1. BÖLÜM ÇEŞİTLİ YÖNLERİYLE DİL

' Dil Nedir?
2 Dilin Önemi ve özellikleri
3 Dilin Millet Hayatındaki Yeri ve önemi
4. Dil-Kültür İlişkisi
5. Dil Bilgisinin Bölümleri
6. Başlıca Dil Grupları ve Türkçenin Dünya Dilleri Arasındaki Yeri
7. Türk Yazı Dilinin Tarihî Gelişimi
8. Türklerin Kullandığı Alfabeler

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Dil duyduklarımızı, düşündüklerimizi, dilek ve isteklerimizi yazılı ya da sözlü olarak anlatmamızı sağlayan doğal araçtır. En etkili iletişim aracı olan konuşma, sadece dil ile mümkündür.

1. Konuşmadan anlaşmayı deneyiniz. Ne derece başarılı oldunuz?
2. Konuşma dışında hangi yollarla anlaşabiliriz?
3. Dilin konuşmadaki rolünü tartışınız.

GÜN EKSİLMESİN PENCEREMDEN

Ne doğan güne hükmüm geçer, Ne hâlden anlayan bulunur; Ah aklımdan ölümüm geçer; Sonra *bu kuş, bu bahçe, bu nur!*

Ve gönül, Tanrısına der ki: - Pervam yok verdiğin elemden; Her mihnet kabulüm, yeter ki Gün eksilmesin penceremden!

Cahit Sıtkı TARANCI

Okuduğunuz şiirde, şair hayatın güzelliklerini anlatırken dilin imkânlarından yararlanmıştır.

Dil olmasaydı; konuşarak ve yazarak duygularımızı, hayallerimizi ve düşünceleri mizi anlatamayacak, diğer insanlarla iletişim kuramayacak ve sosyal bir varlık hâline gelemeyecektik.

a. Dil Nedir?

Bir toplumu, ulus konumuna getiren bağ en güçlüsü dildir. Toplumun yaşs gelenekleri ve hayat felsefesi diline yansı ulusu ulus yapan bütün özellikleri, kuşi kuşağa aktarır. Ayrıca dil, bireyleri yun milletine ve geçmişine bağlar.

Dilin ortak nitelikleri şunlardır:

1. Dil, insanlar arasında iletişimi sağla^ araçtır.
2. Dil, ulusun kültür ve uygarlık sevi\ yakından ilgilidir.
3. Dil, ulusun ortak malıdır.
4. Dil, sosyal bir kurumdur.
5. Dil, temeli bilinmeyen zamanlarda gizli bir anlaşmalar sistemidir.
6. Dil, kendine özgü kanunları olan ve canlı bir varlıktır.

insan, duygu ve düşüncesini dil vurur. Jestler ve mimiklerle aı mümkünse de bu, çok sınırlı olur. En mel anlaşma aracı dildir.

DİLİN ÖNEMİ VE ÖZELLİKLE

KONFÜÇYÜS VE DiL

Konfüçyüs'e sordular:

- Bir ülkeyi yönetmeye çağr yapacağınız ilk iş ne olurdu?

Büyük filozof şöyle cevap vere - Hiç şüphesiz, dili gözden geçıı başlardım.

Dinleyenlerin hayret dolu karşısında sözlerini sürdürdü.

- Dil düzensiz olursa sözler d anlatamaz. Düşünce iyi anlatılan-ması gereken şeyler doğru Görevler gereği gibi yapılmazsa kültür bozulur. Âdetler ve kültü adalet yanlış yola sapar. Ad

DİL-KÜLTÜR İLİŞKİSİ

Kültür bir toplumun tarihî gelişimi içinde oluşturulan, bütün değerleri ile bunları meydana getirmede, sonraki kuşaklara aktarmada kullanılan, insanın toplumsal çevresine egemenliğinin ölçüsünü gösteren araçların tümüdür.

Bir topluma has bütün düşünce ve sanat eserleri toplum kültürünün oluşmasında rol oynar. Kültürü diğer kuşaklara aktaran, yansıtan öğe ise dildir.

Yunus Emre, Ali Şîr Nevaî, Karacaoğlan, Nedîm, Bakî; daha sonraları da Mehmet Akif Ersoy, Ziya Gökalp, Yakup Kadri Karaosmanoğlu gibi sanatçılar kültürümüzü, eserleriyle bugünlere taşımışlardır. Bu eserler, kültürümüzün birer yapı taşlarıdır. Bu yapı taşlarının malzemesi ise dildir.

DİL BİLGİSİNİN BÖLÜMLERİ

Dillerin doğuşunu, günümüze kadar geçirdiği evreleri, dillerin özelliklerini, kurallarını inceleyerek dili doğru kullanma yollarını gösteren bilgiler topluluğuna **dil bilgisi** adı verilir. Bir dilin yapısının incelenebilmesi için çeşitli bilimsel yollardan hareket edilir. Dil bilgisi aşağıdaki bölümlere ayrılır:

1. Ses Bilgisi (Fonetik)

Bir dildeki sesleri, bu seslerin birlikte kullanılışlarını, söylenişlerini, vurgularını, tonlamalarını inceleyen dil bilgisi dalıdır.

2. Şekil Bilgisi (Morfoloji)

Sözcük köklerini, eklerini, sözcüklerin birleşme ve türeme yollarını, çekim özelliklerini inceleyen bilim dalıdır.

3. Yapı Bilgisi (Etimoloji)

Bu dil bilgisi dalı, sözcüğün kökünü, ne zaman ortaya çıktığını ve yüzyıllar içinde ne gibi değişikliklere uğradığını inceler.

4. Anlam Bilgisi (Semantik)

Sözcük ve sözcük gruplarının anlam-

t-

piiiniMk. rçme düşen halk, ne •r i'ggye varacağını bilmez. «ir nesir şey dil kadar önemli

Prof. Dr. Hasan Eren '/n nakates/nden *alınmıştır.* •BBrtşma/arında *Gerçekler)*

«Kanoğluna özgü ve insanı bir özelliktir. Birey, içinde dilini, uzun bir zaman öğrenir. Dil, bireyin bireyle, isini sağlamada önem- nedenle dil sosyal bir var-

ili mer birey kendi kültürü ve biriki-IMB konuşur. Dil, düşünmenin de BiL **tu** yönüyle insan düşünce ve IK itHr göstergesidir. I> •azcükter yüzyıllardan beri kul-Bazılan ise kullanılma neden-r taktığından unutulmuştur. Hdaki sözcüklerin toplumsal doğrultusunda, zaman içinde •kazanması, anlam [redacted] daralması-anlam içeriğinin [redacted]genişlemesi * «artık olduğunu [redacted].gösterir.

Ifti MİLLET HAYATINDAKİ •İVE ÖNEMİ

I ulusu ulus yapan özelliklerin başında H olmadan, toplumun gelişmesi

ir ulusun bütün bireyleri aynı dili •Nar. O hâlde ulusu oluşturan bağların dildir.

•in geçmişi hakkındaki bilgilerimizi ı yazılı belgelerden öğreniyoruz. Dili PM ulusun tarihinden söz edilemez. *Um* için gerekli, kültürünü ilgilendiren Bf cilde saklıdır. Ulusların geleneklerini, um diğer uluslarla olan mücadelelerini • sayesinde öğreniriz.

larını ve anlam değişmelerini inceleyen dil bilgisi dalıdır. Anlam bilgisi, sözcüklerin anlamları üzerinde tek tek durduğu gibi cümlelerin anlamlarını da değerlendirir.

5. Cümle Bilgisi (Sentaks)

Cümleleri, cümlecikleri, sözcük gruplarını yapıları bakımından inceleyen bilim dalıdır. Türkçede öğeler belli bir düzen içinde sıralanır. İşte cümle bilgisi, cümledeki bu yapıyı inceler.

SORULAR

1. Kendinizce bir dil tanımı yapınız.
2. Dilin ulus kültürünü oluşturmadî rolünü belirtiniz.
3. Dil. bir toplumun kültürünü diç ^kuşaklara ne şekilde aktarır?
4. Bir dildeki sözcüklerin yapış inceleyen dil bilgisi koluna ne ad vern ruz? Dil bilgisinin diğer bölümleri nelere Açıklayınız.

SERBEST OKUMA

LİSAN

Güzel dil, Türkçe bize,
Başka dil, gece bize.
İstanbul konuşması En saf,
en ince bize.

Lisanda sayılır öz Herkesin
bildiği söz; Manası
anlaşılan Lügata atmadan
göz.

Uydurma söz yapmayız,
Yapma yola sapmayız,
Türkçeleşmiş, Türkçedir;
Eski köke tapmayız.

Açık sözle kalmalı, Fikre
ışık satmalı; Müteradif
sözlerden Türkçesini
almalı.

Yeni sözler gerekse Bunda
da uy herkese; Halkın söz
yaratmada Yollarını
benimse.

Ziya
GÖKALP Yeni
Hayat-Doğru Yol

II. BÖLÜM
TÜRKİYE TÜRKÇESİ

SES BİLGİSİ

r Ses Nedir?
2. Ses-Harf ilişkisi
3 Seslerin Meydana Gelişi
4. Seslerin Sınıflandırılması
   a. Ünlüler ve özellikleri
   b. Ünsüzler ve özellikleri
5. Seslerin Birleşmesi, Hece, Yapısı ve Kelime
6. Başlıca Ses Olayları
   a. Ses Türemesi
   b. Ses Düşmesi
   c. Ses Benzeşmesi
   d. Ulama
7. Türkçe Kelimelerin Yapısı ile ilgili Ses Uyumları
   a. Kalmlık-Incelik Uyumu
   b. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu
   c. Ünlü-Ünsüz Uyumu
   d. Ünsüz Uyumu
8. Vurgu-Tonlama

SES

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Dil bilgisinin konusu olan **ses** bilinçli bir oluşum olan insan sesidir, insan sesi, şekiller (harfler) le gösterilebilir. Ses yolundaki organlar aracılığıyla sesimize yön verebiliriz. Oysa doğadaki diğer ses kaynaklarının çıkardığı sesler şekilsizdir ve îk tonludur.

Elinize aldığınız küçük bir demir çubukla çeşitli varlıklara, ses çıkaracak biçimde dokununuz. Bu seslerden hangilerini taklit edebiliyorsunuz?

4 Hışırtı, fısıltı, homurtu, cıvıltı, mel^ne sözcüklerinin doğadaki kaynaklarını araştırınız.

Vatan senden hayat umar;
Sen yaşarsan o canlanır.
Vatan için ölmek de var; Fakat
borcun yaşamaktır.

Tevfik FİKRET
(Tevfik Fikret'in Hayatı, Sanatı ve Seçme Şiirleri, Atillâ Özkınmlı)

Yukarıdaki dörtlükte de görüldüğü gibi; sesler birleşerek heceleri, heceler birleşerek sözcükleri, sözcükler de cümleyi oluşturur. Bu nedenle dilin temel birimi sestir.

1.SES NEDİR?

Ses, dilin en küçük birimidir. Genellikle

sesler tek başına bir anlam taşımaz.

2. SES-HARF İLİŞKİSİ

Konuşmamıza yarayan sesler, bir şekille gösterilir. Seslerin yazıdaki şeklii harf, bir dildeki harflerin bütününü sırasıy gösteren dizgeye **alfabe** denir.

3. SESLERİN MEYDANA GELİŞİ

insan sesi, ses yolunda oluşur. Bu y akciğerlerde başlar, soluk borusu, gırtlak, ağ boşluğu ile devam ederek dudaklarda sc bulur.

Akciğer, gırtlak, ses telleri, küçük d geniz, dil, damak, diş etleri, dişler, dudaklı ses yolunu oluşturarak konuşmamızı sağlar

Bu organların birindeki eksiklik ya c hastalık, bazı seslerin düzgün çıkmamasır yol açar.

4. SESLERİN SINIFLANDIRILMASI

Türkçemizde konuşmamız için gerel olan 29 ses vardır.

Bu sesler ses yolundaki biçimleniş göre ikiye ayrılır:

Ünlüler, ünsüzler.

a. ÜNLÜLER VE ÖZELLİKLERİ

Ünlüler, ses yolunda hiçbir engele uğr« madan çıkar. Türkçede sekiz ünlü harf vardı **a,e,ı,i,o,ö,u,ü.**

Ünlülerin sınıflanması dilin, çenenin v dudakların durumuna göre yapılır:

1. Dilin Durumuna Göre Ünlüler

Büyük dilin ağızda geriye doğru çekilmesiyi kalın; ileri itilerek dişlere değdirilmesiyle ine ünlüler çıkar.

a, ı, o, u -> kalın

e, i, ö, ü -*t* ince

1. Boğumlanma Yerlerine Göre Ünsüzler

Ünsüzler boğumlanma (çıkış) yerlerine göre dörde ayrılır: **Dudak, diş, damak ve gırtlak ünsüzleri.**

Dudak ünsüzleri : b, f, m, p, v
Diş ünsüzleri : c, ç, d, j, l, n, r, s, ş, t, z
Damak ünsüzleri : g, k, y
Gırtlak ünsüzü : ğ, h

2. Ses Yolunun Durumuna Göre Ünsüzler

Ünsüzler söyleniş sürelerine göre, **sürekli ve süreksiz ünsüzler** olarak ikiye ayrılır. Bir sesin sürekli olup olmadığı, başına bir ünlü getirerek anlaşılabilir, örneğin "z" ünsüzünün başına "e" ünlüsünü koyup okuyunuz; **"ezzzz"** şeklinde uzayıp gitmektedir. Böylece "z" ünsüzü için **"süreklidir"** ifadesini kullanabiliriz. Oysa "b" ünsüzünü "eb" şeklinde okurken uzatamayacağınızı farkedersiniz.

Bu uygulamaya göre, dilimizdeki sürekli ve süreksiz ünsüzler şunlardır:

a. Sürekli Ünsüzler : f, ğ, h, j, l, m, n, r, s, ş, v, y, z.

b. Süreksiz Ünsüzler: b, c, ç, d, g, k, p, t.

3. Ses Tellerinin Durumuna Göre Ünsüzler

Ünsüzler, ses tellerinde perdelenirken aldıkları duruma göre **sert ve yumuşak ünsüzler** olmak üzere ikiye ayrılır:

Boğumlanma j; noktalama göre	SERT		YUMUŞAK	
	Sürekli	Süreksiz	Sürekli	Süreksiz
Dudak	f	P	m,v	b
Diş	Ş-s	c t	j,l,n,r,z	c,d
Damak		k	Ş	9
Gırtlak	h		ğ	

Ünlüler*f*
az açıl-

"""ıll

sır **Göre**
Ünlüler
i almasıyla
düz yuvarlak
ünlüler

	YUVARLAK	
3ar	Geniş	Dar
	0	u
1 '	ö	Uıü

[illegible]i aşağıdaki sözcükler [illegible]:

[illegible]

* tatürk

i
ince
dar•iz
yuvarlak

fe. ÜNSÜZLER VE ÖZELLİKLERİ

DSmizde yirmi bir ünsüz vardır: b, c, ç, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z.

Boğumlanma noktaları, sürekli süreksiz dilenmeleri, yumuşak ve sert oluşları Marnından ünsüzleri sınıflayabiliriz.

a. Sert Ünsüzler

Sert ünsüzler ses yolunda engele uğrayarak çıkarlar. Bu ünsüzlerin söylenişinde daha çok nefese ihtiyaç duyulur.

Sert ünsüzler : ç, f, h, k, p, s, ş, t.

b. Yumuşak Ünsüzler

Yumuşak ünsüzler, ses yolunda engele uğramadan çıkarlar. Bu ünsüzlerin söylenişinde fazla nefese ihtiyaç yoktur.

Yumuşak Ünsüzler: b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, r, v, y, z.

5. HECE VE YAPISI

Ağzımızın bir hareketiyle çıkan ses ya da ses topluluğuna **hece** denir. Cümlenin anlamlı en küçük birimi sözcüktür. Sözcük hecelerden oluşur.

Her hecede bir ünlü bulunur. Ünlü olmadan hece kurulamaz.

Dilimizde altı çeşit hece vardır:

a. Bir ünlüden oluşan hece
b. Bir ünlü bir ünsüzden oluşan hece
c. Bir ünsüz bir ünlüden oluşan hece
ç. Bir ünsüz bir ünlü bir ünsüzden oluşan hece
d. Bir ünlü iki ünsüzden oluşan hece
e. Bir ünsüz bir ünlü iki ünsüzden oluşan hece

HECE ÇEŞİTLERİ
ünlü o, a-kıl...
ünsüz + ünlü ka-lem, sı-ra, Kı-rım...
ünlü + ünsüz ak, aç, in, at...
ünsüz + ünlü + ünsüz göz-lük, sak-lan-mak...
ünlü + ünsüz + ünsüz alt, ilk, ark, ört, üst...
ünsüz + ünlü + ünsüz + ünsüz Türk, kork, dört, kırk

6. BAŞLICA SES OLAYLARI

a. Ses Türemesi

1. Ünlü Türemesi: Bazı sözcükle pekiştirilirken araya bir ünlü girebilir. Bun; **"ünlü türemesi"** denir. Ünlü türemesindı amaç sözcüğün anlamını kuvvetlendirmektir.

az - çık -» azıcık
türemiş
ünlü dar -
çık -^ daracık
türemiş
ünlü

güp - gündüz -» güpegündüz
sap - sağlam -»sapasağlam
cep - çevre -» çepeçevre

2. Ünsüz Türemesi

Türkçe kökenli sözcüklerde iki ünlü ya yana bulunmadığından bazı alıntı kelimelerd ünlüler arasında y, v sesleri türemiştir.

fiyat - fiat
fayda - faide
zayıf - zaif

b. Kaynaşma : Türkçe sözcüklerde il ünlü yan yana bulunmaz. Bu nedenle ünlü il biten bir sözcüğe ünlü ile başlayan bir e getirileceği zaman araya n, s, ş, y ünsü2 (erinden biri getirilir. Bu ünsüzlere **"kaynaştı ma ünsüzü"** denir.

pencere	-	y	-	ı
ad kökü		kaynaştırma ünsüzü		adın belirtme durumu
çanta	-	s	-	ı
ad kökü		kaynaştırma ünsüzü		iyelik eki (3. tek. kişi)

sızı - la -> sızla
ad addan fiil kökü
türetme eki
koku-la ~> kokla
ad addan fiil kökü
türetme ek!
devir - (i) - m ~> devrim
eylem eylemden
kökü ad türetme

kavuş - ak -> kavşak **kıvır** -
ak -» kıvrak **sıyır - ık**
~> sıyrık ayır - ı -1 -> ayrıl
(mak) **kavur - (u) l -> kavrul**
savur - (u) l ->• savrul

3. Ünsüz Düşmesi

Küçültme ekleri olan -cik, -cük, -çek gibi ekler, sonu "k" ile biten bir sözcüğe eklendiğinde sözcüğün sonundaki "k" ünsüzü düşer.

büyük - çek -» büyücek

küçük - cük -»küçücük

minik - cik -> minicik ufak

- çık -» ufacık **ç. Ses**

Benzeşmesi

1. Sert Ünsüzlerin Benzeşmesi Bir sözcük ç, f, h, k, p, s, ş, t sert ünsüzlerinden biri ile biter ve bu kelime c, d, g yumuşak ünsüzlerinden biriyle başlayan ek alırsa ekin başındaki c, d, g yumuşak ünsüzleri, sert ünsüzlere (ç, t, k) dönüşür. Buna **sert ünsüzlerin benzeşmesi** denir.

ağaç - da --» ağaçta	d -1
kitap-cı ~»kitapçı	c - ç
giriş-gen -> girişken	g - k

2. Dudak Ünsüzlerinin Benzeşmesi

Dudak ünsüzü olan "b" kendinden önce gelen "n" ünsüzünü, yine kendi gibi dudak ünsüzü olan "m" ye çevririr. Bu, söyleniş

er
üleştirme sayı
sıfatı yapan ek

h

a
adın yönelme
durumu

acak
gelecek zaman

sözcük, ünlü
ile başlayan
birleştiği
zaman,
Türkçede

«•* yana
bulunamayacağı için
"ar «sınarak düşer.

t

,mm - atı -> kahvaltı
aşınmıştır.

«s— ıçn -» niçin

»"' üfisû aşınmıştır.

üuiMM - ertesi ->• cumartesi

*" inûsû aşınmıştır.

•ulu - aş -> sütlaç "ü" ünlüsü aşınmıştır.

Düşmesi

hecesinde dar ünlü bulunduran
•, ünlü ile başlayan bir ek
alınca Önlü düşer. Bu düşmenin
sebebi ünlüsünün vurgusuz
olmasıdır.

IMun-um -» burnum
•§ul-umuz -> oğlumuz
-> aklın m ->
alnım boyun-u ->
boynu

B
u
nl
ar
ın

dışında ünlü ile biten bazı aâsrijcterde, addan eylem ya da eylemden ad ıiırreîrTe ekleri alırken son hecede yer alan inCnun düştüğü görülür.

kolaylığı sağlar.

"Anbar" sözcüğünü söylerken ağız zorlanır. Oysa, iki dudak ünsüzü yan yana gelince bu söyleyiş çok kolaylaşır.

Örnekler:

tanbur -» tambur
kanbur -» kambur
penbe -» pembe
çenber ->• çember
perşenbe -» perşembe

özel adlar ve birleşik adlar bu kurala uymaz.

Örnekler:
Safranbolu, İstanbul, binbaşı, sonbahar...

3. Sert Ünsüzlerin Yumuşaması
Sonunda p, ç, t, k ünsüzlerinden biri bulunan sözcüğe ünlü eklendiği zaman, bu ünsüzler yumuşayarak b, c, d, g (ğ) ünsüzlerine dönüşür.

p -> b
ç -> c
t ->d
k->g/ğ

Örnekler:

çorap - ı -> çorabı
tarak - a -» tarağa
. kâğıt - m ->• kâğıdın
ağaç - a -> ağaca

Tek heceli sözcüklerin çoğunda yumuşama görülmez.

top -> topu
saç -»• saçı
ip -> ipi

Çift ünsüzle biten tek heceli sözcüklerin çoğunda yumuşama görülmez.

üst -> üstü
çark -> çarkı
halk -> halka Yumuşama olmamış

yurt -» yurdu
kurt -» kurdu Yumuşama
borç -» borcu olmuş

Yabancı sözcüklerin çoğu yumuşamaz.

bank -> bankı
park -> parka
mark -> markı
start -» startı
hürriyet -» hürriyetimiz
cumhuriyet -» cumhuriyete

özel adlarda sözcüğün sonundaki sert ünsüz yazım sırasında yumuşamaz.
Atatürk'ü
Ahmet'e
Gaziantep'e
Zonguldak'a

4. Ünlü Daralması
Düz-geniş (a, e) ünlülerden sonra gelen "-yor" eki, bu ünlüleri daraltarak ı, i, u, ü'ye dönüştürür, "y" ünsüzünün daraltıcı etkisi, bu sonucu doğurmuştur.

bak - ma - yor -> bakmıyor

bekle - yor -» bekliyor
söyle - yor -» söylüyor
sakla - yor -> saklıyor

Not: Kaynaştırma ünsüzlerinden olan "y" kendinden önceki düz- geniş ünlüleri, yalnızca "de- ye-" fiillerinde daraltır.

dfi	-	y.	-	gü	-> diyen
fiil kökü		kaynaştırma ünsüzü		yapım eki	

yg	-	y	erek	-> yiyerek
fiil kökü		kaynaştırma ünsüzü	yapım eki	

- kendi-
? sandaki
"ulama"
y:

4^mPHRHBW

»o m.

oe tüten en

ÂkifERSOY

Uyumu

YAPISÎLE

lerde yer alan ünlüler ekin takıldığı sözcüğün ünlüsüne uygun olarak kalın ya da incedir.

ağaç- lar
ev - ler
pencere- y - i
araba - s -1

Kalınlık incelik uyumuna aykırı olan yedi ek vardır. Bunları aşağıdaki şemada göreceksiniz.

KALINLIK-İNCELİK UYUMUNU BOZAN EKLER

yüz- (ü) - yor	sev - (i) yor
sokakta - ki	akşam-ki
yazar - ken	koşuyor - ken
sabah — leyin	akşam - leyin
yeşil - (i) mtırak	ekşi-mtırak

ilk hecedeki ünlü ünlüler de kalın; ilk diğer hecelerdeki uyuma **büyük ünlü**

kalın a, ı, o, u -gil

ince e, i, ö, ü

din - daş	meslek - daş
babam - gil	bakla - gil

Hk hecede ve ikinci hecede ince ünlü bulunmaktadır. Büyük ünlü uyumuna uyar.

iri olan sözcükler genellik-

Kalın ünlüden sonra ince ünlü gelmiş, kalın ve ince ünlülerin birlikte kullanılması Büyük ünlü uyumuna aykırıdır.

ince ünlüden sonra kalın ünlü gelmiş, Büyük ünlü uyumuna aykırıdır. Türkçe'de ekler kalınlık incelik uyumu kuralına uyar. Ek-

b. Düzlük - Yuvarlaklık Uyumu (Küçük Ünlü Uyumu)

Ühlülerin, düzlük -yuvarlaklık ile darlık genişlik bakımından uyumudur.

Türkçe sözcüklerde a, e, ı, i düz ünlülerinden sonra a, e, ı, i düz ünlüleri bulunur.

Kama -> Düz ünlüden sonra düz ünlü gelmiştir.

Gemici -> İlk hecede düz ünlü vardır; ikinci ve üçüncü hecede de düz ünlü bulunur.

Düz ünlüler (a, e, ı, i)

YuvarlaK ünlüler (o, Ö, u, ü)

DÜZ ünlüler (a, e, ı, O

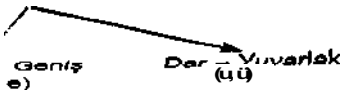

gölcük	Yuvarlak ünlü (ö) ile başlayıp dar yuvarlak ünlü (ü) ile bitmiştir.
ozan	Yuvarlak ünlü (o) ile başlayıp düz geniş ünlü (a) ile bitmiştir.

Türkçe sözcüklerde ilk hecenin dışında "o" ve "ö" ünlüleri bulunmaz. Bu nedenle otomobil, otobüs, banyo, motor gibi sözcüklerin küçük ünlü uyumuna aykırı olduğunu ilk bakışta söyleyebiliriz.

c. Ünlü-Ünsüz Uyumu

Ünlü-ünsüz uyumu, ünlüler ve ünsüzlerin boğumlanma noktaları bakımından gösterdikleri uyumdur.

Kadın, kaba, kanlı sözcüklerinde, "k" ünsüzünden sonra kalın ünlü gelmiştir. Kedi, kenevir, keskin sözcüklerindeki ünlüler ve ünsüzler de uyum içindedir.

Kâr, kâse gibi sözcüklerde bu uygunluğu göremiyoruz. Çünkü kalın olan "a" ünlüsü, ön damak ünsüzü olan k ile birleşmiştir.

O hâlde ünlü-ünsüz uyumuna uymayan sözcükler, dilimize girmiş yabancı kökenli sözcüklerdir.

d. Ünsüz Uyumu

Dilimizde ünsüzler, eklenme sırasında bir uyum içindedir. Yumuşak ünsüzle biten bir 'sözcük ünsüzle başlayan bir ek alırsa bu ekin ilk harfi de yumuşak ünsüz olur.

Örnek:

odun	-	£u		söz	-	den	
yumuşak ünsüz		yumuşak ünsüz		yumuşak ünsüz		yumuşak ünsüz	

yum» ünsüzler yan yana yer almaz. BU neae^

ünsüzlerden biriyle biten b.r sözcüğe tc ekin başında yer alan yumuşak sur ünsüzler sertleşir.

örnek:

kes - <	Mn	savaş. -
sert	sert sı	sert
ünsüz	ünsüz ün	ünsüz

8. VURGU VE TONLAMA

a. Vurgu

Bir sözcük veya cümlede kimi he da sözcük diğerlerinden daha ku söylenir. Bu söylenişe **vurgu** denir.

Kelime Vurgusu

1.Vurgu, Türkçe sözcüklerde ger son hecede bulunur.

Kardeşim geliyor. 2.Yer adlarında vurgu genellil* hecede bulunur.

Ajıkara, Erzurum, Edirne

3. Bir heceli sözcüklerde sözcük vı bulunmaz.

4. Ekler, genel olarak vurguları üzerlerine çekerler.

orman-çj

Cümle

Vurgusu

Cümlede anlamı öne çıkarılmak i sözcük, vurgu ile belirtilir. Yükleme et olan sözcük, vurgulu olarak söylenir.

Örnek:

Ben o kitabı **sana** verdim. Ben sana o **kitabı** verdim. Sana o kitabı ben verdim.

"T"~ T-r'

için seslerde

A denir.

:—•="- cümlelerinde

r Akdeniz'dir, ileri!"

rjmleler tonlamay

Bana bunu nasıl yaptın?
¥ düşündün mü?
ız (cesfhrtKfe*şertffkte veya*
»'Ma söyfeyebîd'rîza yavrum, otur şuraya.alış, yoksa pişman olursun.

SORULAR

"Atatürk aydınlığı yüzyıllarca sürecektir; biliyorum."

1. Cümlede kalmlık-incelik uyumuna aykırı ekleri gösteriniz.
2. Ulama hangi sözcükler arasında yapılmıştır?
3. Birinci cümledeki sözcükleri hecelerine ayırınız. Bu hecelerin yapılarını belirtiniz.

J *"Herhalde siz de dikkat etmişsinizdir. \ ^ Günümüzde Jyı konuşankada/-JvjdMğy&n) f de azafcfı. Adeta Karmaor. Kürrcfş&rr ff*

*) konuca, ^vt^i^^mîm^*

niyetle dinlemeye kararlı olsa bile, bir kere çevredeki radyo, televizyon, trafik ve konuşma gürültüleri dikkatimizi dağıtıyor."

Haldun TANER
(Çok Güzelsin Gitme Durh

4. Yukarıdaki parçada, kalmlık-incelik uyumuna aykırı sözcükler hangileridir?

..j... .--.j

---,

u sine örnek olacak sözcükleri bulunuz.
x r».~&eyög»vr sf-

özelliklerini yazınız.

1. "Çocukların boynu bükük olması, alnımıza sürülen lekedir." "Göğsünde kalp taşıyan hiç kimse ağlayan bir çocuğa ilgi siz kalamaz." cümleleri hangi ses olayı için uygun örnektir?

A. aşınma
B. ses türemesi
C. ses düşmesi
D. kaynaşma
E. ulama

2. Aşağıdakilerden hangisinde dudak ünsüzlerinin benzeşmesine örnek vardır?

A. saat
B. spor
C. boynum
D. pembe
E. zillet

3. Hangi seçenekte yüklem olan sözcükte ünlü ya da ünsüz düşmesi söz konusu değildir?

A. Kardeşiminin gömleğinin yakası kıvrıldı.
B. Kardeşim doğduğunda minicikti.
C. Ahmet bu işten çok kolay sıyrıldı.
D. Balkondaki saksı şiddetli rüzgârın et kisiyle devrildi.
E. Deveyi yardan uçuran bir tutam ottur.

4. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde ulama yapılabilir?

A. Ahmet yine ortalığı alt üst etmiş.
B. Oradaki eski ev de satılmış.
C. Kızlı erkekli elli öğrenci birden geldi.
D. Ailemize karşı hepimiz saygılıyız.
E. işime karışınca canım sıkılıyor.

kalmamış." cümlesinde "dolap" söze nün sonunda sert ünsüz yumuşat uğramıştır.

Buna benzer ses değişimi aşağ cümlelerin hangisinde vardır?

A. Tatile giderken bıraktığımız b; ölmüş.
B. Ne konuşuyorsun! Sen, önünde bak.
C. Onun için hayat sadece çalışır ibarettir.
D. Emekli öğretmen yardım kurur çalışıyordu.
' E. Oyunun ikinci bölümünde sanatçılar vardı.

6. Aşağıdaki cümlelerde altı sözcüklerden hangisi ünsüz benz sine örnektir?

A. Ben gidince sazım sen kal dün
B. Kurban Bayramında koç için o yüklü para ödedik.
C. Bir gün gelecek tüm üzüntü son bulacak.
D. Onunla her sırrımızı paylaş konuda konuşuruz.
E. Her şeyi toplayın ve benim te mu bekleyin.

7. Aşağıdaki cümlelerin han; ünsüz yumuşaması yoktur?

A. Çiçeğimi kopardın sen, ellere
B. Bacağımın ağrısı dün aksan gibi olduysa da şimdi yine başladı.
C. Param olsa tüm kitaplarımı çil
D. Kadın, çocuğunun omuz b kalemin kâğıt üzerindeki gidişine bakı
E. Atatürk, Türk gençliğinden < bekliyordu.

sözcükler, ünlüyle zaman, sözcüğün w ünlü **düşer.**

hangisinde

burnuma patlıcan lokusu geldi, ı ık on listesine adımı

bu akşamki maçta. Savaşı'nda ordumuz tüm sayınlarına göğsünü ger-

;• <ıza bakayım derken **kadın, bir danayı doğar alıp sevmiş, sonra da iş, her gün danayı alıp indeki sözcüklerin han-ncelik uyumuna aykırılık**

B danayı C. kucağına
E. taşırmış

= ııdaki cümlelerin hangisinde ı enzesmesi yoktur?

.. '«a»»oo*an tavuğu samanlıkta buldular.
I itaptaki tüm bilgileri dikkatlice okudu.
I Dntarta tekrar görüşemeyeceğiz. S
""3c*ten bir elma düştü." dedi masal-

E »aşama sevinci içinde geçmişti gün-

ft. Mazi köyünde, hatıralar göl-kal! YMdaştığın tabiatı günlerce seyre dal!

Yukarıdaki beyitte kaç sözcük ünsüzle bitmektedir?

A.1 B. 2 C. 3 D. 4 E. 5

12. "Ayşe'nin omzundaki ağrı geçmek bilmedi."

Altı çizili sözcüğün yazılışındaki ses olayı, aşağıdaki cümlelerin hangisinde vardır?

A. Ahmet'in öküzü bütün gün tarla sürdü.
B. Çiğ yemedim ki karnım ağrısın.
C. Ağaç yaş iken eğilir.
D. Bir gün, bütün okul gezmeye gide ceğiz.
E. Odamın duvarlarına birkaç poster asmak istiyorum.

13. Aşağıdaki seçeneklerin hangi sinde ses düşmesine örnek olabilecek bir sözcük vardır?

A. Eşi dostu yitirdim.
B. Her gece başka bir eğlence yerinde.
C. Kızıl havaları seyret ki akşam olmak ta...
D. Yaşamak; geçmişlerin bize, bizim geleceklere sunduğumuz...
E. Susuzluktan içim kurudu.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük türetilirken bir ünlüsünü yitirmiştir?

A. Elbisem daralınca kardeşime verdim.
B. Çiçekler de sararmış.
C. Akşamki boks maçında gözü morardı.
D. Baharda doğa canlanır.
E. Kışın her yer, karla birlikte bembeyaz bir örtüye bürünür.

15. Aşağıdaki cümlelerde altı çizilen sözcüklerin hangisi ünsüz değişimine örnek olamaz?

A. Sizi de yemeğe bekliyoruz.
B. Arkadaşım bu yaz bağa gidip üzüm toplamayı plânlıyor.
C. Avcı, tüfeğini geyiğe doğru yöneltti.
D. Annem bana her zaman "meleğim be nim" der.
E. Bacağım dünkü maçta kırıldı.

16. Dudak ünsüzlerinden olan "b" kendinden önceki "n" ünsüzünü, yine bir dudak ünsüzü olan "m"ye çevirir.

Aşağıdaki sözcüklerden hangisi bu kuralın dışında kalır?

A. perşenbe
B.çenber
C. penbe
D. binbaşı
E. kanbur

17. Aşağıdaki altı çizilen sözcükler den hangisinde kaynaştırma ünsüzü yok-tur?

A. Apartmanımızın suyu borcundan dolayı kesildi.
B. Kafası kızınca ne yapacağı belli olmaz.
C. Ben de onun düşüncesine katılıyo rum.
D. Hoplayıp zıplayıp bize doğru geliyor.
E. Kuşumuz tüylerini döktü.

B. ozon
D. oturma

sözcüklerden hangisi düzlük-yuvarlal kuralına <u>uvmaz?</u>

A. kanıtlamak C.
sevgili E. sabırlı

19. Aşağıda seslilerle ilgili verilen gilerden hangisi yanlıştır?

A. a: düz kalın geniş
B. o: yuvarlak kalın geniş
C. ı: düz kalın dar
D. i: düz ince dar
E. u: yuvarlak kalın geniş

20. "Bir insan yedisinde ne ise } misinde de odur." cümlesinde kalın incelik uyumuna uymayan kaç söz< vardır?

B. 2 C. 3 D. 4

III. BÖLÜM
ŞEKİL BİLGİSİ

:* Çeşitleri ve özellikleri
^{c}H! kökleri ; m kökleri
t» Çeşitleri ve özellikleri . Yapım
ekleri, gövde ve çeşitleri

1. isimden isim yapan ekler
2. isimden fiil yapan ekler
3. Fiilden fiil yapan ekler
4. Fiilden isim yapan ekler
5. Fiil gövdeleri
6. isim gövdeleri

. Çekim ekleri

1. Fiil çekim ekleri
    a. Şekil ve zaman (kip) ekleri
        1. Haber(bildirme) kipleri
        2. Dilek(tasarlama) kipleri
    b. Şahıs ekleri
    c. Soru eki
    ç. Fiillerdeki olumsuzluk ekleri
2. isim çekim ekleri
    a. Hâl ekleri
    b. iyelik ve aitlik eki
    c. Çokluk eki .
    ç. Soru eki
3. Yardımcı Ünlü ve Yardımcı Ünsüzler
4. Yapı Bakımından Kelimeler
    a. Basit kelime
    b. Türemiş kelime
    c. Birleşik kelime

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Kökler ve ekleri tanımak dilde yaşayan Szcüklerin anlam özelliklerini kavramak Dnusunda yararlı olduğu gibi yeni sözcük-
türetme yolunda da kılavuz olur.

Kitap, oda, kâğıt gibi sözcükler hiç ek İmamışlardır. Siz de kök hâlinde sözcükler jlunuz.

Özellikleri

a. Kökler parçalanamaz; çünkü parça landıkları zaman anlamlarını yitirirler.

b. Kökler sözcüğün başında bulunur. Sonra yapım ekleri getirilir, yapım eklerini çekim ekleri izler.

yol	ÇU	
isim kökü	yapım eki	çekim eki

İ

BİR KAVAK VE İNSANLAR

"Kavağın altına" demişti. "Beni o sahildeki kavağın altına gömün." Kavak zaten kulübesinin uzağında değildi. Sahile bakan dik yamacın üstünde, dağ çilekleriyle böğürtlenlerin sarmaş dolaş oldukları vahşî bir kırlığın ortasında idi.

İhtiyar, elinde tespihi, her akşam onun altında oturur, denizin aşağı kumluğu tatlı tatlı yalayışını seyrederdi.

Haldun TANER (On ikiye Bir Var)

Parçaya bakıldığında her cümlenin değişik yapıdaki sözcüklerden oluştuğu görülür. Dil bilgisi sözcüklerin yapısını da inceler. Dil bilgisinin, dildeki sözcüklerin yapısını inceleyen bölümüne, **biçim bilgisi** adı verilir.

1. KÖK, ÇEŞİTLERİ VE ÖZELLİKLERİ

Türkçe sözcükler, ya kök halindedir ya da kök ve eklerin birleşimiyle oluşmuştur.

Kökler, sözcüklerin anlam taşıyan en küçük parçasıdır. Kökler, sözcüklerin yapım eki almamış şekilleridir.

c. Kökleri n temeli çok eski devirler e dayanır . Dilimizd e yeni varlık ve kavraml arı karşılamak için yeni kökler oluşturulamaz. ancak köklere yeni ekler eklenir veya sözcükler birleştirilir.

ç.' Sözcüğe bakıldığında kökler açıkça kendilerini belli eder:

yoj-çu, bas.-lık, süt - lü

şev-gi, sor- u

Anlamları bakımından iki çeşit kök vardır:

a. Fiil Kökleri: İş oluş ve hareketlen karşılayan köklerdir: Oku-, sev-, bil-...

b. İsim Kökleri: Kavram ve varlıktan karşılayan köklerdir: Kuş, çiçek, su...

isim kökü ve fiil kökünde anlam fanta vardır. İsim kökü bir nesneyi ya da bir kavramı ifade eder. Fiil kökü bir iş, oluş ya da hareMto ifade eder.

İsim kökleri ile fiil kökleri arasındaki nıı anlam farkı, onların dildeki kullanılışını oa kiler. İsim kökleri, tek başlarına sözcük kullanılabilir.

baş, güzel. kömür...

SORULAR

/. Aşağıdaki sözcüklerin hangileri kök ^ ' durumuncfad'ır ?

odun
imece
görüşüldü
sıkılgan
işlek

doğm ^ümdü. Fa^al

bst-ı *vy&* g«et vte üstünde görürse... Geriye döndü. Çantasını boşalttı. Havlularını, tıraş takımını, fırçasını ve birkaç kitabını koltuğun üstüne koydu. Yatağa yaklaştı. El sürmeye korkuyordu."

kalktı ve
o burada
an yatağın

Peyami SAFA
(Matmazel Noraliya'nın Koltuğu)

2. Yukarıdaki parçada yer alan sözcükleri kök türlerine göre inceleyiniz.

hem isim hem fiil kökü ola-
r *"ımıifai olduğunu cümledeki anlamı belir-*

etti

.andığımda bahçıvan

EKLER VE ÇEŞİTLERİ - Yj

Dltimizî zenginleştirme yollarından biri de yapım ekleriyle Türkçe köklerden yeni sözcükler türetmektir. Yapım ekleri köklerin jıem anlamını hem de yapısını değiştirirler.

Dilimizde sınırlı sayıda kök olduğunu biliyoruz. Yapım ekleri olmasaydı, ne tür bir zorlukla karşılaşırdık?

TiCARET AHLÂKI

- Yediden evvel satış yapmak yasaktır, diyor. Sonra kızımın, küfeye hüzünle baktığını görerek:

- Fakat küçük matmazele bir iki tane hediye edebilirim, diyor ve bir kese kâğıdını âdeta doldurmaya başlıyor.

Etrafta, küfeyi otomobile yük/ese göre-ce/c *kimse yok. Şeftalilerin hediye miktarını çoktan geçtiğini görerek ve manavın ilk kararından caydığını yahut lâkırdı olsun diye öyle konuştuğunu zannederek para vermeye hazırlanıyorum. "Söyledim ya mösyö, yasak-tır." diyor.*

Huylarını öğrendiğim için "Adam sen de kim görecek!" diyemiyorum. Fakat işin hilesini bilen biri olarak "Bari buradan geçtiğimiz bir başka gün borcumuzu ödeyelim." diyorum. Hemen ders hazır:

- Yine yasak! Satış olmaz mösyö!

Reşat Nuri GÜNTEKIN

Birinci cümlede belirtilen "satış" sözcüğü "sat-" fiil köküne "-iş" eki eklenerek yapılır.

"yük" isim köküne, oldukça işlek "-le" isimde fiil yapma eki getirilerek oluşmuştur. Yük, k isimken bir hareketi ifade eder durun gelmiştir.

Getirildikleri sözcüklerden yeni sözcükl yapan ya da sözcükleri anlam ilgisiyle b birine bağlayan dil birimlerine "ek" denir.

Ekler görevleri bakımından ikiye ayrılı

a. Yapım Ekleri: Eklendikleri kökün da gövdenin anlamında değişiklik yapan, ki lerden veya gövdelerden yeni sözcük türeten eklerdir.

b. Çekim Ekleri: Eklendikleri kot veya gövdenin anlamında değişiklik y mayan, sadece diğer sözcüklerle anlam kişini sağlayan eklerdir.

YAPIM EKLERİ

1. isimden isim Türeten Ekler

-lık (-ilk, -luk, -lük): koruluk, çiftlik taplık, aralık.... Yer belirten ad türetmiştir.

demlik, sineklik, kalemlik, önlük... / belirten ad türetmiştir.

insanlık, dürüstlük, kötülük... Soyı türetmiştir.

işçilik, dişçilik, hemşirelik, amele Meslek adı türetmiştir.

gençlik, insanlık, Türklük... Kavrar türetmiştir.

•cı (-el, -cu - cü, -çı, -çi, -çu, -çü mitçl, topçu, şekerci, sütçü, mus«. kitapçı, futbolcu, avcı... Meslek adı mistir.

halkçı, cumhu-
iiiıınıı» *m* iMncj bağlı olma
"SMC

Aucu, akılcı.. ;: r.
(Sıfatlar da

arnkânsız, akılsız,
türetmiştir.

akşamki, oradaki, i...
Bu ek aitlik

o*, -cük, -çık, -çik, -çuk
«iiıaeök. (küçük+cük) yavru-
Myçûttme, sevgi ve acıma

•«•ÜK): çocukcağız,
kadın-.J0B. evceğiz,
köyceğiz... Bu «ona ve
küçültme ifade eder.

-c«): Türkçe, Türkmence,
Farsça... Ulus adların-

, -msu, -msü): acımsı, ek;
-s -norumsu, tepemsi...
Ben--.-• Renk ve tat adlarında
kul-

-«r, -şar, -şer): onar, altışar,
üleştirme (paylaştırma ve
' bulunur.

•:' -ncu, -ncü): altıncı, on
beşin-; etmiş beşinci... Sıra
sayıları
aır e*c[r]

[redacted]

-deş, -taş, -teş):
arkadaş, soy-(karın-
daş), yoldaş, yurttaş ses-
Ortaklık ve bağlılık ifade eden

: simden Fiil Türeten Ekler

« ne): başla-, kapla-, zıpla-, üfle-, hor-
temizle-... (-de, -ta, -te): çatırda-,
kütürde-, ki-

kirde-, horulda-, fısılda-, uğulda-, parılda-... (Tabiat taklidi seslerden fiil yapmıştır.)

-kır (-kir, -kur, -kür): haykır-, hıçkır-, fışkır-, püskür-, tukur-... (Tabiat taklidi adlardan fiil türetir.)

-ar (-er): morar-, başar-, yaşar-, sarar- (sarı-ar)...

-l (-al, -el): azal-, çoğal- (çok-al), kısal-, eğril-, daral-...

-a (-e): yaşa-, oyna- (oyun+a), boşa-...

3. Fiilden Fiil Türeten Ekler

-n: kuşan-, söylen-, acın-, gezin-, yakın-, alın-, sevin-, bakın-, övün-...

-il (-il, -ul, -ül): yazıl-, katıl-, sevil-, seçil-dövül-, çekil-, üzül-...

-Ş (-"Ş, -İŞ, -"Ş, -üş): bakış-, yazış-, dövüş-, kaçış-, çekiş-, bölüş-, atış-, uçuş-...

-dır (~dir, -dur, -dür, -tır, -tür, -tur tir): baktır-, giydir-, söndür-, koştur-, konuştur-, vurdur-, barıştır-, durdur-...

-t-: tarat-, karart-, anlat-, şişirt-, işlet-, arat-, kapat-...

-ar (-er): çıkar-, gider (git+er), kopar-...

4. Fiilden isim Türeten Ekler

-mak (-mek): okumak, gelmek, satmak, sevmek, yapmak, kırmak...

Bütün fiillere gelebilen ektir. Mastar eki olarak bilinir.

"Yemek, ekmek, kaymak" örneklerinde ise bu ek, nesne adı yapmıştır.

-ma (-me): Bütün fiillere gelebilir, iş adları ve nesne adları yapar.
Okuma dinlenme, yatma, izleme örneklerinde iş adları; dolma, kazma, dondurma,

kıyma, oturtma, kavurma, kızartma örneklerinde nesne adlan yapar.

-ış j-iş, -üş, -üş): alış, veriş, görüş, dönüş, buluş, söyleyiş, kaçış, gülüş...

-m: tadım, biçim, seçim, verim, sayım, yaşam, kıyım...

-ı (-i, -u, -ü): batı, yazı, takı, tartı, ölçü, koşu, sürü, ölü, bolü, dolu, koku, korku...

-ık (-ik, -uk, -ük):kayık, bulaşık, karışık, aksırık, karmaşık, yanık, tanık, sanık, ayık, asık, kazık...

-ak (-ek):yatak, batak, ölçek, kaçak, saçak, barınak, yutak, uçak, ürkek, binek...

Örneklerinde görüldüğü gibi fiilin gösterdiği hareketi ifade eder. Yer ve alet isimleri yapar.

-9" (-gi> -gu. -gü, -ki, -ki, -ku, -kü): saygı, silgi, burgu, görgü, atkı, bilgi, askı, içki uyku, (uyu-ku), tutku...

-gın (-gin, -gün, -gün, -kın, -kin, -kun, -kün): azgın, bilgin, bozgun, üzgün, yatkın, seçkin, coşkun, düşkün...

-gan (-gen, -kan, -ken):atılgan, çekingen, çalışkan, üretken...

-ıcı (-içi, -ucu, -üçü): yakıcı, dikici, yüzücü, sürücü, yaratıcı, sıkıcı...

-ntı (-ıntı, -inti, -untu, -üntü):

süp(ü)rüntü, kırıntı, kalıntı, yaşantı. sızınîı, çalıntı...

Gövde ve Çeşitleri

Yapım eki almış sözcüklere türemiş sözcük ya da gövde denir. Türkçede iki tür gövde vardır.

a. İsim Gövdeleri

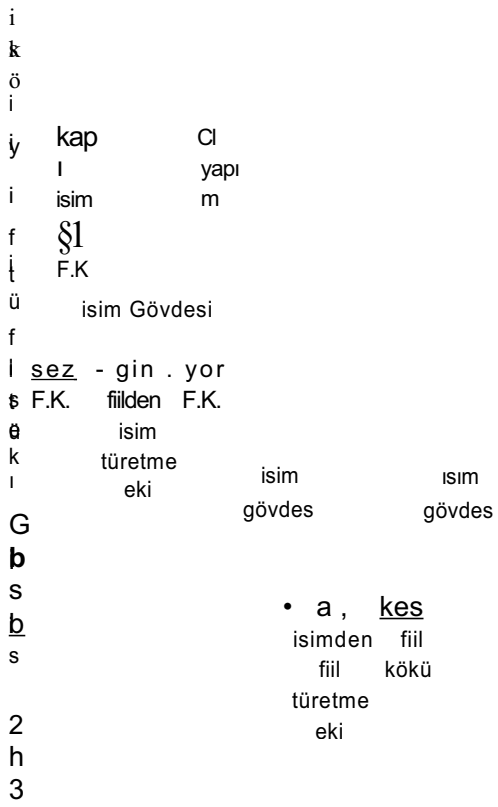

VE

;AUŞMASI

cümlesinde yapım
ekim sözcüğünün
anlamı **adı** olmuştur.

göz, baş" köklerinden
adan türeterek bu adları

***...M* ATATÜRK**

saat dokuz suları t
Tûrkeli
zlik, bu saygı duruşu,
sağ

~ saat dokuz suları,
başlar üzgün, • arı
dinç, oluğun,
1iç?

Oğuz Kağanlarda,
Yazıtları'ndaki destan, r/n
şanlı Ilgazlarda, tıizi her
mutsuz çağda j/iu *buldu her*
düşman.

üstümüzde mavi gök,
altımızda yağız yer,
evren uzar gider
uzayda,

ISridük!
Atatürk!

Behçet NECATIGİL
(Atatürk Şiirleri)

Şiirin birinci bölümündeki **"düşünür"** ve **"olmasın"** eylemleri, kip ve kişi ifade eder. Bu " AS" NJ%"-S,YTI' çetom etotefı

ikinci bölümde "Türklüğün ruhu" tamlamasını görüyoruz. "Türklük" ve "ruh" adları tamlayan eki "-ün" (ilgi hâli) ve tamlanan eki "-u" (iyelik 3. tekil) eki ile bir tamlama oluşturmaktadır.

Türkçemizde ad ve eylem kök veya gövdelerine yapım eklerinden sonra çekim ekleri getirilir.

Çekim ekleri sözcüğün anlamında değişikliğe yol *açmaz.*

Örnek :

Kalemi ver.
kalemin gücü
Kaleme bak. hâl
Kalemde mürekkep yok.___j
Bu kalemden istiyorum.

kaleml çoğul eki

Ekler, kalem sözcüğünün anlamını değiştirmemiş fakat bu sözcüğe görev yüklemiştir.

"Kalemim evde kalmış." cümlesinde "ev" sözcüğünün yanındaki eki (de) çıkardığımızda sözcüğün birbiriyle ilişkisinin koptuğu ve cümlenin anlaşılmaz hâle geldiği görülür. Çekim ekleri, eklendikleri sözcükleri diğer sözcüklerle ilişkiye sokar.

Çekim ekleri iki grupta incelenir :

1. Fiil (eylem) çekim ekleri
2. İsim (ad) çekim ekleri

1. FİİL ÇEKİM EKLERİ

anlamı katar.

"Ben y
fiilinde "-eli" kıp e*, -,,, ^.r çıkarılırsa
"ye-" eylem *anlamım korur.*

Eylem çekim ekleri; kip ve zaman ekleri, kişi ekleri ve soru eki olmak üzere üç çeşittir.

a. Kip Ekleri ve Zaman Ekleri

(Haber I

Geniş Zaman Kipi: -(a)r, -(e)r, -(ı)r, -(i)r, -(u)r, (ü)r. Olumsuzu "-maz, -mez" ekleriyle yapılır.

Sonbaharda ağaçlar yapraklarını dökgı.

iyi çalışmazsan öğrenemezsin.

Şimdiki Zaman Kipi: "-yor" gel(i)yfir,

gör(ü)ysrum, duy(u)ysr,

kal(ı)yorsun...

Görülen Geçmiş Zaman Kipi: "-di, -di, -du, -dü; -ti, -ti, -tu, -tu."

üm, gördüm,

vazöik is zaman eki büyük ünlü na

uyar.

öğrenilen Geçmiş Zaman Kipi: -mıs, mis, -muş, -muş.

la^> *rmn«;üz temizlemj§- 9ormA^uz

Gelecek Zaman Kipi : -acak, -ecek.

yollangeaJs, sevgsgk.

Dilek (Tasarlama) Kipleri

Emir Kipi : Eki yoktur. Fiile kişi ek getirilir. Okusun, baksınlar.-

IstekKİPİ: g e ö rS?er, yalnız...

Gereklilik Kipi :-rnerı,-malK alrnaJi, görmsiısın...

b. Kişi Ekleri

1 Grup Kişi Ekleri : Görülen ge lanılır.

KiŞi	**EKLER** _·m -> (^|iyorum)
1. Tekil (Ben)	
2.Tekü(Sen) 3. Tekil (O)	dir (koşar)
1. çoğu VB'i -	_s,nız,-siniz,-su
2. Çoğul (Sız) ->	_J^(gelmeye(
3.Çoğul (Onlar)-	-lar,-ler. (gelmel

2 Grup Kişi Ekleri : Görüler zaman ve şa'rt kipinin çekiminde kull

..,«, **EKLER**

3.Çoğul (Onlar) - -'*, -tor- (9*

c. Soru Eki

Bu ek sözcük ve cümlelere verir .Gelir mi, bakacak mıs.mz, oturuyorlar mı ...

Soru eki, -mı, -mi, -mu, -"•>

eklerinden

.- no tamlayan duru-
'.«re ünlü uyumuna
-pıpn. -(n)in, -(n)un,
-! yapılır.

!ıı«ıır =*bşıyorum.

[illegible]
[illegible] belirt
[illegible]

) hâli: ismin taşıdığı :en ektir. Bu durum lan sözcüklere gelir. •ki "-İ" dir. Eklendiği uyar. Yani ünlü uyumuna -(y)u, -(y)ü şek-

1 - * • *

•ek ısınamaz; suyu mu gideremezsin.

hâli : Adın belirttiği kavrama yaklaşma belirten ektir. Bu mıüB "'-e' ekinin getirilmesiyle olur. Bu ek --a göre -e, -a şeklinde kullanılır.

evg...

hâli: Ad ya da ad görevinde sözcüklere kalma, içinde olma verir. Sözcüklere "-de" durum ekinin yapılır. Bu ek, ünlü ve ünsüz göre -de, -da; -te, -ta şeklinde kul-

sofcakta, çiçekte, çarşıda, evde...

Ayrılma hâli: Ad ya da ad soylu sözcüklere genellikle çıkma ve ayrılma anlamı katar.

fBbrilmesiyle yapılır.

spordan. kütüphaneden, aâactan. sevinçten...

b. Soru Eki

Adlara soru anlamı katan ektir, -mı,

-mi, -mu, -mü. Çalışkan mı? Baban

mi?

c. Çoğul Eki

isimlerin çoğul şekillerini oluşturur.

-lar, -ler eki. Çocuklar, elmalar, sözcükler...

ç. iyelik Ekleri

isimlere gelen kişi ekleridir. Varlık ya da kavramların kime ait olduğunu belirtir.

1. Tekil kişi: -m kalem(i)m

2. Tekil kişi: -n kalem(i)n

3. Tekil kişi: (s)ı, -(s)i, -(s)u, -(s)ü kalemi

1. Çoğul kişi : -mız, -miz, -muz, -muz. kalemimiz

2. Çoğul kişi -nız, -niz, -nuz, -nüz. kaleminiz

3. Çoğul kişi -lan, -leri. kalemleri

d. Aitlik Eki : -ki

Bu ek geldiği sözcüğe iyelik eklerinin kattığı anlama yakın bir anlam yükler, aitlik bildirir.

Seninki, benimki, kardeşiminki "Seninki, bütün gece ders çalıştı." Bu cümledeki -ki "sana ait" anlamında aitlik ekidir.

ı Yardımcı Ünlü ve Yardımcı Ünsüz-ler

a. Yardımcı Ünlü: Türkçede bazı

durumlarda ünsüzle biten bir sözcüğe ünsüzle başlayan bir ek gelince araya yardımcı ünlü girer.

baş - (ı) m, ev (İ) miz
' yardımcı ünlü yardımcı ünlü
sev – (i) r– koş - (â) r
yardımcı ünlü yardımcı ünlü

b. Yardımcı Ünsüz : Bazı zamirler bulunma ve ayrılma hâl eklerini aldıklarında araya yardımcı ünsüzün geldiği görülür.

o-n-da bu-n-da şu-n-da...

4. YAPI BAKIMINDAN KELİMELER

Türkçede sözcükler, yapı bakımından üç gruba ayrılır:

a. Basit sözcükler: Kök hâlindeki bu sözcükler yapı m eki almamıştır. Basit sözcük ler çekim eki alır: tohum, suyu, çiçeğe...

b. Türemiş sözcükler: Yapım ekleriyle isim ve fiil köklerinden ya da gövdelerinden türemiş sözcüklerdir.

ALIŞTIRMALAR

sal - gı, |Sl k, çat - ı
fiil kökü fiilden isim yapan ek fiil kökü fiilden isim yapan ek fulden isim yaP^an ek

sür - gün, çal gi, ter - Ü
fiil kökü fiilden isim fiil kökü fiilden isim isim kökü isimden isim yapan yapan ek

- la isimde fiilden isim yapan ek fiil yapan

kök ü ^ek 3Ç yan -
ı isimden isim yapan ek fiil kökü yardımcı ünlü fulden isim yapan
top isim

sarı - sin, M -anak, uy -
isim kökü yapan ek isimden isim fiil kökü fiilden ısım yapa n fiil fü^lden kökü isim yapan ek

sars- ı - ntı, kavşak -> kavuş - ak
fii, yardımcı fiilden ısım yapan ek kökü «J ünlü kökü isim ısım ***«

sil - gi, ye - m, ye - mis
fiil kökü fiilden isim yapan ek fiil kökü fiilden isim yapan ek fiil kökü fiilden isim yapan e

Örneklerdeki sözcükler, türedikleı kökün anlamıyla bağlantılı olarak yeni anlarr lar kazanmışlardır.

c. Birleşik sözcükler : Birleşik sözcük ler birden fazla sözcüğün birleşmesiyle mey dana gelir.

Birleşik sözcükler üç yolla oluşur:

1. Anlam kayması yoluyla oluşanlar

a. Her iki sözcük de gerçek anlam yitirir:

hanımeli, aslanağzı, kuşpalazı ...

b. ilk sözcük anlamını yitirir:

sivrisinek, aksöğüt, alabalık...

c. ikinci sözcük anlamını yitirir,

ek karafatma,

gökyüzü...

ç. Her iki sözcük de gerçek anla" korur:

yurtsever, bilgisayar...

2. Ses düşmesi yoluyla oluşanlar

- ses düşmesi

pazartesi

n değişmesiyle

- - sözcükler, birleşme
- : at olurlar.

aoerdöver...

ı Göre Birleşik Sözcükler

sı biçimde oluşanlar:

kırkayak, Akdeniz,

.sim tamlaması biçiminde

buzdolabı, kuşburnu,

iz isim tamlamaları zamanla
yapısı kazanır:

iMMkk, Gtıltepe, Beşiktaş... :. 9r ül ve

bir isimden oluşanlar: manbayıldı,

gecekondu, atardamar...

t Yansımalardan oluşanlar:

çsâçıt zıpzıp, çırçır...

e Hû fiilden oluşanlar:

\Ajral, uyurgezer, dedikodu, biçerdöver...

SORULAR

"Ufacık, buruş buruş bir ihtiyar olan çöpçü Halo, on senelik vazifesinden çıkarıldığı günün ferdası, mahalleye ilk defa arabasız girdi."

Orhan KEMAL

1. Yukarıdaki cümlede yer alan türemiş sözcükleri bulunuz.

i "Eşiklerinde soluk yüzlü, çıplak ayaklı ürkek ve sessiz çocukların ellerinde ekmek kabuğuyla ve çerden çöpten yapılmış oyuncaklarla, ağır ağır, düşünerek ve gülmeden oynadıkları bu evlerin arasında kendi evimi ararım ve âdeta güç bulurum, çünkü bunların hepsi benim evim gibidirler."

Peyami SAFA

2. Yukarıdaki metinde yer alan sözcük lerden hangileri çekim eki almamıştır belir-j tiniz.

3. "Güldürücü, doyumsuz, yeşillik,, komşunun, kaydıraklar, dalgıç ve sargıya sözcüklerinin köklerini inceleyiniz. Köklerle gövdeler arasındaki ilgileri belirleyiniz. Çekim eki alanları bulunuz. Bu çekim, eklerinin adlarını yazınız.

1. Aşağıdaki altı çizili sözcüklerin hangisinde hem yapım hem çekim eki vardır ?

A. Bu muhtaç günümüzde bjzg yardım edenlere şükran borçluyuz.
B. Bir yandan böylece vakit geçirirken bir yandan da komşularımızla konuşuyorduk.
C. Başkana bu işten kaç para alacağımızı sorduk.
D. Patronlar işçinin kaçmaması için ellerinden geleni yapıyorlardı.
E. Güneşin altında oturmak işçilerin çok hoşuna gidiyordu.

2. Aşağıdaki seçeneklerden hangisinde yapım eki almış sözcük, diğer seçeneklerden daha çoktur?

A. Dalgıç, huysuz, uçarı kişiliğiyle çevresinde sevilmezdi.
B. Zabit düşünmeye başladı, önemli bir şey işitmiş olmalıydı.
C. Küçük, çamlı bahçenin etrafında gezindi.
D. Kuluçkaya yatan çilli tavuk yerinden kalktı.
E. Eliyle sıkı sıkıya tutup hissetmeyince bir şeyin varlığına hükmedemezdi.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "-me" eki, diğer seçeneklerden farklı bir görevdedir?

A. Annem işkembeyi çok sever; özellikle tuzlamayı.
• B. Bayram için gözleme yapılacak.
C. Sıtma, sivrisineğin neden olduğu bir hastalıktır.
D. Okuma en çok sevdiğim şeydir.
E. Yazlık evimizin bahçesine asma fidanı diktik.

4. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi yansıma bir sözcüktür ?

B
C
D
E

5
A
B
C
D
E

6
A
B
C
D
E

7
A
B
C
D
d
E
i

trde altı çizili
ı «ki atmıştır?

*f_* nimek isterdim,
tın.
l otdu bu.
sanat tarihçisi olan
ııfanna çağırdı.
t görevlisi ile toplantı-

.mlelerde altı çizili il
kökünden türemiş

rak duvara dayandı,
olmasına enikonu

üiıplpi'açmak için açacak aradı.
S» touı kadar tüketime dayana-

fûzterini ovuşturarak etrafa

^ cümlelerin
hangisinde : sözcükte
yer kavramı

—jgünde şaşırdı. : da
bekleyenler var. ıe okulda
uslu duruyor.
:-----evde kalmış.
ırağı -xia çok derin bir yara izi var.

eki aşağıdaki cümlelerin
•'Kamıştan örme sepeti de
•ngııc*aiL,'* **cümlesindeki göreviyle kul-**

B. -cik, -im
C. -çığım, -cik
D. -cik, -ce
E. -ceğiz, -çiğim

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili kelime, isimden türemiştir?

A. Kolumu kurtarmak istedim.
B. Onunla konuşmamız gerekiyor.
C. Korkunç şeyler olacak.
D. Yolculuğumuz çok iyi geçti.
E. Ne yatıştırıcı bir söz, ne bir soru...

14. "Bence bütün insanlar masum dur." cümlesinde "-ce" eki kelimeye bir anlam değişikliği getirmiştir. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde aynı değişikliği görüyoruz?

A. Erkekçe güreşti yine de yenildi.
B. Şişkince bir cüzdanı vardı.
C. Kızınca ne yapacağı belli olmaz.
D. Oldukça sıkıntılı bir hava var.
E. Aklınca kendini zeki sanıyor.

15. Aşağıdaki cümlelerden hangi sinde "-dan" eki diğerlerinden farklı bir görevdedir?

A. Bundan sonra daha çok çalışmalıyım.
B. ilk kitabında sıradan bir anlatımı var.
C. En büyük idealim liseden sonra üniversiteye girebilmek.
D. Bütün yanlışlıklar bilgisizlikten kay naklanıyor.
E. Kendinden başkasının haklarını önemsemeyenler bencil kişilerdir...

Û altı çizili köklerden

S £ ? ^ T ıçıkamam « - * S -K T S ı Î 6 k K Ü - , ;

hangileriyle, ' **bilir?**

B ^f- s b U n Sefer geleceğ ım.
C. Pışırmesi benden, yalnız tüylerini sen
D. Boz tüylü bir ayı gördüm.
E. [illegible] kullanma.

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcük yoktur? D

A. Uçaksavarlar hareket etti.
B. Yeni aldığım ayakkabı çalındı.
C. Ceren ve Aslı çok iyi derecede ingilizce biliyorlar.
D. Gülkurusu bir kazak giymiş, altına da yeni pantolonunu çekmişti.
E. Kartopu aşağı doğru yuvarlandıkça nasıl büyürse, sevgi de yüreklerde öyle büyür.

18. Aşağıdaki cümlelerden hangi sinde "-de, -da" kullanıldığı cümleye küçümseme anlamı katmıştır?

A. Sinemada, hıçkırık sesi dinmedi.
B. Okuyacak da göreceğiz.
C. Sinemaya da gidemedik.
D. Nasıl oldu da bugün harçlık istemedin.
E. Seni de beni de beğenmediler.

19. Aşağıdaki seçeneklerde altı çizili sözcüklerden hangisi yapım eki almamıştır?

A. Çocuklar, üzülmemeli.
B. Ona, benim her şeyi yoluna koymuş olduğumu ve içini ferah tutmasını söylersin.
C. Hatta söz açılmışken onu ne kadar çok sevdiğimden söz et.
D. Çekmecenin gözünde sarı bir zarf içinde bir mektup bulacaksın.
E. O, utancından şaşırmış bir hâlde bana bakıyordu.

20. "-i" eki, aşağıdaki cümlelerin .hangisinde, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirmiştir?

A. Onu sevdiğimi, gerçekten sevdiğimi anlatmaya çalıştım.
B. Hec a Makalauma b A kleyen kişiler

tubumu yazdım. E

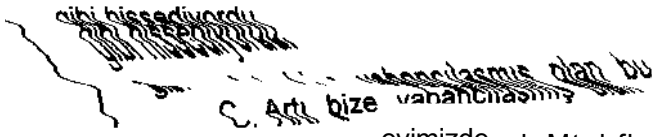

evimizde daMtel.fl.na^e'TMBaaV
birkaç
istemiyorduk.

IV. BOLÜM ANLAM BAKIMINDAN KELİMELER

1. Eş Sesli Kelimeler
2. Eş Anlamlı Kelimeler
3. Zıt Anlamlı Kelimeler
4. Mecaz Anlamlı Kelimeler
5. Deyim Anlamlı Kelimeler
6. Terim Anlamlı Kelimeler
7. Gerçek Anlamlı Kelimeler
8. Yan Anlamlı Kelimeler

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcük yoktur?

A. Uçaksavarlar hareket etti.
B. Yeni aldığım ayakkabı çalındı.
C. Ceren ve Aslı çok iyi derecede ingilizce biliyorlar.
D. Gülkurusu bir kazak giymiş, altına da yeni pantolonunu çekmişti.
E. Kartopu aşağı doğru yuvarlandıkça nasıl büyürse, sevgi de yüreklerde öyle büyür.

18. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "-de, -da" *kullanıldığı cümleye* küçümseme anlamı katmıştır?

A. Sinemada, hıçkırık sesi dinmedi.
B. Okuyacak da göreceğiz.
C. Sinemaya da gidemedik.
D. Nasıl oldu da istemedin.
E. Seni de beni de beğenmediler.

tubumu yazdım. E

19. Aşağıdaki seçeneklerde altı çizili sözcüklerden hangisi yapım eki almamıştır?

A. Çocuklar, üzülmemeli.
B. Ona, benim her şeyi yoluna koymuş olduğumu ve içini ferah tutmasını söylersin.
C. Hatta söz açılmışken onu ne kadar çok sevdiğimden söz et.
D. Çekmecenin gözünde sarı bir zarf içinde bir mektup bulacaksın.
E. O, utancından şaşırmış bir hâlde bana bakıyordu.

20. "-i" eki, aşağıdaki cümlelerin hangisinde, eklendiği sözcüğün anlamını değiştirmiştir?

A. Onu sevdiğimi, gerçekten sevdiğimi anlatmaya çalıştım.
B. Her an yakalanmayı bekleyen kişiler gibi hissediyordu.
C. Artı bize yabancılaşmış olan bu evimizde birkaç dakikalığına bile buluşmayı istemiyorduk.

IV. BOLUM ANLAM BAKIMINDAN KELİMELER

1. Eş Sesli Kelimeler
2. Eş Anlamlı Kelimeler
3. Zıt Anlamlı Kelimeler
4. Mecaz Anlamlı Kelimeler
5. Deyim Anlamlı Kelimeler
6. Terim Anlamlı Kelimeler
7. Gerçek Anlamlı Kelimeler
8. Yan Anlamlı Kelimeler

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

1

1. Saz sözcüğünü, iki ayrı anlama gelecek şekilde, iki ayrı cümlede kullanınız.

2. Terminoloji sözcüğünün anlamını sözlükten bulunuz.

AT

Bin gemle bağlanan yağız at şaha kalkıyor; Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor. Son macerayı dinlememiş varsa anlatın; Zaptetmek isteyenler o mağrur, asil atın Coştukça böyle sel gibi bağrında hisleri, Bir gün başında kalmayacaktır seyisleri. Son şanlı macerasını tarihe anlatın; Zencir içinde bağlı duran kahraman atın Gittikçe yükselen başı Allah'a kalkıyor; Asrın baş eğdi sandığı at şaha kalkıyor!...

Faruk Nafiz ÇAMLIBEL

Eserde, şahlanan bir at anlatılıyor gibi görünüyorsa da Kurtuluş Savaşı düşünülünce, "at" ı n Türk milleti yerine kullanıldığı anlaşılır. Bu durumda **şahlanmak, baş kaldırmak, seyis, gemler, halka, zincir içinde bağlı durmak** sözleri başka kavram ve adların yerini tutmaktadır.

Sözcüklerin, cümle içindeki anlamlarını inceleyen dil bilgisi dalına, **semantik** (anlam bilimi) diyoruz.

1. EŞ SESLİ (SESTEŞ) KELİMELER

"Yüz" sözcüğünü değişik anlamlarda kullanalım.

mam. (organ adı)

2. Kardeşim yüze kadar sayabiliy (sayı adı)

3. Nehirde zevkle yüzdüm, (yüzmek f

4. Koyunun derisini yüzdük, (yüzrr fiilinin ayırmak anlamlı biçimi)

5. Eskiden, gömleklerin yakaları ters i edilirdi, (bir kumaşın dikiş sırasında dışa gı rilen gösterişli kısmı)

Yazılışları ve söylenişleri aynı, anlam! farklı olan sözcüklere sesteş ya da eş s< sözcük; bu ilişkiye de sesteşlik diyoruz.

Eş sesli kelimelere örnekler:

KAZ

1. Hayvan adı: Kaz eti sevmem.

2. Kazmak eylemi : Ağaç dikmek i çukur kazdık.

AT

1. Binme, yük çekme veya taştı hizmetlerinde kullanılan hayvan.

2. Atmak fiili

YOL

1. Karada, havada, suda bir yerden yere gitmek için aşılan uzaklık.

2. Yolmak fiili (Kadın saçını baş yoldu.)

2. EŞ ANLAMLS (ANLAMDAŞ} KELİMELER

"Yolladığım hediyeyi bana geri gflni di." cümlesinde, eş anlamlı sözcükler l lanılmıştır. Yollamak ve göndermek, yazâş okunuşları farklı, anlamları aynı olan terdir. "Bilim gerçeğin peşindedir." "ilim t ediyormuş." Cümlelerinde bilim ve

var oluşunda, digirmiş sözcükler etkili

YABANCI

hata

arzu

beyaz

hikâye

misâl' rtrsr

kompüter

vazife

verilmektedir. "Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun." cümlesindeki "akıllı" ve "deli", "dost" ve "düşman" sözcükleri zıt iki kavramdır.

Karşıt anlamlı sözcüklerden örnekler

aşağı	yukarı
ileri	geri
boş	dolu
ak	
siya	kara
h	beyaz
	geniş

(ZIT)
KELİMELER

birbirinin zıttı olan sözcüklerdir. -*e. karşıt anlamlı sözcükler adı

ET.

"O kadar çok test çözdüm ki annem artık piştiğime karar verdi." cümlesinde "pişmek": olgunlaşmak, o konuda yeterli bilgiye sahip olmak anlamında kullanılmıştır.

Bir sözcük zamanla gerçek anlamından uzaklaşarak başka anlam kazanabilir. Böyle sözcüklere **mecaz anlamlı sözcükler** diyoruz.

^ ANLAMLI SÖZCÜKLER			EŞ SESLI SÖZCÜKLER	KARŞIT ANLAMLI SÖZCÜKLER	
ir	olanak	gül	güi-	iyi	kötü
	yazım	yaz	yaz-	güzel	çirkin
	yargıç	yüz	yüz-	uzak	yakın
	kanıt	al	al-	dost	düşman
*9f*t*	yazın	dal	dal-	üzüntü	sevinç
	ekin	sal	sai-	acı	tatlı
3	biçem	kır	kır-	cimri	cömert
	koşul	saç	saç-	cesur	korkak
	ozan	at	at-	açık	kapalı
		kat	kat-	uzun	kısa

Sadece sözcükler değil, sözcük grupları da mecaz anlam taşıyabilir.

Örnekler:

1. "Gerçi çok çalışıyor ama bilgisini satamıyor." cümlesinde "satmak; "kendinde olanı gösteremiyor, belli edemiyor" anlamında kullanılarak mecaz anlam kazanmıştır.

2. "Devamlı idmanlara çıktığı hâlde ta kıma giremediğinden cesareti kırıldı." cüm lesinde ise "kırılmak" sözcüğü "yok olmak, azalmak" anlamı taşıyor ve mecaz anlama bürünüyor.

3. a. "Matematik dersinde hiç kimse onunla boy ölçüşemez."

b. "Ali ile Hasan boy ölçüştüler. Ali Hasan'dan beş santim uzun çıktı."

İkinci cümlede boy ölçme işi, gerçek anlamda kullanılmıştır. Birinci cümlede ise "boy ölçüşemez" sözcükleri ile anlatılmak istenen, kişinin o konuda diğerlerinden üstünlüğüdür. "Boy ölçüşmek", gerçek anlamının dışında kullanılmıştır.

5. DEYİM ANLAMLI KELİMELER

"Dört yanım deniz kesildi." cümlesinde, "dört yanı deniz kesilmek", hiçbir yerden yardım gelme umudu kalmamak anlamında kullanılmıştır.

Belli bir kavramı, olayı veya duyguyu dile getirmek için kurulmuş, ilgi çekici bir anlatım özelliği taşıyan, kalıplaşmış sözcük gruplarına **deyim** denir.

"İğne ile kuyu kazmak" (Yetersiz araçlar-

pek güç olan ve ağır yürüyen büyük bir başarmaya çalışmak.)

"Uyuyan yılanın kuyruğuna basma (Kötülük yapacak durumda olduğu hâlde kir şeye dokunmayan kişiyi incitip saldırmasıı yol açmak.)

Kimi deyimler mecaz anlam taş Mecazlı anlatım, söze güzellik ve akıcı! katar.

"Başı dumanlı" deyiminde gerçek anları da başta duman olamayacağına göre, deyii mecaz anlam taşımaktadır.

Gerçek anlamlı deyimler ise kalıplaşm Sözlerdir. Bu tip deyimleri cümle içinde tan mak mecaz anlamlı deyimlere göre daha zo dur.

Örnekler:

"Sorma gitsin" (Tahminlerin çok üstün* anlatılması güç)

"Uzun oturmak" (Ayaklarını uz, oturmak)

"Söz olmak" (Dile düşmek, hoş k, mamak)

Deyimler kalıplaşmış sözlerdir. Bl nedenle deyimlerden sözcük çıkaramayız *m* değiştiremeyiz.

Örnekler:

"Başında kavak yelleri esmek" "başında çam yelleri, esmek" şekline mez.

Çeşitli alanlardan seçilmiş terimler

Edebiyat	Geometri	Matematik	Müzik
kafiye	kare	artı	porte
beyit	üçgen	eksi	nota
redif	dikdörtgen	karekök	sol anahtarı
cinas	daire	bölme	bas
nesir	Çap	çarpma	tiz
manzume	yarıçap	toplama	es
özne	açı	çıkarma	do
zamir	kiriş	üs	klarnet
kip	teğet	fonksiyon	ritm

7. GERÇEK ANLAMLI KELİMELER

Bir sözcüğün kazandığı ilk anlamdır. Herkesçe bilinen, en yaygın anlamdır. Buna sözcüğün temel anlamı da denir."Aslan ormanın en güçlü hayvanıdır." cümlesinde "aslan" sözcüğü gerçek anlamda kullanılmıştır.

"Ağacın kökü her geçen gün biraz daha derinlere iniyor." cümlesinde "kök" kelimesi, "ağacın toprak altında kalan kısmı" anlamında kullanılmıştır ki bu , sözcüğün gerçek anlamıdır.

"Dün gece kolumun ağrısından uyuyamadım." cümlesinde "kol" sözcüğü "insan vücudunda omuz başından parmak uçlarına kadar uzanan bölüm" anlamında kullanıldığı için gerçek anlamdadır.

8. YAN ANLAMLI KELİMELER

1. Kardeşimin ayakları çok küçük.

2. Izgaramızı üç ayaklı yaptırdık.

Ayak sözcüğü; birinci cümlede, temel anlamıyla kullanılmış; diğer cümlede ise temel anlamının dışında yeni bir anlam kazanmıştır. Ayak sözcüğünün temel anlamıy-

katmak" deyimi,
gelirse anlam

biçimleri farklıdır.
mastar halindedir.

Yenilecekmiş gibi
arını kollamak.

- Yapmak istediği iş
-oen koşmak.

içmek": Başkasının
söylemek.

: ot açılmak": Sıkılgan =
dikkat çekecek şekilde

j-nunda olan deyimler vardır:

kavga bitti." :Anlaşmazlı-
Kalkınca çekişme kalmadı.

r, su görür susar": Gördü-
hendtsine gerekli olmasa bile

sözcük öbeği hâlinde kurula-

t oda. bakla sofa": Çok küçük, çok

ANLAMLI KELİMELER

bitim meslek dallarından ve diğer ar»
birinin konusu ile ilgili özel bir «ir»
«arşılayan sözcüklere **terim** diyoruz.

"IfiiBfc*. ağacın ya da bitkinin toprak içinde
m feusmıdır.

"fun kare kökü 3'tür." cümlesinde, "kök"
matematik ile ilgili bir terim olarak
ştır.

la ilgi ya da benzerlik kurularak başka varlıkları, durumları, karşılamasına yan anlam denir.

Türkçemiz oldukça zengin bir dildir. Canlı birer varlık olan sözcükler, ihtiyaca göre değişik kavramları karşılarlar. Her kavramı karşılamak için bir sözcük bulmak mümkün olmayabilir. Bu nedenle sözcükler temel anlamlarıyla ilgili olarak yeni anlamlar kazanır.

Örnekler:

Gözüne toz kaçmış.
Temel anlam

Dosyayı masanın gözüne koydu.
Yan anlam

Son çalışmaları ile gözüme girdi.
Mecaz anlam

GERÇEK ANLAM Baba: **Babam,** bizim için her şeyini feda edebilir.

Kuru: Kayısının **kuru** olanını yaşına tercih eder.

Bağ: Ayakkabılarımın **bağı** dur- , madan çözülüyor. (Bir şeyi tut- turmak için kullanılan ip)

MECAZ ANLAM
O çok baba adamdı.
(Dürüst, korumacı, güvenilir kişi)

Son okuduğum eserin anlatımı çok **kuruydu,** (heyecanı, tadı olmayan)

Zekâ seviyesi ile öğrenme arasında sıkı bir bağ vardır, (ilgi, ilişki)

SORULAR

1. "Toros dağlarının etekleri t; Akdeniz'den başlar." cümlesindeki yan anlamlı sözcüğü gösteriniz.

2. "Ağız" sözcüğü ile başlayan deyim ler bulunuz. Bu deyimleri değişik cümlt lerde kullanarak anlamlarını yazınız.

3. "Sana çirkin dediler, dü= oldum güzelin" mısramdaki zıt ar.. sözcükleri gösteriniz.

4. Gitmek ve gitmemek sözcükte- zıt anlamlı olarak kabul edebilir mw Açıklayınız.

"Caddeden sokaklara doğru **ses** elendi,
Pencereler kapandı kapılar sürmrt di.
Bir kömür dumanıyla tütsülendi afcs lar,
Gurbete düşmüşlerin baş[r]a damlar."

Ahmet Küte

5. Dörtlükteki mecaz anlam yûBB sözcükler hangileridir ?

A. çocuk
B. dengeli
C. verilmeli
D. vitamin
E. almaları

5. Aşağıdakilerden hangisinde altı çizili sözcük gerçek anlamında kul lanılmıştır?

A. öğrencilerimin hepsi birbirinden tatlı.
B. En çalışkan arkadaşımız son yazılı dan düşük not alınca soldu.
C. Kazağın rengi her geçen gün biraz daha soldu.
D. O §£!. olay hepimize ders olmuştu.
E. Yavru köpeğim gerçekten çok tatlı.

6. Aşağıdakilerden hangisinin eş ses lisi voktur?

A. kaz **B. at**
C. yol **D.**
E. sol **dol**

7. "Al" sözcüğü aşağıdakilerden hangisinde farklı anlamda kullanılmıştır?

A. Al benim selâmım yâre ver.
B. Al bir ata binmişti.
C. Yeni kazağı al bayrak renginde.
D. Koşmaktan yanakları al olmuş.
E. Al kanlar içinde yere düştü.

8. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi temel anlamıyla kul lanılmıştır?

A. öğretmenim 144'ün karesini bul mamızı istedi.
B. Ağacın kökü çürümüş.
C. Kardeşim, dolabımın tüm gözlerini karıştırmış.
D. Kızılırmak, kaynağından çıktıktan sonra birçok kola ayrılır.
E. Babam kardeşime çok fazla vüz verdi.

. - nlelerden hangisinde

—atematikte cebimden :ac

saatini bana bırakacak-

- - - notları getiremeyince

- oldukça yüklü bir parayı

= gördü diye kendini dev e
başladı.

**cümlelerin hangisinde j
"zorlamak" anlamında**

• eıte göç eden adam uyum en
epey sıkıldı. - hastalığı ailemizi
sıktı. -- = dığım gömleğin yakası
sık-

|C . . .. Edremit'te zeytinleri sıkıp yağ
~:saüneyi gördüm.
ı filmi izlemek hepimizi sık$_r$

**cümlelerin hangisinde fiili
değişik anlamda kul-**

C9o0gimi ve kedimi beslemesi için ; -
verdim.
- • Jçük kuş beslemek istiyorum. •j.
asîeki kuş yavrularını özenle

- Jsta, evinde altı can besliyor. . :cuğu
kucağıma alıp kendi ellerimle

**Çocuklara, dengeli beslenme
N küçük yaşlarda verilmeli,
tr çeşit vitamini almaları
sağlanıümlesinde hangi
sözcük ter-**

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde "bitmek" sözcüğü mecaz anlamıyla kullanılmıştır?

bitti. A. istediğim gibi alışveriş yapınca param

B. Ödevimi yaptım; dersim bitti.
C. Hiç beklemediğim bir anda karşımda
bitti.
D. Uzun süre uğramadığımız yazlık evimizin bahçesinde otlar bitti.
E. Bazı sahnelen kesildiğinden film çabuk bitti.

10. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde altı çizili sözcük temel anlamıyla kullanılmıştır?

A. Amerika II.Dünya Savaşı'nda Japonya'ya atom bombası attı.
B. Dün gece konserde müziğin-büyüsüne kapıldık.
C. Her sözünü büyütür, şişirir. >
D. Sevinç ve zekâdan doğan ışık, yüzünü aydınlatıyordu.
E. Arkadaşlarını şçjğjjk davranışlarından dolayı kendinden uzaklaştırdı.

11. Aşağıda altı çizili sözcüklerden hangisi mecaz anlamdadır?

A. Köroğlu adıyla şiir yazmış halk şairleri çoktur.
B. Şiirimizde, kahramanlık ve mertlik duygusunu işleyen şiirlerin adı koçaklamadın
C. Her ulusun doğal ya da yapma bir destanı vardır.
D. Destanlar, milletlerin hayatında derin izler bırakırlar.
E. Türk destanlarının tümü doğal destandır.

12. Aşağıdakilerden hangisi bir deyimdir?

A. At görür aksar, su görür susar.
B. Güneş, balçıkla sıvanmaz.
C. Eğilen baş kesilmez.
D. Yazın gölge hoş, kışın çuval boş.

E. At ölür, meydan kalır; yiğit ölür, kalır.

13. "Kazanmayanın kazanı ka maz." atasözü ile aynı anlamı ta; seçenek aşağıdakilerden hangisidir?

A. Kaz gelen yerden tavuk esirgenı
B. Yazın başı pişenin kışın aşı pise
C. Akıl akıldan üstündür.
D. Gülme komşuna gelir başına.
E. El elden üstündür.

14. "Sözünü bilen kişinin
1
Yüzünü ak ede bir söz
2 3
Sözü pişirip diyenin
4
işini sağ ede bir söz" 5

Yukarıdaki numaralanmış söze den hangisi mecaz anlamlıdır?

A. 1 B. 2 C. 3 D. 4 f

15. Aşağıdaki cümlelerin hang "uzak" sözcüğü, diğerlerinden far anlamda kullanılmıştır?

A. Teyzemin çocukları samimid halamınkiler ise uzaktır.
B. Uzak yakın birçok ilden ki gelmişlerdi.
C. Okulumuz ile evimizin arası < uzak.
D. Tatilde uzak yerlere grt çekiniyorum.
E. Otobüslerde uzak mesafeler bilet atıyoruz.

16. Aşağıdaki cümlelerin har* terim anlamlı sözcük kullanılmıştır'

A. Kahramanlık konusunu işleye» epik şiir denir.

ı Ağanın işi iyi gitti,
teneffüse çıkmaktan

kontrolden geçti.
İspanya'ya gitti.

cümlelerin hangisinde mecaz anlamda kul-

- •-- --arı iki kere durular.
:a pişmişini severim.
nir alıp üç aile bölüştük.
^ı»>< ooır çocuktur.
hepimizi büyüledi.

ilerin hangisinde altı fam **anlamıyla kullanılmıştır?**

— -avuzda heyecanla yüzüyor.
Dare dumanlı dağlar. en,
tahta başında ders

;gâr doğudan esiyor. r;«iye
oranla roman okumuyor.

Aşağıdaki atasözlerinin ~ecaz **anlamlı bir söyleyiş**

" yorganına göre uzat. -j-
söyleme eşine, zehir katar aşı-

köy kılavuz istemez. -CBŞ
olmayan yerden duman çıkmaz.
Bugünün işini yarına bırakma.

Aşağıdaki cümlelerin hangisinde sözcüğü gerçek anlamıyla kul-
s*r?

. Minem her gün durmadan tespih çe-

9t. Bir of çeksem karşıki dağlar yıkılır.
C Çekilir dert değil.
Z Annemle beraber salondaki kanepeyi

E Folklorcular oyun sırasında zılgıt çektiler.

V. BÖLÜM KELİME ÇEŞİTLERİ

FiiLLER

1. Fiillerin Cümle içindeki Görevi
2. Fiil Çekimi
    a. Çekimli fiilin yapısındaki unsurlar:
        1. Kök-gövde
        2. Şahıs ekleri
        3. Ek-fiil, çekimi ve görevi
        4. Fiillerin birleşik zamanlı çekimleri
3. Yapılarına Göre Fiiller:
    a. Basit Fiiller
    b. Türemiş Fiiller
    c. Birleşik Fiiller:
        Lİsim + yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
        2. Fiil+yardımcı fiil kuruluşundaki birleşik fiiller
        3. Anlamca kaynaşmış, deyimleşmiş birleşik fiiller
4. Çatılarına Göre Fiiller:
    a. özneye göre;
        1. Etken fiil
        2. Edilgen fiil
        3. Dönüşlü fiil
        4. İşteş fiil
    b. Nesneye göre;
        1. Geçişli fiil
        2. Geçişsiz fiil

‘IILLER

ÇALIŞMASI

duyduğunuz bir cüm-
aktarmız. Eyleme han-
r?
kullanarak bu işin şu ar
olduğunu, geçmişte
gelecekte de yapılacağını
cCrnte kurunuz. Eğer bu iş
eylemi hangi kiple

JKLUĞUMU ÇAĞIRIYORUM

çağırıyorum
daha aydınlık •
r- dördünde
;: ve gözyaşından öte
~*j* **çağırıyorum**
.ünlenirdim
m çarpardı

- :e gelen yetim çocukla -Jerken
.::. <ie tansık
------'-n ben de
çın ...
: resimlere bakarken :e,az
gülüşlerde **..** _9^mu
çağırıyorum

Günay ÇETİN

Ohuduğunuz şiirde koyu renkli sözcükler lkıgt hareket bildirmektedir. Böyle sözcükiH **(eylem)** denir.

1. FİİLLERİN CÜMLE İÇİNDEKİ GÖREVLERİ

"Dalıp gitsem bir limandan içeri
Eşini yitirmiş bir martı gibi."

Birinci mısrada gördüğümüz "gitsem" sözcüğü çekimli bir eylemdir. Bir dilek ifâde etmektedir ve bu dilekte bulunan kişi 1 .tekildir.

Çekimli eylemler cümlede yüklem görevi yaparlar.

Okuduğunuz şiirde belirtilen "çağırıyorum", "hüzünlenirdim", "çarpardı", "sevinirdim" eylemleri ilgili oldukları cümlelerin yüklemleridir.

2. FİİL ÇEKİMİ

a) Çekimli Bir Fiilin Yapısında Bulunan Unsurlar *

"Okulumuzda dergi çıkarma hazırlıkları yapıyoruz." cümlesinde "yapıyoruz" eyleminin kişiye ve *zamana* bağlılığı vardır.

Çekimli fiillerin yapısında şu unsurlar yer almaktadır:

1. Kök veya gövde
2. Kip ekleri
3. Kişi ekleri

Fiil kök veya gövdesi + kip eki + kişi eki

1. Kök, Gövde : Çekimli bir eylemde hareketi ifade eden unsurdur.

örnek şiirdeki "sev-", kök durumundayken "-(i)n" yapım ekini alarak gövde hâline gelmiştir. Böyle eylemlere, türemiş eylem diyorduk.

2. Kip Ekleri : Dilimizde haber (bildirme)

ve dilek (tasarlama) olmak üzere iki çeşit kip vardır.

a) Haber Kipleri : Geçmiş zaman, şimdiki zaman, gelecek zaman, geniş zaman olmak üzere dört ana zamanda toplanır.

b) Dilek Kipleri : istek, şart, gereklilik, emir kipi olarak dört çeşittir.

3. Kişi Ekleri : Eylemlerde işi, oluşu ve hareketi yapan varlığa kişi denir.

1.TIP	2. TİP
dedi-m	gelmiş-im
dedi-n	gelmiş-sin
dedi	gelmiş
dedi-k	gelmiş-iz
dedi-niz	gelmiş-siniz
dedi-ler	gelmiş-ler

Geliyorum ~| Gelme işini yapan kim? ö
Geldim ben
I. tekil kişi

Geliyorsun Gelme işini yapan kim?
Geldin sen
II.tekil kişi

Geliyor Gelme işini yapan kim?
Geldi o
III. tekil kişi

Geliyoruz ~I Gelme işini yapan kim?
biz
J I. çoğul kişi
Geldik

Geliyorsunuz -ı Gelme işini yapan kim?
siz
Geldiniz II. çoğul kişi
_I

Geliyorlar Gelme işini
yapan kim?
Geldiler

onlar
III. çoğul kişi

FİİL ÇEKİMİ

4

Zaman, kişi olumsuzluk ve soru eki almış fiillerin, kişi sırasına göre çekilmesine **fiil çekimi** denir.

çalıştım	**çalıştık**
çalıştın	**çalıştınız**
çalıştı	**çalıştılar**

hareketi gerçekleştiren aynı kişidir. Fakat k ekleri farklıdır. Bu durum, eylemin aldığı l ekinden kaynaklanmaktadır.

Şahıs ekleri, kiplere göre, değişiklik g< terir.

Olumlu Fiiller: iş, oluş ve hareke yapıldığını, yapılacağını anlatan eylem ş< lidir: otur, gelelim, okumalısınız gibi.

Olumsuz Fiiller: İş, oluş ve hareke yapılmadığını, yapılmaması gerektiğini ar tan eylem şeklidir.

Olumlu bir eylemi olumsuz yapmak eylemin kök veya gövdesinin sonuna "H -me" olumsuzluk eki getirilir. Olumsuzluk alan eylemler oluşun, kılışın, hareketin oln yacağını ya da gerçekleşmeyeceğini bildir

yemeyelim, kalkmayınız, koşma...

Soru Anlamlı Fiiller : iş, oluş hareketin yapılıp yapılmadığını, yapılıp y= mamasının gerekip gerekmediğini so eylem şeklidir. v

Gelecekler mi?

Gelsin mi?

Yemeli miyiz?

Soru eki "mı, mi, mu, mü" daima **sfıı** ten ayrı yazılır.

Ülke kalkınmasında hiç sorj-nııı aldınız mı?

Cumhuriyet tarihini öğrendiniz m ~

*	Hİliimıır	Olumlu soru	Olumsuz soru
E	çafcşmadım	çalıştım mı?	çalışmadım mı?
r	çafcşmadın	çalıştın mı?	çalışmadın mı?
	çafeşmadı	çalıştı mı?	çalışmadı mı?
	çalışmadık	çalıştık mı?	çalışmadık mı?
	çatışmadınız	çalıştınız mı?	çalışmadınız mı?
	çalışmadılar	çalıştılar mı?	çalışmadılar mı?

Görülen Geçmiş Zamanın Çekimi

ÇEKİMİ

zamanlı bir eylem yap-ı gövdesine ünlü uyumu-Ünsüz benzeşme-; -», -ti, -tu, -tu" olur, kişi eki

zaman eki

k

1.çoğu l kişi

di •

görülen geçmiş eki

: -jldüğü gibi, önce eylem kök •3 olumsuzluk eki, daha sonra zaman eki, en sonra da kişi ~. çekimlenmiştir.

B. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Duyduğumuz geçmiş zaman için kullanılır. Bu nedenle bu *zamana* öğrenilen geçmiş zaman adı verilir. İş, oluş ve hareketi anlatan, bunları görmemiş duymuştur.

Örnek :

"Bir varmış, bir **yokmuş.** Padişahın çok güzel bir kızı **olmuş.** Adını Pamuk Prenses **koymuşlar.** Gel zaman, git zaman Prenses **büyümüş,** genç kız olmuş..."

öğrenilen geçmiş zaman bildiren eylem yapmak için eylem kök veya gövdesine, ünlü uyumuna göre, "mış, -mis, -muş, -muş" eklerinden biri getirilir. Daha sonra kişi eki gelir.

ye
Fiil kökü

mış
öğrenilen geçmiş zaman eki

(İ) z
l.çoğul kişi eki

öğrenilen Geçmiş Zamanın Çekimi

Olumlu	Olumsuz	Olumlu soru	Olumsuz soru
sevmişim	sevmemişim	sevmiş miyim?	sevmemiş miyim?
sevmişsin	sevmemişsin	sevmiş misin?	sevmemiş misin?
sevmiş	sevmemiş	sevmiş mi?	sevmemiş mi?
sevmişiz	sevmemişiz	sevmiş miyiz?	sevmemiş iniyiz?
sevmişsiniz	sevmemişsiniz	sevmiş misiniz?	sevmemiş misiniz?
sevmişler	sevmemişler	sevmişler mi?	sevmemişler mi?

Q|

Olumlu		plurnlu soru	ymsuz soru
geliyorum	gelmiyorum	geliyor muyum?	gelmiyor muyum?
geliyorsun	geliniyorsun	geliyor musun?	gelmiyor musun?
geliyor	gelmiyor	geliyor mu?	gelmiyor mu?
geliyoruz	gelmiyoruz	geliyor muyuz?	gelmiyor muyuz?
geliyorsunuz	gelmiyorsunuz	geliyor musunuz?	gelmiyor musunuz?
geliyorlar	gelmiyorlar	geliyorlar mı?	gelmiyorlar mı?

C. Şimdiki Zaman : içinde bulunulan, yaşanılan zamandır.

*&K$Sm&*süren/*devamlılık anlamı*

Şimdiki zaman eki "-yor"dur. Bu ek kalınlık incelik uyumuna aykırıdır.

Şimdiki zaman ifade eden fiil yapılacağı zaman, önce fiil kök veya gövdesine "-yor" eki getirilir. Daha sonra kişi eki gelir.

Otur - (u) sun
fiil kökü y.s II. tekil k. eki

yor
şimdiki zaman eki

Olumsuzluk ifade eden eylem yapılırken önce eylem kök veya gövdesi, sonra olumsuzluk eki olan "me, -ma"getirilir. Sonra "yor" eki ve kişi eki eklenir.

Otur - mu fiil olumsuz kökü eki "Barış yor biter şimdiki zaman - (u)m 1. tekil k. eki . savaşlar eki yeryüzüne egemen

D. Gelecek Zaman: iş, oluş ve h gelecekte yapılacağını, gelecek içi landığını, planlandığını gösteren zarr

"Seneye*düşlediğim üniversiteyi* " c^e^ıoVgVreceg'irff eyierrn yapılmamıştır.

"inşaat tamamlanınca yeni evimi: nacağız." cümlesinde "taşınma" işi ç için plânlanmıştır.

Gelecek zaman eki, "-acak, -eceh

Gelecek zaman ifade eden fiil yap zaman önce fiil kök veya gövdesine -ecek" eki daha sonra da kişi eki getiril

E. Geniş Zaman: İş ve anlatış zamanlar için geçerli olduğunu l zamandır.

Olumlu	Olumsuz	Olumlu soru	Olumsuz soru
okuyacağım	okumayacağım	okuyacak mıyım?	okumayacak mıyırr
okuyacaksın	okumayacaksın	okuyacak mısın?	okumayacak mısın
okuyacak	okumayacak	okuyacak mı?	okumayacak mı?
okuyacağız	okumayacağız	okuyacak mıyız?	okumayacak mıyız
okuyacaksınız	okumayacaksınız	okuyacak mısınız?	okumayacak mısın
okuyacaklar	okumayacaklar	okuyacaklar mı?	okumayacaklar mı'

Gelecek Zamanın Çekimi

iniz r	Olumlu soru	Olumsuz soru
	alır mıyım?	almaz mıyım?
	alır mısın?	almaz mısın?
	alır mı? alır	almaz mı?
	mıyız? alır	almaz mıyız?
	mısınız?	almaz mısınız?
	alırlar mı?	almazlar mı?

Geniş Zamanın Çekimi

.-eniyi, ileriyi, çağdaş
tirir, inceler, sorgular,

[1] f£nû gününe çalışırım."

«tere -r, -(a)r, -(e)r; -(ı)r, -
gekrierek yapılır.

yapılıp yapılmamasındaki , dileği
veya emri ifade «•Holleridir.
Dilek kipleri dörde

itap»,

f*.

Kipi : Eylemin yapılması

:en eylem kipidir. Dilek - şart
a bağlı olarak, "-sa, -se" şek-

"Babam izin verse de arkadaşımla tatile çıksak." Tatile çıkma şarta bağlıdır. Bu şart, babanın izin vermesidir.

örnek:
Şu kavga bir bitse dersin,
Acıkmasam dersin,
Yorulmasam dersin, ölsem
desene!

Orhan Veli KANIK

Orhan Veli'nin şiirinde "bitse", "acıkmasam", "yorulmasam", "gelmese" ve "ölsem" sözcükleri dilek kipine göre çekimlenmiştir.

Dilek - şart kipi cümlelerde emir anlamına kayabilir:

Biraz daha fazla çalışsanız^.
Ç-^<£^tis^ev^1
bu getırsene!
ilerlesenize!
Doğru otursana!

Olumsuz	Olumlu soru	Olumsuz
gelmesem	gelsem mi?	gelmesem mi?
gelmesen	gelsen mi? gelse	gelmesen mi?
gelmese	mi? gelsek mi?	gelmese mi?
gelmesek	gelseniz mi?	gelmesek mi?
gelmeseniz	gelseleı .mv	gelmeseniz
gelmeseler		geimeseler

Dilek Şart Kipinin Çekimi

f

• F

• p e y i m
veresin
vere
verelim
veresiniz
vereler

Olumsuz	Olumlu soru	Olumsuz soru
vermeyeyim	vereyim mi?	vermeyeyim mi?
vermeyesin	veresin mi?	vermeyesin mi?
vermeye	vere mi?	vermeye mi?
vermeyelim	verelim mi?	vermeyelim mi?
vermeyesiniz	veresinler mi?	vermeyesiniz mi?
	mi?	vermeyeler mi?

İstek Kipinin Çekimi

B. İstek Kipi: Bir işin, hareketin oluşun yapılması veya yapılmaması isteğini bildiren fiil kipleridir. İstek kiplerinin kullanımı dardır.

istek kipinin eki, uyuma bağlı olarak "-a, -e" şeklinde değişir.

insanların düşlerini, özlemlerini gerçek-leştirelim...

Üniversiteyi kazana, okuy§, adam ola.

C. Gereklilik Kipi: iş, oluş ve hareketin yapılması veya yapılmaması gerektiğini gösteren eylem şeklidir. Eylem kök veya gövdelerine getirilen "-meli, -malı" ekiyle yapılır. Eylemin kesinlikle yapılması, olması ve gerçekleşmesi gerekliliğini anlatır.

Bu aralar sıkı çalışmalısınız.

Sınıfa kâğıt almamalısınız.

Yerlere tükürmemeliyiz. Bu

akşamki maçı seyretmeli.

Hafta sonu bir tiyatroya gitmeli.

P

kimi cümleler bireyin isteğini de bftS

Örnek:
Hep aydın günleriniz olmalı, Milletçe el ele, beraber. Bütün köylerinde güzel yurdumun. Okumayan, yazmayan kalmama*. Bu vatan, cennet vatan Kalkınmalı, kalkınmalı...

SabiıŞİ

Hfümlu	Olumsuz	Olumlu soru	Olumsuz som
^bilmeliyim	bilmemeliyim	bilmeli miyim?	bilmemeli miyim"?
bilmelisin	bilmemelisin	bilmeli misin?	bilmemeli misi'-""
bilmeli	bilmemeli	bilmeli mi?	bilmemeli mi[7]
bilmeliyiz	bilmemeliyiz	bilmeli miyiz?	bilmemeli mıyc
bilmelisiniz	bilmemelisiniz	bilmeli misiniz?	bilmemeli mis-
bilmeliler	bilmemeliler t	bilmeliler mi?	bilmemeliler -

G

^

ığı da görülür:

Âşık VEYSEL

: işin, oluşun ve
•«fa yapılmamasını

olayım

çehreni

ey nazlı

ıınkuna bir gül!

Ne bu şiddet M.Akif ERSOY

tayturayım, susarsam sen

Uf» yvteri haykırmayan bir
millet, toprak olmuş
öksüz çocuk

llehmet Emin YURDAKUL

•'n **Çekimi**

olumsuz

gel-me gel-me-sin

gel-me-y-in (iz) gel-

me-sinler

SORULAR

"Uyandım baktım ki bir sabah,
Güneş vurmuş içime; Kuşlara,
yapraklara dönmüşüm. Pır pır
eder durur, bahar rüzgârında.
Kuşlara, yapraklara dönmüşüm;
Cümle azam isyanda; Kuşlara
yapraklara dönmüşüm; Kuşlara,
Yapraklara."

Orhan Veli KANIK

1. a. Altı çizili eylemlerin, zamanını bulunuz.

b. Altı çizili eylemlerin hangi kişi ekleri aldıklarını belirtiniz.

"Akar gözüm yaşı bir dem silinmez.
Ko başım sağ olsun, yâr mı bulun-
maz.
O yârin yanında kadrim
bilinmez. Kadrimi bilmeyen
yârda nem kaldı."
KARACAOĞLAN

2. a. Ozan, dörtlükte hangi zaman lan kullanmıştır?

b. Olumlu ve olumsuz anlam taşıyan eylemleri gösteriniz.

"Aşkın şarabından içem
Mecnun olup dağa düşem
Sensin dün ü gün endişem
Bana seni gerek seni"

Yunus EMRE

3. a. Yunus Emre, bu şiirde hangi eylem kipini kullanmıştır?

b. Dörtlükteki eylemlerin olumsuz ve soru şekillerini birer cümlede kullanınız.

EK FİÎL.ÇEKİMİ VE GÖREVİ

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Ek eylem, isimlere ve isim soylu sözcüklere gelerek onlara yargı anlamı kazandırır; onları yüklem yapar. "Benim vatanım Türkiye." cümlesinde yüklem olan sözcük hangisidir? Bu sözcüğe "-dir" ekini Meyiniz, isim olduğu hâlde yargı taşıyan sözcük elde ettiniz, çalışkan ekşi soğuk pembe , Yukarıdaki sözcükleri kuracağınız cümlelerin yüklemi yapınız.

Dedim inci nedir dedi disjmöJI
Dedim kalem rjgdjr dedi kasjmdJI
Dedim on beş nâdir dedi yâ§!lpdjl
Dedim daha vâom dedi ki yeİLKOİl

Erzurumlu EMRAH

"Evimizin direğisin Gözümüzün
bebeğisin Ne sevimli, ne iyisin
Benim canım babacığım."

Rakım ÇALAPALA

örnek dörtlüklerde altı çizili sözcüklere dikkat ediniz. Hepsinin kökü ad soyludur. Yüklemi bir ad olan cümlelere, ad cümlesi diyoruz. Ad soylu sözcüğün cümlede yüklem olabilmesi için ek eylem alması gerekir.

Ek eylem, ad soylu, sözcüklere gelerek onlara yüklem görevi veren eylemdir, "i-(mek)" eylemi ek eylemdir.

GÖREVİ:

1. Ad soylu sözcüğe gelerek cümlec **bildirme** görevi yapar.

Ali'nin kazağı kırmızıdır.
Kazağın kırmızı olduğunu bildiriyor.

2. Çekimli eyleme gelerek anlamı çe^ yönlerden tamamlar (olasılık, kesinlik...)

Harran'da artık kuraklık hemen herr bitmiştir, (kesinlik)

Baban bu saatte eve gelmiştir, (olası!

EK FiiLLERiN ÇEKiMi

1. EK FIILIN GENiŞ ZAMANI

Bugün hava güzeldjr,.
Kıbrıs, Akdeniz'de küçük bir adadır.
En sevdiğim yemek, kuru fasulyedir

Cümlelerde "-dir" ek fiili, geniş za bildirmektedir.

Kimi cümlelerde bu ekin dü^ görülür.

Hava güzel. Emir'in gözleri yeşil. Hasan, gelecekten umutlu.

ÇEKiMi

güzel - im -, . Ek fiilin geniş zamanı, l.t
güzel - sin - >Ek fiilin geniş zamanı, 11.1
güzel-dir > Ek fiilin geniş
(ya da güzel)
güzel - İZ -->• Ek fiilin geniş zamanı, l.çoftı
gÜzel-SİnİZ -> Ek fiilin geniş zamanı, **II çoQ**
güzel-dirler -> Ek fiilin geniş zamanı, Wj|||

Nerede ağustos böcekleri? Nerede soğuk fenerlerini takmış uçuşan ateş böcekleri?

Sait FAiK

"Nerede" soru sözcüğü iki cümlede de yüklem görevindedir. Ek eylemin geniş zamanı, üçüncü tekil kişi anlatımlı bu sözcükten, ek eylem eki düşmüştür.

nerede	
Ad kökü	ek eylemin geniş z. III. tekil kişi

2. EK FIILIN GÖRÜLEN GEÇMiŞ ZAMANI

Ad kök veya gövdelerine eklendiği zaman, varlıkların geçmiş zamanda bulundukları durumları gösterir,

Kardeşimin hırkası yırtıktı.

"Yırtık" ismi, ek fiilin görülen geçmiş zaman ifadesidir.

yırtık	i -	di
ad gövdesi	ek fiil eki	görülen geçmiş zaman 3. tekil kişi

mutlu -	y	çiu -	m Ad kökü
y.s.	görülen geçmiş zaman	I.tekil kişi eki	

(Ek fiil yerini yardımcı ünsüze bıraktı.)

çalışkan	di	012
ad gövdesi	görülen geçmiş zaman	n. çoğul kişi eki

Sözcük ünlüyle bitiyorsa ek eylem "i-" düşer, araya kaynaştırma ünsüzü girer. Sözcüğün sonunda ünsüz varsa ek fiil eki olan "-i" düşer, araya kaynaştırma ünsüzü girmez. Ek eylem ise ünsüz benzeşmesine uyar.

"•*mm* ^yapmak için "değil"

değil

iiiz

::ıır- er, güzel değil - ler

ev sahibiyim. *Hüseyin Rahmi*

»«•getirmek için "mi" soru

f-İM?

GÜRPINAR

- - i - y -

im

Çekimi

– y – im?
– sin ?
?
– y – iz?
– siniz?
mi ?

ek fiilin geniş
zamanı I. tekil kişi

• anma sığınmış, sığıntı değiliz."

değil - iz

ek fiil olumsuz yapan sözcük

ek fiilin geniş zamanı, I.çoğul kişi

iki biraderin maksatları bir, fakat sebep-
len ne kadar zıt idi.

Halit Ziya UŞAKLIGİL

zı
t i - di
ek eylem eki görülen geçmiş
zaman II.tekil kişi

Burada, kötü bir gecede yalnızdım.

yalnız - di - m
Ad gövdesi ek eylemin görülen I.tekil kişi
geçmiş zamanı

3. EK FİİÜN ÖĞRENİLEN GEÇMİŞ ZAMANI

Varlığın geçmiş zamanda bulunduğu durumu haber verir.

Bursa çok güzelmiş.

Bu cümleyi söyleyen kişi Bursa'nın çok güzel olduğunu bilmiyor. Güzelliğini başkasından öğreniyor.

Örnek :
Bir annenin iki yavrusu varmış. En küçüğü beş yaşında kadarmış.

var - mış
kadar - mış
ek fiilin öğrenilen geçmiş
zamanı

Ek eylemi olumsuz yapmak için "değil" sözcüğünü kullanıyoruz.

' Eklere ayrılışı :

güzel değil - mis - (i)m
ek fiilin öğrenilen I.tekil kişi eki
geçmiş zamanı

Kipinin Çekimi

OLUMSUZ
güzel değilsem
güzel değilsen
güzel değilse
güzel değilsek

güzel değillerse

SORULAR

Odasına girdiğimde uyanıktı. Elinde kitap vardı. Oda aydınlık ve sessizdi.

Sohbet -etmeye başladık. Okuduğu ^^<^^3£<â*{öl',Jti_ "Güzelse ben de okumak isterim." dedim.

1. Yukarıdaki paragrafta yer alan ad cümlelerinin yüklemlerini inceleyiniz.

2. "Bu dört mısra değildi, sanki dört damla kandı." dizesinde ek fiil almış kaç sözcük vardır?

3. "Söylediklerim her zaman doğrudur." cümlesinde ek fiil, eklendiği sözcüğe nasıl bir anlam kazandırmıştır?

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

z
a

1. Geçmişte yaşadığınız bir olay bugün yaşıyormuş gibi anlatmak için sime
ki zaman kip ekini kullanmanız yeterli olı
mu?

- di
hikâye
birleşik zaman
eki

2. "önceleri çok okurdum. Şimdi ki taplarıma istemeden uzağım." cümlesinde geçen altı çizili çekimli eylem hangi çekim eklerini taşıyor? Ekleri adlandırınız.

zamanlı eylemlerde ikinci zaman eki olarak bulunurlar.

Birleşik zamanlı fiiller üçe ayrılır:

1. HİKÂYE BİRLEŞİK ZAMANI

Basit zamanlı fiillere görülen geçmiş zaman eki getirilerek yapılır.

gel	-	(i)yor	-	i
fiil kökü		şimdiki zaman		ek fiil eki

PEMBE İNCIÜ KAFTAN

... Muhsin Çelebi ile konuştukça sadrazamın şaşkınlığı ***büyüyordu.*** *içi rahatladı, işte küstah, türedi bir hükümdara gerçek değerini bildirmek için gönderilecek tam bir adam* ***bulunmuştu.*** *Gülüyor, ağır kavuğunu* ***sallıyordu.*** *Divanın nazik, korkak, hesapçı çelebileri canlarıyla mallarını çok* ***severlerdi.*** *Bunlardan biri elçi gönderilse, devletinin onurundan çok, alacağı hediyeyi düşünerek kendisine yapılan hakareti kabul* ***edecekti.*** *Sadrazam, Muhsin Çelebiyi yemeğe de alıkoymak istedi. Başaramadı, giderken de ta sofaya kadar uğurladı.*

Ömer SEYFETTİN

Bir önceki konuda eylemlere getirilen bir zaman ekinin onları basit zamanlı eylemler yaptığını öğrenmiş, basit zamanlı bir eylemde bir tane kip eki bulunduğunu görmüştük.

Metinde koyu yazılmış eylemlerde iki tane kip eki vardır.

' "Ağır kavuğunu sallıyordu."

sallıyordu salla - yor - du

Bu eylem "-yor" ve "-du" ekini alarak birleşik zamanlı bir eylem olmuştur.

Haber ya da dilek kiplerinden biriyle çekimlenmiş bir eylemin ek eylem aracılığıyla ikinci kip eki almasıyla oluşan fiillere **birleşik**

(i) yor
şimdiki zaman

KISMASI

apabildt" sö•• o
«ö k vapıdi

- angisi

«art*Gerisi gocuk, katın çizme-*
artık*ısıtmıyor, yakıyordu.*
yememiştik. Yan/mı**zdanm**
*çuvalı*peksimet vaîth W
yanımdaki şoförle kamyondaki
*aitti. Fakat ne onlar,*ıvaz
ewe/*açlıktan*şikâyet ettı'k-

bahsetmiyorlardı. Yalnız, makineyi düzelt-• © meşgul görünen nefer şoförün bir şey emeden içini yakan bir arzusu kalbime

SOK?

nüBBunoe geçen eylem ferln
*Mm//e*geç-), kimileri
gövde (alın-, düzelta-).
Kimileri ise bir adla bir-
şşkayet et-, bahset-, meşgul
görün-).
EglMnter de ad soylu
sözcükler gibi **göre**üçe
ayrılırlar

V Basit eylemler
iL Töremiş eylemler
X 3;rteşik eylemler

1. BASiT FULLER

- aoım eki almamış, kök hâlindeki eylem- **a*rt eylem**denir.

Türkçede, kökler genellikle bir ık iki heceli olanlara da rastlanır.

Bir heceli eylem köklerine örnek:

ye-, at-, bul-, gel-, it-, koş-, ver-, kork-...

iki heceli eylem köklerine örnek:

oku-, otur-, ısır-, bağır-, iste-, ara-, çalış-...

2. TÜREMİŞ FULLER

Ad ve eylem köküne yapım eki gelme siyle oluşmuş fiillerdir.

		mis	-	im
isim kökü	isimde fiil yapma	çekim eki		Ity eki

fiil gövdesi

bak	-	tır		m
fiil kökü		fiilden fiil yapma eki		kişi eki

fiil gövdesi

Yapım eki alarak eylem gövâe^
geftıtı? *o/ar; bu ey/ sm>&ıı, yapışmı göre*
türemiş eylem diyoruz.

Fiil Türeten Ekler: -le:

Addan eylem yapan ektir. Çok işlektir.

baş-la-, taş-la-, kok(u)-la-, iş-le-

Bu ek sadece köke değil gövdeye de ulanır.

sar	-	ma	-	la-
fiilkökü		fiilden isim yapma eki		isimden fiil yapma eki

() t: Eylemden eylem türetir.
düz-el-t-
kjğ-a-l-îı

-el: Addan eylem türetir.

düz - si-, - dar - a|-yöü
- Si-,

-ar: Addan eylem türetir.

mor - §ı -, baş - ai-
SV. - *SL-*

-(i) r: Doğa taklidi köklere gelerek eylem türetir.

hapsi - r -, öksü - t
böâ - (ü) r-

Diğer köklere eklenişi: deli -

r -, belli - r-

-de: Bu ek de doğa taklidi (yansıma) köklere getirilir.

şır-ıl - da-, gıcır-da--kır: Addan

eylem türetir. hiç - kır-, hay - kır-

ele: Eylemden eylem türeten ektir. g§ -

ele- , silk - ele-• kov - ala-

-msa, -mse:Addan eylem türeten ektir.

az - Q) msa-
önem - se -kötü
- mse-§U - şa-

-a, -e : Addan eylem türetme ekidir.

kan
- â-, boş - a-
İSİ - â-.

AV.

bir - Us-, geç-

3. BİRLEŞİK FİİLLER

iki sözcüğün birleşmesiyle oluşmuş eylemlerdir.

Tanıştığımıza memnun oldum.
birleşik eylem

Memnun oldum, "memnun" ismiyle "ol- yardımcı fiilinin birlikte kullanılmasıyla olu; muştur.

Bunları alabilirim.
birleşik eylem

Alabilirim, "almak" ve "bilmek" **eyta** lerinin birleşmesiyle oluşmuştur.

âl-	a-	bil-	ir-	im
Eylem kökü	yardımcı ses	yardımcı eylem	geniş zaman	I. tekil kişi

Yardımcı Fiillerle Yapılan Fiiller:

ETMEK :

«Beni k?h'f' ?tmeni7' rirmnlifJB

"Cızırtı; bazı azalarak, bazı denbire ateş almış gibi şiddetleneret **ediyordu."**

önceki isimde ünsüz düşmesi gibi ses olay-ı isim ve yardımcı fiil

ıfnr harf ikizleşmiş) hâllet-e reddetmek fiilerinde de

= Sinde bu ses türemesini ._; fiillerde ses düşmesi

KILMAK:

"Ninem **namaz kılıyor."**
"Hediyen beni **mutlu kıldı."**

"Miskin Yunus bilmez misin
Yoksa **nazar kılmaz**
mısın"

Yunus

EMRE **KURALLI BİRLEŞİK FİİLLER**

şükretmek
«aybetmek
seyretmek
sabretmek

ar ses değişmesine uğramamış • ayn yazılır: yardım et-, dert et,

var bilmiyorum. Gençsin, istiyorsun."
John STEINBECK

kurban olayım ' çehreni ey

Mehmet Akif ERSOY

TEtağrıısu halkın eğitimi için yaman bir **bir ders oluyordu bu."**

MONTAIGNE

"Q, şaşırmış, kendisine bakan gözler-jn sıkılarak başını eğmiş, **kıpkır-İL"**
Halit Ziya UŞAKLIGiL

EYLEMEK :

Etmek yardımcı fiiline benzer. Eski •*mürverde* oldukça sık rastlanır.

'Ya Rab ettiğim duaları, yaptığım ibadet-«r **kabul eyle!"**

1. Yeterlilik Fiili : Eylem kök veya gövdesine "e+bil -" eklenerek elde edilir. Bu eylem "gücü yetmek", "başarmak" anlamı verir. §

1. Araba alabilirim.
2. Araba alırım.

1. örnekte, kişinin "alma" eylemini gerçekleştirmeye gücü vardır. Bu cümle aynı zamanda olasılık anlamı da taşımaktadır.

2. örnekte kesinlik anlamı vardır.
Fiil tabanlarına -ebilmek getirilerek oluş-turulur. Birinci eyleme, "bir şeyi yapmaya gücü yetme" anlamı kazandırır. Sevebil-mek, kavrayabilmek-,...

a. Araba alamam. (Kişinin araba alacak ekonomik gücü yoktur; fakat bunu istemekte dir).

b. Araba almam. (Kişinin parası var, fakat araba almak istemiyor.)

âl - â - ma - y. - a-bil - ir - (i)m
yeterli eki | olumsuzluk eki | kayr. kü | yeterlik | geniş zama | l. tekil

Gramofona gelince, herkesin pek ihtiya-cı yoktur; ama benim vardır diyebilirim.

Sait Faik ABASIYANIK

yeterlik di - y - e-

bjl - ir - im
fiil kökü | kayr. | geniş zaman | l. tekil şahıs

Hürriyet diye bir şey olduğunu unutmayınız çocuklar; çünkü en çetin esareti bu sayede ama ancak bu sayede kırabilirsiniz.

Tarık BUĞRA

kil -bl - it - siniz
yeterlik fiilkökü, geniş zaman, II. tekil

ölünceve Kadar ona Kul köle olacağım, hiçbir kuvvet beni yolumdan döndüremeye-

Reşaf *Nuri GÜNTEKIN*

döndür - g - me - y. - ecek
fiil kökü, yeterlik, olumsuzluk eki, kayn. harfi, II.tekil kişi, gelecek z.

Aman Efendi Babacığım, bizim mahalle bekçisi Haso'ya haber gönderirsek acaba bunun üstesinden gelebilir mi?

Orta *Oyunu'ndan*

gel - e-bil - jr mi
fiil kökı, yeterlik, geniş zaman eki, soru edatı

2. Tezlik Fiili: Fiil kök veya gövdesine "i+ver" ekleri eklenerek elde edilir.

kopar - ı-ver - jr - jeı
fiil kökı, yeterlik, geniş zaman, şahıs

Hey, Bekçi baba be! Benim çaputlarımı alıverdin mi?

Orta *Oyunu'ndan*

mi?
gl . ı-ver - di - n
fiil, tezlik, geçmiş zaman, II.tekil şahıs, soru edatı

"Şahmerdan kuruluuğu zaman bir giyotin haliyle meydana çıkıvermiştir."

Sait *Faik ABASI YANIK*

meydana çık - ı-ver - mis
birleşik, tezlik, geçmiş zaman, hikaye birleşik zaman

Bu eylemin olumsuzu; eylemden sonra -me, -ma" olumsuzluk eki getirilerek yapılır.

asi - m§ y. (j) ve r
fiil kökü, olumsuzluk eki, kaynbarfi, tezlik, emir kipi

î. Surettik FvtFul kök veya gövdesine -a, e ile birlikte "dur-, kal-, gel-, git-" eylemle fcyteVterek sWfc ediUr. Birinci eyleme işin oluşun veva haT&V&\vr\ tesw\\te\7. sü anlamını katar.

örnek:

yapagelmek, gidedurmak, bakakalmak...

Karşıma köpek çıkınca korkudan donakaldım.-

do n a-kal . di - m ber
sürerlik, görülen geçmiş zaman, I. tekil şahıs

Yavrum, sen vitrine ayakkabımı bağlayayım.

bak - 84UC
ful kökü, sürerlik emir kipi

Geleneklerimiz asırlar boyu şyjegBt mistir.

SÛC e-gel mis -
fiil kökı, sürerlik, öğrenilen geçmiş zaman, genç

Evimizde her akşam masanın toplanıp sohbet ederiz. Böyle olage böyle olagidecek.

a-gei mis -
öğrenilen kökü, * sürerlik, geçmiş za, gw»

sürerlik, gelecek

Güneş batıyor, martılar haykırıyor, karabataklar sudan çıkmış ıslak kanatlarını kaldırabilmek için deli gibi çırpınıyorlar.

i

[redacted] gömülüp yorganı-

Mehmet Âkif Ersoy

- e-dur - sun
III. tekil kişi, emir kipi

[redacted] olumsuz kullanımı yoktur.

"Herhangi bir fiilin bir ad ile

Fili: Fiil kök veya gövde-[redacted]* eklenerek elde edilir, **az** kalsın gibi anlamlar

anlamca kay-a oluşmuş fiillerdir.

[redacted] t, ayağıma bir taş takılınca "Düşmeme az kaldı, az kalsın

[redacted] İstanbul elimizden gideyazdı.

Falih Rıfkı Atay

- e-yaz - di
görülen geçmiş zaman

[redacted] eylemi artık eskimiştir-. Bugün [redacted] ***az** kaldı", "az kalsın" zarflarıyla [redacted] >nekler.

«LAMCA KAYNAŞMIŞ BİRLEŞİK [redacted]

[redacted] 8r kez gönül yıktın
ise Bu kıldığın
namaz değil Yetmiş iki
millet dahi **Bin** yüzün
yumaz değil

Yunus Emre

Askerliğin 18 aya çıkarılması öngörülü-[redacted]

Sait *Faik ABASIYANIK*

Varsayalım bu yaz Antalya'ya gittik...

Türkçe dersinde kimse benimle boy ölçüşemez.

öğretmenin gözüne girdim.

Bugün hiçbir şey yemedim; karnım zil çalıvor.

Mutluluktan ağzım kulaklarıma vardı, zevkten dört köşe oldum.

ödüm patladı.

Annem bizim için saçını süpürge etti.

Anlamca kaynaşmış birleşik fiiller, dilimizde oldukça geniş bir yer tutar. Dile; renk, anlam, ahenk ve canlılık katarlar. Anlamca kaynaşmış birleşik fiillerin çoğu deyimlerden oluşur.

SORULAR

1. Cümlede eylemleri işaretleyiniz, yapılarını inceleyiniz.

2. "Oturuyor, karaladı, doğrulmuş, okuyalım, çıtırdadı."

a) Yukarıdaki eylemlerden hangileri kök halindedir?
b) Hangileri türemiştir?
c) Türemiş eylemlerin köklerini inceleyiniz. Köklerin çeşidini yazınız.

3. Ad soylu beş sözcük yazınız. Bu "kelimelere uygurjjjJsJHjgetirerek eylem türetiniz.

İTÜ

HAZIRUK ÇALIŞMASI

1 paramı buldum.
2 param bulundu
3. M toplantıda bu undu.

4 Fatoş'ta buluştukyukarıdaki cümlelerden hangisindeş birlikte Y î i a n e hem işi yapn«*-

Va,vaKe-, Be^ Vr ^Y'^S

s^ÇE£«r«5

«erÇeWf rln* dSmbaza vuranlar ve te*

$&'££&«>-«'*•

«^^^E^

ikİ grupta toplanır. ö^eyejnaedir. Nesneye *âeS, '^''f^çUz ettirgen, oldurga, göre çatr. Geçişi. .9^«^ nesnelerine gör

enmesıne»"— -A **ÖZNE İLE İLGİLERİNE GÖRE**

FİİL ÇATILARI

s j ± ± K s r t

"Yine bir sofrada şen şakraktık Gün denizlerde sönerken baktık. Ve çobanlar gibi dallara yaktık."

Yahya Kemal BEYATLI

* SamSUnıa

«m? A,a«0*

b s s s ^

"Dadaloğlu yarın kavga kurulur. öter tüfek davlumbazlar vurulur. Nice koç yiğitler yere serilir. ölen ölür kalan sağlar bizimdir."

DADALOĞLU

Azarda 0,0 9

da." Faruk Nafiz **ÇAM**

FİİL ÇATISI

Nesneye göre

R Etken Özneye göre

* Geçissiz Edılgen - r işteş Dönüşlü Geçişü işteş

Ettirgen

Televizyonumuz onarıldı.

onar	- ı	dj.
fiil	edilgenlik eki	görülen geçmiş zaman eki
y.s. gövdesi		

Bir yazarın sağ iken yayımladığı günlükte, tıpkı yayımladığı mektuplardaki gibi, bu çelişmeler giderilir: aykırılıklar düzeltilir. bütüne çeki düzen verilir.

Suut Kemal YETKiN

Giderme, düzeltme ve çeki düzen verme işlerini yapanlar belli değildir. Çatı eki olan "I" ünsüzü fiilleri edilgen hâle getirmiştir.

3. Dönüşlü Fiiller : Öznenin yaptığı işten yine özne etkileniyorsa böyle fiillere **dönüşlü fiil** denir.

Arabacı giyindi, tarandı ve yola çıkmak için hazırlandı.

Giyinmek, taranmak ve hazırlanmak işleri arabacı tarafından yapılmış ve yine arabacıyı etkilemiştir. Öznenin yaptığı iş tekrar kendine döndüğü için kendi yaptığı işten kendisi et-kilenmiştir.

Öğretmenimiz bize kırıldı.

- Kırılan kim? öğretmen.

- Kırılma işinden etkilenen kim? öğretmen.

Dönüşlülük eki çoğunlukla "-n"dir; kimi *zaman* "-I" şeklinde de görebiliriz.

Başarılarını duydukça umudum artıyor, seninle övünüyorum.

Tarık BUĞRA

övünme işini yapan ve bu işten etkilenen aynı kişi olduğu için dönüşlü çatılı bir fiil vardır.

r r- (Gizli özne)

- etkendir.

i bir çatı eki

*** —işini yapan kim?", "...**
ı"*"* soruları sorulduğunda etken çatılıdır.

:Hfatrö hakkında görüşlerinizi

ilgili araştırmalarınızı
Drirtinız.

son yaşadığımız felâkette
snm en güzel örneğini

Fiiller

ağırlayacak bir masa hazır-

kurulu toplanacağından
t ifrtUmevecek.

sular kesilecek.

••ıramda büyüklerin elleri öpülür.

lim tablo satılmış.

eri incelediğimizde **hazırlama, kesme, öpme, yıkama ve satma** «min tarafından yapıldığının belli - görüyoruz. Öznesi belli olmayan **: ılgen fiil** denir.

rn edilgen çatılı yapan ekler -l, -n

çaJ	-	ı	-	n	-	dr
Kökü		y.s.		edilgenlik eki		görülen geç.zaman eki

R>*.
,

Rüstem'dir.

2. Yolcu» İÇ'''

BkM

cümle edilgen

«Bahar gelince ki

ötüşme işi,bird
apılmıştır.

c«en sevinçle

kökü

e
ki

. - a -
işteş çatı eki

s -
işteş çatı eki

y
bak
fiil kökü

rjoeje
fiil gövde

ş-—

fii iUökü
çatı ek.

.lAskerler
taymlann,
Böl üşmei

işteş

bölükler."

kjjjygg yapılmıştır-

taraman

B.NESNEH.C.
FİİL ÇATILAR»

1. GeçiŞ»» Fiiller

«üzümcü Küfeyi yere düşürdü-

. üzümcü neyi düşürdü? W
Nesne)

-=•£•"5?

işten etKiıe»

Nesnesi olan fullere

?e*ao aldığı yaşama

niştir. Geçişlidir.

, de yatan,
'talan
-asshat alan
sterim."

KARA CAOĞLAN

ı" eytemi nesnesiyle ve-Irı* fetfrdiği belli değildir. Bu geçişsiz olduğunu ' Neyi yedin?" sorusunu Diliyorsak eylem geçiş-geçişli olduğu hâlde bu amıştır.

•*tat* fi köklerini inceleyelim:

«tt?

• L

ı? Ne?

t

•: Neyi? Ne?

•Iey? Ne? ıı

duymak.

Fiiller: Yukarıdaki örneklerde aldıkları için geçişli olduklarını Nesne almayan, Kimi?, Neyi?, Ne? cevap alamadığımız fiillere **geçiş-**

-: Neyi gel? - Ne gel?
^cevap yok)
Geçişsiz.

Öl-: Neyi öl-? -Ne öl-?
Kimi öl-? -(cevap yok)
Geçişsiz.

Uyumak fiiline neyi sorusunu soralım.

Cevap verilemeyeceğinden fiil geçişsizdir.

Ettirgen Fiiller : Geçişli bir fiil, çatı eklerinden birini alarak bir derece daha geçişli hâle getirilirse ettirgen çatılı olur.

İ

Ettirgen çatı yapmak için fiil kök ve gövdesine uyuma bağlı olarak "dır (-dir, -dur, -dür, -tır, -tir, -tur, -tür)" eklerinden biri getirilir.

kes - tir ettirgen
geçişli

Kesmek fiili geçişlidir, "-tir" ekini alarak bir derece daha geçişli hâle gelmiş; özne kestirme işini başkasına yaptırmıştır.

istersek geçişlilik derecesini daha da artırabiliriz.

	tir	Lr
kes geçişli fiil	-I.derece artırılmış	II. derece artırılmıs

Örnekler:

"Babam gündüz ders okutur; geceleri saatçilik ederdi."

Memduh Şevket ESENDAL

oku î - yi
geçişli ettirgenlik eki geniş z. fiil

"Huzura kabul etmezden evvel tahtın arkasına cellatlarını hazırlattı."

Ömer SEYFETTİN

Hazırlamak fiili geçişlidir, "-t" çatı ekini

alarak bir derece daha geçişli nail (Ş|il{Îl(fur ve ettirgen olmuştur.

Hazırlamak işi başkasına yaptırılmıştır.

"Çok iyi niyetli ve saf bir insan olan Mürşit Efendinin kayın validesi, bu saflığından yararlanarak onu önce istanbul'a tayin ettirir."

Reşat Nuri GÜNTEKIN

tayin et - tjr - ir
geçiş fiit | I. derece geçişli | geniş zaman eki

Tayin etme işini, özne kendisi yapmayıp başkasına yaptırmıştır.

Oldurgan fiiller : Geçişsiz bir fiil, (-t, -r, -dir) çatı eklerinden birini alarak geçişli hâle getirilir. Böyle fiillere, **oldurgan fiil** diyoruz, ölmek eylemi, geçişsiz bir çatıya sahiptir. Bu köke "-dür" eki ulanarak oldurgan fiil yapılır.

öl - dür
geçişsiz
geçişli uç
geçişsiz
ur
geçişli

uyu -1 -
geçişsiz
geçişli

Geçişsiz fiiller, aldıkları eklerle geçişli hâle geldi. Fiillerin bu çatısına **oldurgan çatı** denir.

ALIŞTIRMALAR

"Bir an sonra çocuğun başı, yeniden görüldü ve sonra çitlerin arkasından kayboldu."

Edmondo de AM/C/S

"Nihayet iş anlaşıldı; yeğenim Kâğıthane'ye gitmeye niyet etmiş. ..... potinleri ayağına sığdırmak, kanı mek hülyasıyla ayaklarını havaya Yumuşasın. parlasın diye, yüzüne, i krem sürmüş... Bıyıklarını dik duRkiM bir cendere ile sarmış."

Ahmet Hikmet MÜFU

anlaşıl-:
öznesine göre
Nesnesine göre

niyet et-:
öznesine göre
Nesnesine göre

Etken
Geçişli

Etken
Geçişli

Etken
Geçişli

SORULAR

1. Buldu, alıvermiş, gidilecek, biliyor!
tutmuşlar, olmalı, paylaştırıldı eylem
lerinden hangileri etken, hangileri edil-,
gendir?

2. "Kitabı iki günde bitirdik." cür
lesindeki fiili edilgen çatıya çeviriniz.
Cümlede meydana gelen değişiklikleri
belirleyiniz.

3. "Kırılmak, sallanmak, bulunmak
fiillerini dönüşlü ve edilgen anlam taşıya
cak şekilde iki ayrı cümlede kullanınız.

4. "Güzelleşti." eyleminin çatısını inceleyiniz.

5. "Uçak yere çakıldı." cümlesinde geçen "çakıldı" eyleminin nesnesine göre çatısını belirtiniz.

Hırsız
sıvıştı.
Vapur
yanaştı.
Bebek
konuştu.
Ortalık
karıştı.

6. Yukarıda verilen altı çizili eylem-srin hangileri işteş çatılıdır?

7. Bakmak, görmek eylemleri işteş çatılı yüklem taşıyan birer cümle oluştu runuz.

A. Müjde, kardeşim okumayı söktü.
B. Bir gün Aysun köyüne gider.
C.Arkadaşlar; okulumuz haziranın 16'smda tatile girecek.
D. Babam her gün iki gazete ve bir dergi okur.
E. Su, 100 derece kaynatılınca buharı olur.

kendi

'u, insanı ağlatır.

6. Yeterlik, sürerlik, tezlik ve yakl eylemleri hangi seçenekte sırayl rilmlştlr?

A. Alabilirim, oturadur, ko öleyazdım.
B. Bakabilirim, görüver, bakak düşeyazdım.
C. Geliver, şaşakal, yaza düşeyazdım.
D. Bakadur, yazıver, gelekoy, dm.
E. Düşeyazdım, şaşakaldım, ala yürüyedur.

istek, 1. çoğı verilmiştir?

A. inanamıyorum.
B. inanmıyoruz.
C inanamıyoruz.
D. Inanamayalım.
E. inanmayalım.

YukarıdaKi sözcük vardır?

A.2 B.3 C. 4

D. 5 E.6

7."Hereke'den çıktım yola, S verdim sağa sola Haydi, ben bu dünyaya garip p şairim
Yolun açık olal"

Yukarıdaki şiirde altı çizi kipi aşağıdakllerden hangis rilmlştlr?

A. Gereklilik
B. iste
C. Şar
D. Emi
E.

rv. *. _

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinin yüklemi işteş çatılıdır?

A. Çamaşır ilâca girince istediğim gibi beyazlaştı.
B. Ahmet ile Ali okulun kapısında öğret menleriyle selâmlaştı.
C. Çocuk gülerek yanıma yaklaştı.
D. Elbisem yıkanınca dadaştı.
E. At, gürültüyü duyunca huysuzlaştı.

5. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde, eylem; kip ve anlam kaymasına uğramıştır?

8. Aşağıdaki cümlelerden altı çizili sözcük birleşik eylemdir?

A. Ağabeyim bir vuruşta ortadan kırardı.
B. Bir kaşık suda fırtına

C. Soğuk havalarda sıkı giyinmeliyiz.
D. Biraz daha fazla çalışsan iyi olacak.
E. Memduh, arabayı pırıl pırıl yapacak.

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde eylemi yapan ile bundan etkilenen aynı varlıktır?

A. Saraçhane başındaki yıllanmış Bozdoğan Kemerleri turistlerin dikkatini çeki yor.
B. Bu eserlerin tarihî ve sanat değerleri çok fazladır.
C. Bu müze binası eskiyerek yıkılmaya yüz tutmuştur.
D. Müze bekçisi her gün yıkanır, te mizlenir, süslenir.
E. Ziyaretçiler müzeden çok bekçiye hayran kalırlar.

14. "Gitmez, oturmalı, oynaymız" eylemlerinin zamanları hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

A. şimdiki zaman, gereklilik kipi, emir kipi
B. emir kipi, dilek-şart kipi, istek kipi
C. geniş zaman, gereklilik kipi, emir kipi
D. şimdiki zaman, gereklilik kipi, emir kipi
E. gereklilik kipi, istek kipi, emir kipi

15. Aşağıdakilerden hangisi eylem den eylem yapan bir ek demlidir?

A. Ettirgenlik eki
B. Edilgenlik eki
C. işteşlik eki
D. Dönüşlülük eki
E. iyelik eki

16. "Sınıfımız giderek sessizleşlyor." cümlesi fiil çatısı yönünden aşağıdakiler-den hangisi ile benzer defrlldir?

A. Komşunun camını kıran çocuklar kor karak kaçışmışlar.
B. Aman, benim yeğenim ne kadar gü zelleşmiş.
C. Durakta yolcular bekleşiyorlardı.
D. Bülbüller ötüşmüş, güller söyleşmiş.
E. Sevgililer buluşmuş, ayrılanlar barışmış.

ı yatırım iki misli içten-

çiçeği çocuklar çiğne-

atrüst ol diyebilirim.

cümlelerden hangisi jr?

* **Tyatroya** gitmeli.
.' bir kır gezisine çıkabili-

yarına bırakma. tüfe geç
kalıyorsun! , «İdmanına bile iyilik
edebilme-

cümlelerin hangisinde
yönünden diğerlerinden

'ilk
'ar, ismail'e her zaman

-de boncuktan örülmüş

bir

: - du olalı böyle ağır

işlere

•s* saplarına tükürüp ekini

dövm-

»darı savulduktan sonra

"hınk"

gıdaki cümlelerin hangisinde
•ı ırzcüğü yardımcı eylem olarak
m ıı ıı ı ı ı r:ı r?

** .'O. oldu... işte en sonunda öğret-
•ır aeğenebileceği bir resim yapabildim.
• Omak veya olmamak! işte asıl mese-

r le duyor orada... yeter artık!
" arnaz... böyle bir şeye inanamam. :.
-s«dım en sonunda iyi oldu.

13. **Aşağıdaki cümlelerin hangisinde**
***m,* gereklilik kipindedlr?**

"•.
N
e
k
a
d
ar
ü
z
ül
s
e
y
er

idir.
î Bana incecik yazan bir kalem gerekli.

7

17
eki geniş

. Aşağıdakilerin hangisinde "-yor" liş zaman anlamlı kullanılmıştır?

A. Her yaz Kuşadasına gidiyoruz.
B. Bu yaz Bodrum'a gidiyorlar.
C. Sana kucak dolusu sevgi gönderiyorum.
D. Ağabeyim askerden temmuzda dönüyor.
E. Bu eski evden taşınıyoruz.

18. Aşağıdakilerin hangisinde eylem, haber (bildirme) kiplerindendir?

A. Kapıda, kendisini başıyla selâmlayan küçük bir adamla karşılaştı.
B. Herkesin beğendiği, imrenerek baktığı temiz ve özenli bir kişi olmalısın.
C. Beni bir gün arayacağını ümit etmeli miyim?
D. Bu anlattıklarına kendin bile inanma.
E. Keşke bu yıl bahar erken gelse.

19. "Bilgiden sözüme temel yaparım.
Ey dost, bilgiye gönül bağla.
Mutluluğun yolu bilgiyle bulunur.
Bilgili ol ki mutluluk yolunu bulasın."

Dizelerin sonunda yer alan eylemlerin çekimleri hangi seçenekte doğru olarak verilmiştir?

A. geniş zaman, emir, geniş zaman, istek
B. geniş zaman, istek, geniş zaman, dilek-şart
C. geniş zaman, emir, dilek-şart, istek
D. geniş zaman, şimdiki zaman gereklilik, istek
E. emir, emir, istek, istek

20. Aşağıda altı çizili sözcükleri! hangisinde "-m" ekiyle, ek fiil çekim yapılmıştır?

A. Ben derslerime iyi çalışan bir öğrenciyi'
B. Arkadaşlarım beni bu yönümle tanırla
C. En çok önem verdiğim şey hesaplı: 'maktır.
D. Burnumun direği sızlıyor, ağlıyorum
E. Bilim adamları çağımızın problerr* ni çözmeye çalışırlar.

(III
»

Üfr

S

VI. BÖLÜM İMLÂ KURALLARI VE NOKTALAMA İŞARETLERİ

A.İMLÂ KURALLARI

1. Küçük ve Büyük Harflerin Yazılışı
2. Sayıların Yazılışı
3. Tarihlerin Yazılışı
4. Kelimelerin Ayrı ve Bitişik Yazılışı
5. "Ki" Ekinin ve Bağlama Edatının Yazılışı
6. "Mi" Ekinin Yazılışı
7. "-de" Hâl Ekinin ve "De" Bağlacının Yazılışı
8. Düzeltme işareti

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

kalemi alan herkes, Elîne bildi? 'azarsa karışıklık çıkar. Her işte olduğ yazma işinde de kurallar vardır.

Kurallar, uygulanmak için konul muştur. Türkçenin temelini oluşturan kuralları çok iyi öğrenmemiz ve mamız gerekir.

imlâ adeta yazıyı konuşt

HALİDE EDiP ADIVAR

Ha//de *Edip Adıvar Millî Edebiyat ve Kurtuluş Savaşı sonrası kuşağının romancılarmdandır. 1884'te doğmuş, 9 Ocak 1964'te ölmüştür.*

Ceyb-i Hümâyun denen saray bütçesini yöneten örgütün başkâtipliğinde, Yanya, Bursa Reji Müdürlüklerinde bulunmuş Mehmet Edip Bey adlı aydın birinin kızı idi. ^Babası, Halide Edip'in annesi öldükten sonra unc; *kez evlenmiş, bundan ötürü, o anneanne&yle ve lalalafıyla birlikte oturmuştur. Bu dumm, onun sanat kişiliğinin kuruluşunda etkili ohjıuştur.*

HaKde Edip, 1901'de Üsküdar Amerikan Kolejini ötf/'rm/ş; *kızını çok seven, onun eğitim ve öğretimine önem veren babası, ozan ve feylesof Rıbş Tevfik'ten felsefe ve sosyoloji, sonraları ilk \kocasi olan matematikçi Salih Zeki'den matematik dersi aldırmıştır. Bu tip öğretim* Ve eğ/Hm de *onun kafa kuruluşunun yardımcısı olmuştur.*

Seviye TALiP

Halide Edip Adıvar, edebiyatımızda önemli bir yeri olan kao^n yazarlarımızdandır.

Yukarıda, imlâ kurallarına uyularak yazılmış biyografisinin bir bölümü bulunmaktadır. Bu yazıda, imlâ kurallarına uyulmuş, eklerin ve bağlama edatlarının doğru yazımına özen gösterilmiştir.

imlâ, bir dilin belli kurallarla yazıya geçirilmesidir.

1. KÜÇÜK VE BÜYÜK HARFLERİN YAZILIŞI

• Cümlenin ilk sözcüğü büyük harfte başlar.

Sokakta gürültü arttı. Uzaktan bir laterna sesi geliyordu.

Halide Edip ADIVAff

Yorgo bir şeyler söylüyor, ama Rece» dinlemiyordu.

Oktay

• Özel isimler büyük harfle başlar

Kahve halkı Selim Paşayı araş görünce çekindiler.

Halide Ec

• Kişilerin unvanları ve adlan harfle başlar.

Ayşe Hanım, öğretmen Haii Kemal, Hoca Nasrettin...

• Şiirde, dize başları bu . . yazılır.

• **Mektuplarda hitapların ilk sözcüğü büyük harfle başlar.**

Sevgili babacığım,
Canım anneciğim,
Kıymetli arkadaşım...

• **Resmî yazılarda hitap sözcükleri büyük harfle başlar.**

Sayın Profesör, '
Sayın istanbul Valisi,

• **Cümle rakamla başlamışsa ondan sonra gelen sözcüğün ilk harfi küçük yazılır. (IV. Murat, III.Selim gibi özel isimler bu kuralın dışındadır.)**

V. sınıf, III. blok, VI. daire...

• **iki noktadan sonra örnekler sıralanıyorsa bu örnekler küçük harfle yazılır.**

Yaz sebzeleri: patlıcan, biber, domates, salatalık...

Şiirin biçim özellikleri : uyak, redif, ölçü....

• **Gazete ve dergi adlarının her sözcüğü büyük harfle başlar.**
Resmî Gazete, Adam Sanat, Milliyet Çocuk...

• **Din ve mitoloji kavramlarını karşılayan özel adlar büyük harfle başlar.**

Allah, Tanrı, Cebrail, İsa, Afrodit...

• **Tanrı sözcüğünün imlâsı:**

"Çok tanrılı dinlerde her birey ayrı bir şeye tapardı. Sümerlerde her şehrin ayrı bir tanrısı vardı."

örnekte görüldüğü gibi, tanrı sözcüğü özel olarak kullanılmadığı zaman küçük harfle başlar.

5€SSİZCE

: T i:T direnen

T s enen e
nde

: Adaklarında iş.angıcı
görmek istedim -
camlarında .ş benimle."
Günay ÇETİN

adlan ve yazıların başlıkları
taslar, her sözcüğün ilk harfi

demirciler Çarşısı Cinayeti, İnce
e Siyah, Nutuk...

adların kısaltmaları büyük
. her sözcüğün ilk harfi büyük

1BUM. TDK, PTT, DDY, ...

*** Ay, güneş, dünya sözcükleri terimi olarak kullanıldıkları** an **büyük harfle; 'diğer zamanlarda -arfle başlar.**

1 Dünya, Güneş'in etrafında döner.

2 Seni dünyalar kadar seviyorum;
gibi içimi ısıtıyorsun.

Birinci örnekte, dünya ve güneş astrono-- Terimi olarak kullanılmıştır.

İkinci örnekte ise böyle bir anlam yoktur.

• Bir başka kimseden alıp tırnak içinde verdiğimiz aktarmaların ilk sözcüğü büyük harfle başlar.

"Birkaç gün sonra idi. Çardaktaki sandal-yenin üzerine oturmuş bir şeyler okuyordum."

Halli Zıya UŞAKLIGÜ

"Bunlardan Tanrı bizi korusun."

ilk örnekte tanrı sözcüğü özel ad olmadığı için küçük harfle, ikinci örnekte ise özel ad olarak kullanıldığından büyük harfle yazılmıştır.

• Ülke adları ve bu adlardan sonra gelen cumhuriyet ve krallık sözcüklerinin ilk harfi büyük yazılır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
Amerika Birleşik Devletleri

2. SAYILARIN YAZILIŞI

Sayılar hem rakamla hem de yazıyla yazılabilir. Küçük sayılar, yüz ile bin sayıları ve daha çok sanatsal özelliği bulunan metinlerde geçen sayılar yazı ile gösterilir.

Üç hafta sonra, haftanın üçüncü günü, dört ayda bir, yedi kardeş, üçüncü sınıf, bin \yildan beri...

Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.

Cahit Sıtkı TARANCI

\ • Saat, para tutarı, ölçü, istatistik veriler* ilişkin sayılar yazılırken rakamlar kullanılır.

Sabahleyin saat 7.30'da işe gidiyorum.
Ankara istanbul arası 425 kilometredir.

• Saat ve dakikalar metin içinde yazı ile yazılabilir.

Saat sekizi on dakika beş saniye geçe vapur kalktı.

• Kompozisyon içinde veya edebî eserlerde sayılar rakamla değil yazıyla yazılır.

• Birden fazla sözcükten oluşan sayılar ayrı yazılır.

"bin otuz dokuz".

• Banka işlemlerinde; senet, çek gibi parayla ilgili belgelerde sayılar bitişik yazılır.

Binotuzdokuz.

3. TARİHLERİN YAZILIŞI

• Tarihler yazılırken önce gün, sonra ay, daha sonra yıl yazılır.

Bu yazım üç şekilde olabilir:

19.5.1973
19.V.1973 19
Mayıs 1973

4. KELİMELERİN AYRI VE BİTİŞİK YAZILIŞI

1. Ses düşmesine uğrayan birleş* sözcükler bitişik yazılır, seyretmek, hapset mek...

2. Vurgusu son heceye kayan birleşik sözcükler bitişik yazılır: babayiğit, boşboğaz

3. insana özgü ad ve sıfatlarla kurjan bitki, hayvan ve eşya adları bitişik yaz - camgüzeli, akşamsefası...

apaçık
kapkara
mosmor
paramparça
darmaduman
kupkuru

Pekiştirilmiş, ad adlar birleşik yazan

eczahane
kahvehane
hastahane
dershane
kütüphane

"Hane" sözcüğü ite kurulmuş s4 birleşik yazıta,

dedikodu
gecekondu

Yapı bakım birleşik sozcûı

m unda olan sözcükler bitişik yazılır.

ikilemeler ayrı yazılır.

' BONİN YAZILIŞI

*-*T sözcüğe bitişik yazılır.

.çocuksıfat
yapan -ki

satıcısıfat
yapan -ki

kedi
sıfat yapan -ki

Dürjâı toplantı
sıfat yapan -ki

Sen«nki can da benimki patlıcan mı?
iği zamiri ilgi zamiri

id" : Bağlaç olduğu zaman ayrı yazılır, görevindedir.

Tam demokrasi yerleşmişti ki rejim **ittirildi.**

Geldim & çıkmıştınız.

Bir süre sonraydı k] hayvanları ölü:bul-ar.

Demek M, olmaz k], bilmem k], yeter k], dediler kj...

Bu örneklerin dışında kalıplaşmış olduk ları için sözcüğe birleşik yazılan "ki" ler de vardır:

Halbuki, çünkü, sanki, mademki, belki, oysaki...

"Ki", ünlü uyumunu bozar. Sadece "dünkü, çünkü, bugünkü" sözcüklerinde düzlük yuvarlaklık uyumuna uyar.

6. "Mi" EKİNİN YAZILIŞI

Soru eki "mi" ayrı yazılır ve kendinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak ünlü uyumlarına uyar.

Uzun mu uzun bir yol. Arabası

güzel mi güzeBugün okula

gelecek misin?Suyu soğuk

mu soğuk içti.

7, "-DE", HÂL EKİNİN VE "DE" BAĞLACININ YAZILIŞI

Türkçemizde "de" ya bağlaç ya da ismin hâl ekidir.

Bağlaç olan "de" sözcükten ayrı yazılır. Ancak kendisinden önceki sözcüğün son ünlüsüne bağlı olarak büyük ünlü uyumuna uyar; da, de biçimini alır.

Dil ile düşünme ve mantık burasında da doğrudan ilişki vardır.

Dostluk ve barış böyle sürse de mutlu yarınları doyasıya yaşasak.

Bağlaç olan "de, da" ayrı yazılır, ünsüz uyumuna uymaz.

Okumuş ta ne olmuş sanki.
("ta" değil "da" olmalı)

Ahmet da çalışmış.

De hâl eki ise eklendiği sözcüğe içinde bulunma, kalma anlamı katar, çekim ekidir.

*

Hâl eki "-de" sözcüğe bitişik yazılır ve hem ünlü hem ünsüz uyumuna uyar.

Araştırma ödevim okulda kalmış.

Sokakta yüksek sesle konuşmamak bir görgü kuralıdır.

8. DÜZELTME İŞARETi (^)

Dilimizde yazılışları birbirine benzeyen, anlamları ayrı sözcükler vardır.

1. adet	âdet	âlem	alem
sayı	alışkanlık görenek	dünya	bayrak
hala	hâlâ	aşık	âşık
babanın kız Kardeşi	durum	küçük kemik	tutkun

Halam bana hâlâ niye ziyaretime geliniyorsun dedi.

kar	kâr	dahi	dâhi
yağış şekli	kazanç	bile	üstün zekâlı

Bu sözcükleri birbirinden ayırmak için, uzun ünlünün üzerine düzeltme işareti (^) konur.

2. Dilimize giren Arapça-Farsça sözcüklerde "g" ve "k" ünsüzlerinin ince okunduğunu göstermek için, bu ünsüzlerden sonra "a" ve "u" ünlülerinin üzerine düzeltme işareti konur.

dükkân, rüzgâr, hikâye, kâr, kâğıt...

3. Batı dillerinden gelmiş sözcüklerde "l" ünsüzünün ince okunduğunu göstermek için düzeltme (inceltme) işareti kullanılır.

lâmba, lahana, plaj, klâsik, plân...

J

B. NOKTALAMA İŞARETLERİ

VV'

1. Nokta %
2. Virgül
3. Noktalı Virgül
4. İki Nokta
5. Üç Nokta
6. Soru İşareti
7. Ünlem işareti
8. Kısa Çizgi ve Uzun Çizgi
9. Tırnak İşareti
10. Yay Ayraç
11. Köşeli Ayraç
12. Kesme İşareti

B. NOKTALAMA İŞARETLERİ

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Evinize alınan veya elinize geçen gazete ve dergileri okuyunuz. Gördüğünüz noktalama yanlışlarını not alınız. En çok hangi noktalama yanlışı yapılıyor? Noktalama yanlışları, anlam karışıklığına neden oluyor mu?

Virgül YüzUnden Bitkisel Hayat

Lenf hastalığı nedeniyle tedavi gören hastaya 9, 5 miligram yerine 95 miligram ilâç enjekte edildi. Dört çocuk babası üç aydır bitkisel yaşamda. Savcılık soruşturma başlattı.

BASINDAN

Gazetede haber olarak yer alan yazıda virgülün hayatî önemi vurgulanmıştır.

1. NOKTA (.)

A. Bitmiş bir cümlenin sonuna konur:

Bugün hava güzel.

B. .Kimi kısaltmalardan sonra konur.

Prof. Ayşe Yiğit

bk. sayfa 15

C. Sayılardan sonra sıra belirtmek amacıyla kullanılır: Eklendiği sayıya "-(ı)ncı, (i)inci" anlamı katar.

7. (yedinci), 5. (beşinci), 2. (ikinci)

Ç. Tarihlerin yazımında gün, ay ve yılı ayırmak için kullanılır:

19.5.1973

D. Saat ve dakika gösteren sayıları bir birinden ayırmak için kullanılır:

8.10'da derse başlarız.

E. Sayı bölüklerini ayırmak için kullanılır.

1.110.000

F. Konu ya da bölüm başlarını gösteren harf ve rakamlardan sonra konur:

A. Yapısına göre adlar:

1. Basit ad

2. Türemiş ad

3. Birleşik ad

G. Rakamlar arasına çarpı işareti yem» kullanılır:

10.10 = 100 **2,**

VIRGÜL (,)

A. Eş görevli sözcükleri ayırmak cm * lanılır:

Ayşe, Ahmet, Hasan, Veli ve doğum günü partisine gelecekler.

B. Sıralı cümleleri ayırmada tutanıır

Neslihan yıkandı, tarandı, taktı, okulun yolunu tuttu.

C. özneyi diğer öğelerden kullanılır:

erken gelecek.

karışıklığı yarata-
kullanılır:

ihya seslendi." cüm-
Onem taşımaktadır. Eğer •
lymazsak "ihtiyar delikanlıya s
bir cümle ortaya çıkar ki bu
birinci cümleden tamamen

n sonra kullanılır:

»nadasım Zehra,

öğretmenim,

cümlelerinde tırnak işareti

Türkler çok çalışkandır." dedi.
"Türkler çok çalışkandır." bölümü
cümle olduğundan tırnak işareti
ilidir.

içinde olmayan alıntı cüm-
sonra virgül konur :

•«italya'ya bu yaz gideceğim, dedi.

F. Sayıların ondalık kısımlarını belirtmek
ılır:

137, 46 24887,

905

G. Yazışmalarda yer adlarını tarihlerden
ık için kullanılır:

15 Ocak 1996, Istinye

3. NOKTALI VİRGÜL (;)

A. Biçimce bağlı, kendi içinde bağımsız cümleleri ayırmak için kullanılır:

Boynunun damarları şişiyor; kalın, yağlı ve tüysüz kollarında bir adale hareketi görülüyordu.

B. Cümle; ama, çünkü, ancak, fakat gibi bağlaçlarla bağlanıyorsa ilk cümleden sonra noktalı virgül konur:

Güzel bir tablo; ancak çok pahalı.

C. Cümle içinde veya 'sıralamalarda, virgülle ayrılmış tür ve grupları birbirinden ayırmak için kullanılır:

Ozan, Yiğit ve Hakan maça; Ayşe, Füsun ve Meltem sinemaya gittiler.

4. iKi NOKTA (:)

A. Bir cümleden veya sözcükten sonra örnekler sıralanacak, açıklamalar yapılacaksa sözcük veya cümleden sonra kullanılır.

iki noktadan sonra gelen bölüm, bir cümle değilse küçük harfle başlanır.

Yaz meyveleri: üzüm, armut, kavun, erik, karpuz...

Okullar kapandığında öğretmenler odasında iki kişi kalmıştık: Ben ve Ferit.

B. Karşılıklı konuşmaların kullanıldığı yazılarda konuşan kişinin adından sonra konur:

Bilge Kağan : Türkleri m, işidinl
Üstten gök çökmedikçe Alttan
yer delinmedikçe Ülkenizi
törenizi kim bozabilir sizin?

Göğe erer başımız
Koro Başınla senini

C. Matematikte bölme işlemini belirtmek için kullanılır:

20:5 = 4

Babaannem m yaşini kutluyor. .(?)V?

5 **ÜÇ NOKTA (...)**

A C * * * 6 tn e Ğ'e rin

devam edebi'***1' 9

temeiMer—

B. Herhangi bir nedenle bitmemiş bir cümlenin sonuna konur.

Ne olursa olsun Calik'i köye Allah'ın gönderdiği teli ^ ^V Herif< nâ?â' Hızır *f-vy&s»rr,to&rdfsn farksız...*

Kemal TAHİR

C. Söz arasında söylenmek istenmeyen sözcüklerin yerine kullanılır:

Olayın geçtiği ... köyünde su pek çok sorun çıkar.

SORU İŞARETi (?)

A. soru bildiren cümlelerden sonra kullar '

Hangi kitapları okudun /

Neden bana dönmedin?

Baban iyileşti mi? Beni kim

aradı?

B. Parantez içindeki soru işareti (?) bilginin kesin olmadığını, bilinmediğini ya da bu bilgiden kuşku duyulduğunu gösterir:

•'• • --:u *0 Vesin

. . **ÜNLEM İŞARETi U)**

Ş, Ünlem anlamı taşıyan s

sonra ku\\an\Ur: Ay! Eyvah!

C. Ünlem anlamı taşıyan cümlelerde» sonra kullanılır:

Kahraman ırkıma bir gül! Hangi çılgın

bana zincir vuracatam^ şaşarım!

D. Hitap sözünden sonra kullanılır.

Ey Türk gençliği!

Eğer ünlem işareti parantez içine a*«ı« sa alay etme, küçümseme ve yerme bâdiiıır,

Amma da çalışkanmış (!)

8. KISA ÇiZGi (-)

A. Satır sonuna sığmayan sfiaail ayırmak için kullanılır: ^^j yortar.

^"'Lsda,!, Ruhi (7-1605) (Doğum «arihi bi-

linmiyor.)

' c. Bir sözün inan,l,r olma«m, göster-mek lanıiın

için kullanılır.

öe«n nedir a ojjlunV?

,.Fenerbahçe maçı

Necati

Boş
Beşik

kökleri, ekleri ayırmak

10. TIRNAK

hecelere ayırmak içm *w* ^^.

•Tok çalışmalısınız,
: Çokça» 1

nen s in başına

Not

kullanılır.

ekinler -h* yıl olduğu „-
hatırlatıyordu.

konur

, de denır.

a Etken
b. Edilgen ;;
c. Dönüşlü ^
d.

dedi, patron-
Borcum ne kadar ?
Yirmi beş.

12. YAY AYRAÇ

Oktay

B

a

oyunca uzun

bıraktık.

geldi
.

13. KÖŞELİ AYRAÇ U1)

Parantez içinde bulunan bir söz, ayrıca bir daha parantez içine almacaksa köşeli parantez kullanmak gerekir.

örnek:

Yekta Bahir [Ömer Seyfettin, (Yeni Lisan, Genç Kalemler)]

14. KESME İŞARETi (')

A. özel adlar, çekim eki alırken kesme işareti ile ayrılır Karabük'ün, Ahmet'i...

B. Sayılara getirilen ekleri ayırmak için kullanılır

1975'te dünyaya gelmiş.

sizliktir.

C.
konuşrr
kullanılır

Karac'oğlan der ki.

N'eylemeli? '

N'oluyorsun...

Ç. "O" kiş[1]
harfle yazılmas
doğru değildir.

... o'nu unutmayacağız -Yanlış

... onu unutmayacağız - Doğru

ALIŞTIRMALAR

gibi OK ve w«B,«T.-...
zaman yanlış yazılmıştır.

Yazım ve noktalama yanlışlarını düzeltiniz.

sanço gözlerini açıyor ve meşhur miğfere tereddütle bakıyordu.

' bu bir traş leğeni değilse ben ne olayım dedi fakat halis bakırdan nede olsa bir ekü eder

' bu kıymetli hazineye neden böyle bakıyorsun verde başıma koyayım

senyor şövalye bilmem yanılmıyor musunuz

haydi canım sen anlamazsın

don kişot leğeni seyisin elinden başına koydu fakat çok uğraştığı hâlde yerine oturtamadı gülerek

bu miğferi başında taşıyan lüpcü koca kafa bir adammış dedi

seyis de gülüyordu fakat onun _ başını bir berber leğen) ile taçlandıran tu dişinin acayip manzarası içindi

don kişot

ne gülüyorsun diye sordu

talihin bizden yana dom gülmez mon senyor dedi

doğru söyledin sanço

size at sandığınız

eşek olsun bir kahra-
hayvanını alamaz.«-cer
deyidir.

CERVANTES (Servantes)

- -ofctalama işareti
kullanıl,-*Mr*parça
bulunuyor.

—- işaretlerini gerekil yerlere

milletine çağdaş uygarlıkta bu
seviyeyi aşmayı pıı«ır» gûetermiştir
Çünkü Atatürk Türk"c« çağdaşlaşmayı
her şeyden evvel bir var olma
mücadelesi. Büyük davamız en uygar
ve ı kavuşmuş millet olarak varlığımızı
diyor ve bu hususu Türk mil-
ideali olarak gösteriyor. Kıpor ki
Atatürk'ün hemen bütün
uygarlık ve çağdaşlaşma üzerinde
önemle ve ısrarla durul-

TEST 5

.»£'

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde tırnak işareti (" ") gereksiz kullanılmıştır?

A. öğretmenimiz "Yavrularım yıl sonu yaklaşıyor, daha çok çalışmanız gerekir." dedi.
B. Atatürk "Ordular ilk hedefiniz Akdeniz'dir, ileri!..." dedi.
C. "Bu durumda bize yapılacak iş, başvuracak yer kalmıyor." demektir.
D. "Haydi, çabuk olun tren neredeyse kalkıyor." diye bağırıyordu.
E. Dal, bir gün der ki tomurcuğuna: "Tenimde bir yara işler gibisin, / Titrerim rüzgârlar keder vermesin."

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlam karışıklığını gidermek için altı çizili kelimeden sonra virgül kullanılmalıdır?

A. Q_ gün Türk ulusu büyük bir yasa gömüldü.
B. Hemşirenin söylediklerine g_ uymamış.
C. O kitapçıya gittiği her sefer kesinlikle bir kitap alırdı.
D. O pazar günü hepimiz pür neşe, coş tuk, eğlendik.
E. Q_ hep insanın geleceğini düşledi.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A. Her geçen gün toiraz âaVıa benzediğimi hissediyorum.
B. İbrahim beyin paltosu çok şık.
C. Bugünkü işlerimi çabuk bitirdim.
D. Annem de çok. okur.
E. O kitabı da yanında getir ki Tarkan'a gösterelim.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A. Bakkaldan bir paket tuz alıver.
B. Yarınlar insanlara umut veriyor.
C. Her şey birden bire oldu.
pahalı.
E. Bugünün küçüğü, yarının büyüğüdür.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde büyük harflerin kullanımıyla ilgili bir yazım yanlışı yapılmıştır?

A. Doktor Ahmet, tezini tamamlamak için üç ay bir odaya kapandı.
B. Sayın Mustafa Zeren yarın okulumuz da bir konferans verecek.
C. Profesör Mehmet Kaplan aramızdan ayrıldı.
D. "Bir Çift yürek" adlı kitap Eren Cert-dey'in çevirisiyle dilimize kazandırıldı.
E. O yıllarda, şehrimizde, tüm sahilden denize girilebilirdi.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı vardır?

A. Köpeğimin tüyleri çok uzadı.
B. Artık derslerden bunaldım, tatile cı rnak istiyorum.
C. Kırmızı kazaklı Bayan benim arkaa»-simdir.
D. Yeşil paltom Ahmet'in evinde kak*
E. Annem bugün Tombi'yi veterinere fft~' türecek.

7. "Kahve terazisini sallaya sa \ bana geliyordu ( ) Yaklaştı ( ) ( ) Usta . (, \ (, \ dedi.

Yukarıdaki parçaya hangi işaretlerinin konulması uygun olur?

A. (,) - (.) -(-)-(,)- 1)
B. (.) - (") - (") - (-)- (,)
C. (.) - (:) - (") - (") - (.)
D. (.) - (:) - (") - (.) - (")

8. Dere ( ) toprağın ( ) insan*» ve dikimin can damarıdır ( )

cümtede qcs-e »

«Noktalama işaretleri konul-

u)-(-)

-*>-(.')-(.)

•n -(,)-(.)

jrden hangisinde yazım

lıartıarn birkaçını kenara ayırın.
• 3 Sultan'a âşık yedi genç, gece
• :an çıktı.
r • ş. birdenbire bastırdı.
- e-1 tümünün üniversite mezunu

- : - ~se özel bir yetenekle Dünya'ya

H. Aşağıdaki seçeneklerin hangi-ı fazım yanlışı vardır?

*.. ⁼atih, her zaman ve her konuda inad

özellikle halası, kahroluyor onun bu arına. C İşleri bu aralar iyi gitmediğinden
•-• ->.ı ödeyemiyordu.
I Zamanında gelmezsen sıranı kaybe-

E.O, her ne kadar bizi üzse de sonradan fimûTiüzü almayı bilirdi.

11. Özel bir günü belirten tarihler pBDİırken gün ve ay adları büyük harfle aoşlar.

Buna göre aşağıdaki seçeneklerin ttangisinde yazım yanlışı vardır ?

A. Bertuğ, 20 Temmuz 1996 Cuma günü aoğdu.
B. Ata'mız 19 Mayıs 1919 tarihinde Samsun'a ayak bastı.
C. Su faturası en son olarak aralıkta gel di.
D. 28 Ağustos cuma günü tatile çıkmayı düşünüyoruz.
E. 6 Ekim istanbul'un kurtuluş günüdür.

12. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı <u>yapılmamıştır?</u>

A. Ay, Dünya'nın uydusudur.
B. O ay yüzlü güzel çok can yaktı.
C. istanbul boğazı, istanbul'un zümrüt gerdanıdır.
D. Bizim sarı kız küçük kardeşime süt yetiştiremiyor.
E. "Arzederim" sözcüğünü çok kullanı yorsun.

İ

13. Aşağıdaki cümlelerden hangisinin sonuna soru işareti konulmalıdır?

A. O gün doktora gitmekten başka ça rem yoktu ki.
B. Köpek, bana doğru hamle yapınca bir an "nereye kaçabilirim" diye düşündüm.
C. Karnemdeki kırıkları anneme söyle meli miydim hâlâ bilmiyorum.
D. Acaba doğal gaza geçmek apartma nımız çıkarlarına uyacak mı ne dersiniz.
E. Niçin eve geç geliyorsun, anlamış de ğilim.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir noktalama yanlışı yapılmıştır?

A. Fatih, İstanbul'u 1453'te fethetmiştir.
B. Lisede 4'üncü dönemi okuyorum.
C. Kardeşim 3. üncü kazağını da yırttı.
D. Okulumuzda dersler saat 18'de sona erer.
E. Tamer akşam 6'dan sonra eve gire-mez.

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı <u>yapılmamıştır?</u>

A. Anayasamız 20 Ocak'da ilân edilmiştir.
B. Ben 1953'de doğdum.
C. Okuduğum romanın konusu 1645'de geçiyor.
D. Cumhuriyet 1920'de ilân edildi.

E. Moskova Antlaşması 16 Mart'da imzalanmıştır.

16. Ara söz ve ara cümlelerin başında ve sonunda virgül kullanılır.

Aşağıdakilerden hangisi buna örnek tir?

A. Erken kalktığım açık, bulutsuz sabah lar bana, çocukluğumu hatırlatır. Seninle geçen tatlı güzel günleri.

B. O vakit Mistik, "Sen arkama saklan!" diye bağırdı.

C. Kılıçtan, demirden, çelikten, ateşten başka lâf bilmez, müşterileri ne verirse alırdı.

D. Elimden aldığı çakı ile kalınca hatta, biraz derince kesti.

E. Bugün yine ağaca çıkacağım. Ceviz leri, tıpkı her yaz olduğu gibi, toplayıp kurutup satacağım.

ıcaynn.

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde çizili sözcüklerin yazılışı yanlıştır?

altı A. Gemicilere kollarını uzadı, deniz kızlarına şarkılar okudu.

B. Deniz bugün çok MZjanaAarjyıldı oluydu.

C. Kapkaja bir köpek üstüne doğru koşa koşa gelip hırladı.

D. SSaMuziA yününden bir örtüyü üstüne çekip uykuya daldı.

E. Önünde birdffiibjnş bir ev belirdi.

18. Türkçede özel isimler büyük harfle başlar.

Aşağıdakllerin hangisinde büyük harflerin kullanımı ile ilgili bir yazım yanlışı yapılmıştır?

A. Halk içinde muteber bir nesne yok devlet gibi / Olmaya devlet cihanda bir nefes sıhhat gibi,

B. Orhun Kitabesi'nde, Türk hakanı şöy diyor. Ben hakan olunca gündüz otur- madım, gece uyumadım.

C. Ay Dünyanın uydularından biridir.

D. Türk Dil Kurumu, Atatürk'ün direktifi i-
le kurulmuştur.
E. ilk hızdır Atatürk, Ankara'da, Sakar
ya'da.

**19. "Süreyya çalışkan, akıllı ve uyum
lu bir öğrencidir." Virgül (,) aşağıdaki
cümlelerin hangisinde bu cümledeki göre
viyle kullanılmıştır?**

A. Vahit, gençliğinde yüzmeye yönelir.
B. Berrin, okulda sessiz, hanım bir genç
kız olarak tanınıyor.
C. Batuhan ile Zeynep, Ankara'dan iz
mir'e tatile gelirler.
D. Bu yıl, okulumuzda güzel bir gençlik
oyunu sahnelemek istiyoruz.
E. Bir çiftçi, bize, "ne yapacağımızı söy
le" dedi.

**20. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde
yazım yanlışı yapılmıştır?**

A. Geçenlerde sahilde uzun bir yürüyüş
yaptım; çok hoşuma gitti.
B. Bir gün buralardan çekip gideceğim.
C. Dün geceki filmi seyrederken hayret
ten dona kaldım.
D. Karşıma korkunç dişleri olan bir kö
pek çıkıverdi.
E. Annem köşedeki yoksula birkaç kuruş
verdi.

- geçişli fiil olduğu hâlde ~amış olan cümle aşağıda-: sidir?

Ağanın öküzü tarlayı üç günde

bu akşam da bir şey yemedi. •
sizleri daha sık kontrol ede-

: ;: ğı mutluluğu sonunda buldu.
aramadığı için masanın üstünde
::: - = :e bulamadı.

Bağıdaki sözcüklerden hangisinin zerlerinden farklıdır?

- –• ze
r -3Tnan
I cfTnan
I okul
E bardak

***Z,* Aşağıdaki altı çizili sözcüklerden farklı bir yapım eki almıştır ?**

A. Duvarcı ustası arıyorlarmış.
B. Yolcu yolunda gerek.
C. Cağaloğlu'nda pek çok kitapçı var.
D. Başarılı bir öğrenci olduğunu biliyo-

E. Sporcu dediğin dürüst olmalı.

4. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisindeki -ı (-1, -u, -U) eki MI eki deâildir?

A. önerdiğin kitabı okumaya başladım.
B. Doğayı ne kadar ihmal ettiğimizi geç anladık.
C. Çevremizi kuşatan çirkinliklerden ra hatsız olduk.
D. insanların yaşam deneyimleri farklı farklıdır.
E. istanbul'u dinliyorum gözlerim kapalı.

5. "Bugün arkadaşımda kalacağım." cümlesinin zamanı ve kişisi aşağıdakiler-den hangisidir?

A. Şimdiki zaman, I. çoğul kişi
B. Geniş zaman, I. çoğul kişi
C. Gelecek zaman, II. çoğul kişi
D. Geçmiş zaman, I. çoğul kişi
E. Gelecek zaman, I. tekil kişi

6. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde ünlünün sınıflandırılması doğru yapılmış-tır?

A. a
B. a
C. a
D. a
E. a

düz, ince , geniş kalın,
dar, düz kalın, geniş,
düz ince, geniş, dar
yuvarlak, geniş, kalın

7. Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde büyük ünlü uyumuna aykırı eklerden biri vardır?

A. Uçun kuşlar uçun.
B. Ne mutlu Türk'üm diyene!
C. Ağaç yaşken eğilir.
D. Üzüm üzüme baka baka kararır.
E. Çıkmadık candan umut kesilmez.

8. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi hem büyük ünlü uyumuna hem de küçük Ünlü uyumu kuralına uyar?

A. kavun
B. biber
C. horoz
D. kalem
E. lâboratuvar

9. "Sevgili arkadaşım Zehra" sözün den sonra hangi noktalama işareti konul malıdır?

A. (.) B. (,) C. (!) D. ... E. (:)

10. Aşağıdaki cümlede işaretli yerlere sırasıyla hangi noktalama işaretleri getirilme-

lidir ?

"Babam () annem () ağabeyim veW\ Çok iyi anlaşıyoruz ()"

A- (;) - (,) - (.)
B. (...) !-O
D. (...)
c. (,)-(;)-(.)
D. (!) - (;) - (!)
E- (,)-(,)-
(-)

11. Televizyonda şiddet içeren program ları izlemenin çocuklar üzerinde olumsuz et kileri olduğunu araştırma sonuçları gösteriyor. Çocuk, çizgi film izlerken "ah vursa tavayı kafasına, ah silindir bir ezse onu" gibi istek ve beklentiler içinde."

Yukarıdaki paragrafta geçen çekimli eylemler aşağıdaki eylem kiplerinden hangisiyle çekimlenmiştir?

A. Gelecek zaman, şimdiki zaman
B. Şimdiki zaman, istek kipi
C. Şimdiki zaman, dilek-şart kipi
D. Şimdiki zaman, gereklilik kipi
E. Geniş zaman, istek kipi

12. Aşağıdaki sözcüklerden hangisi farklı yapıdadır ?

A. hanımeli
B. yanlışlık
C. tuzlu
D. bakımsız
E. yazgı

13. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı Çizili sözcük türetilirken bir ünlüsünü yitirmiştir ?

A. Elbisem daralınca kardeşime verdim.
B. Çiçekler de sararmış.
C. Akşamki boks maçında boksörün gözü morardı.
D. Baharda çimenler yeşerir.
E. Kışın her yer, karla birlikte bembeyaz bir örtüye bürünür.

14. Aşağıdaki cümlelerin hangisind

A. Kültürlü olmak için daha çok okuya caksın. *
B. Bir gün, Cumhuriyeti koruma mecbu-\^fc%^en içjnde bulunacağın duru-mun imkân ve şarttavvM &üşüwv\e^t&
C. Annen baban seni bu yaşa getirene kadar neler çekti. Onların kıymetini büyüyün ce anlayacaksın.
D. Bir gün bakacaksın ki bir tanem, ben yokum.
E. Eminim bu akşamki yemeğini de çok beğeneceksin.

15. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

[1] A. Kitabın bende kalmış.
B. "Bende geliyorum" dedi.
C. Sen de gelmez misin?
D. Bilmiyor musunuz?
E. Sizin evde tuz var mı ki?

16. Aşağıdaki cümlelerin hangisi -de, -da'nın yazımı yanlıştır?

A. Son okuduğum roman da di *m* anlatım bozuktu.
B. Türk romanında konu sorunu *yom* gündeme geldi.
C. Açık öğretim Fakültesi sınavtar ü yapıldı.
D. Ülkemizde kalkınma hamlesi her gi yeni boyut kazanıyor.
E. Eğitim sistemimizde öncefikte eşitliğine dikkat edilmelidir.

17. Aşağıdakilerden hangis talama ve yazım yanlışı yapılmama»?

A. Bana bakarmısın biraz?
B. Gelmiyor, musunuz?
C. Mutluluk bir çiçektir, basbgunr « bitmez.
D. Film, az sonra başlayaca*.
E. Bir kız bana "Buraya be şm* f

hangisinde bir-

* «, uygarlığı geliştirdiği
r- zenginliğine kavuşur."

cümlede kaç tane türemiş

5.3 C. 4 D.5 E.6

r cümlede özne, yaptığı işten ken-
cümle, dönüşlü çatılıdır.

iki cümlelerin hangisinde
rıtor **durum vardır ?**

A, Snemada yerimiz ayrıldı.
I işediğiniz plâkları getirdik.
i. âabam kendi isteğiyle emekliye

I Köpeğimizin her zaman severek
"•lamayı bulabildik. E Plaj tam
istediğim gibi temizlendi.

21. Aşağıdakilerden hangisi kalınlık uyumuna aykırıdır?

A. boşluk
B. dağıtılacak
C. sınav
D. sütun
E. başkan

22. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yüklem, geniş zamanın olumsuz kipindedir ?

A. Veli'yi bu akşam görmeyebilirim.
B. Onu ancak bu akşam bulabilirsin.
C. Hiçbir sorunumla ilgilenmezler.
D. Uçan kuşlar özgürlüğü sembolize eder.
E. Bu işe kısa zamanda giremeyeceğiz.

23. Aşağıdaki eylemlerden hangisi dilek kipiyle çekimlenmiştir?

A. dönmelisin
B. gitti
C. gitmez
D. dönülüyor
E. dönmeyecek

24. "1989 yılı sonu rakamlarına göre.
I II .
Türkiye'de toplam olarak radyo sayısı
III IV V
on milyondur."

Cümlede numaralanmış sözcüklerden hangisi ismin yönelme hâli ekini almıştır?

A. I B. II C. III D. IV E. V

25. Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde uzun okunan bir ünlü vardır?

A. maliye
B. kaplıca
C. salı
D. kalınlık
E. yazısı

26. "Adaletin kılıcıyla vuran kol ne denli zayıf olursa olsun, gene güçlüdür."

Yukarıdaki özdeyişte kalınlık-incelik uyumuna aykırı kaç sözcük vardır ?

A. 1
B. 2
C. 3
D. 4
E. 5

27. "Sana çirkin dediler, düşmanı
I II III IV
oldum güzelin". V

Yukarıdaki dizede numaralanmış sözcüklerden hangisi büyük ünlü uyumuna aykırıdır?

A. I B.II C. III D. IV E. V

28. Aşağıdaki eylemlerin hangisinin kökü farklı türdedir?

A. yoruldum
B. kırıldım
C. yıkıldım
D. vuruldum
E. morardım

29. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde hem büyük hem küçük ünlü uyumuna aykırı bir sözcük kullanılmıştır?

A. Uçak, iki saat geç hareket etti.

B. Dikkat! Biblo düşüyor.

C. Mürekkep hokkası almak için kırtasiyeye gitti.

D. Bizim mahallede her zaman huzur vardır.
E. Avcı, tavşanı vurdu.

30. Aşağıdakilerden hangisinde yazım yanlışı yapılmıştır?

A. Gözde sanatçılar sözde işler yapar oldu.
B. Feyzimi Atatürkten alırım.
C. Sarıyer'de mavinin ve yeşilin en güzel tonlarını görebilirsiniz.
D.'Kusur bende mi sende mi bilmem. E. Vatan ki hepimizin anasıdır.

31. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır ?

A. Bu dergileri siz mi aldınız?
B. Bu konu hakkındaki görüşlerinizi öğrenmek isterim.
C. Şiir okumak yaşama değişik açılardan bakmamızı sağlar.
D. Başarımızı kutlamak için Ülker'lerde toplanacağız.
E. Türkiye Büyük Millet Meclisindeki töreni televizyondan izledik.

32. "ile" aşağıdaki cümlelerin hangisinde diğerlerinden farklı görevdedir?

A. Leyla'yla Mecnun filmini seyrettin mi?
B. Senle ben iyi arkadaşız.
C. Uçakla Londra'ya uçtum.
D. Kediyle köpek gibi durmadan didişiyorlar.
E. Kırmızıyla maviyi kanştınrsak mor rengi elde ederiz.

33. "Bulmak" eyleminin şimdiki zaman, üçüncü tekil kişi olarak çekimlenmiş şekli aşağıdakilerin hangisindedir?

>A. buldular
B. buluyor
C. bulabilir
D. bulurum
E. bulacak

34. "Gazeteciler, kendileri ile ilgB işlerde yetkili kişilerdir." cümlesinde yapım eki almış kaç sözcük vardır ?

A. 1 B. 2 C. 3 D. 4 E. 5

35. (I) Gençlik çağı önceki yıllar dan* kısa idi. (II) Gençler kısa zamanda meste* «* sanat sahibi olup yuva kuruyorlardı "11 Günümüz de bu çağ uzamıştır. (IV) uzundur. (V) Anne ve babalarına olan ları daha uzun sürmektedir.

Numaralanmış cümlelerin yazım yanlışı yapılmıştır ?

A. I .11 C. III D. IV E. V

36. "Türkçe ..... dil ..... kolu içinde yer alır." boş bırakılan yerlere aşağıc hangisi getirilmelidir?

39. Aşağıdaki sözcüklerin hangisi yanlış yazılmıştır?

A. babaanne
B. ortaokul
C. Kızılırmak
D. birden bire
E. yer yer

40. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcüğün yazımı ile ilgili yanlışlık yapılmıştır?

İ

A. Gözleri güneş gibi parlıyordu.
B. Dün akşamüstü Güneş'in batışını seyrettim.
C. Ay, Güneş'in etrafında döner.
D. Sınıfımızın en başarılı öğrencisi Güneş'tir.
E. Kendisine güneş kırmızısı bir tişört almış.

' Sami
j rai '
Altay
/ Avrupa ••
-%njpa / Hint

. Bakilerden hangisi Türkçeye
fildir?

11 ^e sondan eklemeli bir dildir. -<
ve küçük ünlü uyumu vardır. •
;ede iki ünsüz ancak sözcük ba--r
'ir.
:ede uzun ünlü bulunmaz. iki
ünlü yan yana gelmez.

H. Damızlık canına tak edince kendine
. ar eş aramaya koyuldu.

[1]ffyıdundaki cümlede işaretli sözcük-
hangisi birden fazla yapım eki

*L Yalnızlık 3
Canına *Z*
Kendine D
Uygun E
Aramaya

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük yapım eki almamıştır?

A. iki arkadaş çok sıkı fıkıydılar.
B. Zamanla dostluk bağı gevşedi.
C. Bana yine de her zaman onunla ilgili bir şeyler sorar.
D. Tarağımı kaybetmişim her yeri dik katle aradım.
E. Bu sorunun cevabı açıkça söylen miştir.

2. Aşağıdaki deyimlerin hangisi geniş zamanın hikâyesi ile çekimlenmiştir?

A. Pire için yorgan yakardı.
B. Tüm olanaklarını kullanmıştı.
C. Yine ipe un seriyordu.
D. Keyfimin kâhyası mısın?
E. Partide kurtlarımızı dökeceğiz.

3. "Dudak" sözcüğü aşağıdaki cüm lelerin hangisinde deyim içinde kullanıl mamıştır?

A. Gönül'ün bu davranışı dudak ısırttı.
B. Temel, Fadime'ye dudak büktü.
C. Babam çay içeceği zaman bardakta dudak payı bırakmamızı ister.
D. Korkudan dudaklarım uçukladı.
E. Soğuktan dudakları morarıp çenesi birbirine vuruyordu.

4. Aşağıdakilerden hangisinde mecaz anlamlı bir sözcük kullanılmamıştır?

A. Okula sevinçten uçarak gitti.

dım. B. Sevincimden ne yapacağımı şaşır

dı. Başıma iş açma.
D. Bu işten de söğüdü.
E. Sözlerin beni çok kırdı.

6. "Vurmak" sözcüğü aşağıdaki cüm-lelerin hangisinde yan anlamıyla kul-lanılmıştır?

A. Zayıf aldığımı duyunca babam masaya bir yumruk vurdu.
B. Postacı kapıya üç kere vurdu.
C. Ufacık çocuğa teneffüste vurdular.
D. Boksör, rakibine üst üste birkaç yum ruk vurdu.
E. Kendimizden güçsüzlere vurma-malıyız.

7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, büyük ünlü uyumuna uymayan bir ek kul lanılmıştır ?

A. Babasınmki televizyonun üzerindeydi: kendininki ise hâlâ bulunamamıştı.
B. Eski Türklerde estetik zevk çok yük sekti.
C. 'Gözyaşları arasında uğurlandık.
D. Bu meydanlarda birçok yarış, geçf töreni yapıldı.
E. Bir aralık kürsünün kenarında, denizr dibinden gelir gibi sesler belirdi.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde e* eylem almış bir sözcük vardır?

A. Biraz dinledikten sonra tekrar konuş maya başladı.
B. Onun mezarını ziyaret etmeye karar verdiler.
C. Çok sevdiği menekşelerden bir dem* götürdü.
D. Her tahtaya kalkışımda kalbim ganin güm atıyor.
E. En çok sevdiğim gün cumartesıdr

9. Aşağıdaki eylemlerden işteş çatı eki almaz?

A. okumak
B. görmek
C. vurmak
D. dövmek
E. sevmek

«ıt-.4-"~ Du sene verdi

seneye beş tane verir;
çok,

' geniş zaman kipi olduğu hâlde ı tor zamanı ifade eden eylem hangi verilmiştir?

I * «-di
TC =3K
E. =nar

B. verir D. bekleriz

daha uslu olmalısın."

•««kandaki cümlede altı çizili kipi aşağıdakilerden hangisinde

A. gereklilik
5 istek
C şart
D emir
E geniş zaman

12. Aşağıdaki cümlelerde sözcükler- itan **hangisi gerçek anlamında kul-liMfcmştır?**

A. Yazı dili, konuşma dilinden farklı özel-lifcser gösterir.
B. İpin ucunu yine kaçırdım, bir türlü «oruya giremiyorum.
C. Çok katı bir insandı; bir türlü yola feöremedim.
D. Annem, misafirimizin çocuğunu ku cağına aldı.
E. Ölçüyü biraz kaçırmış; sağa sola yal palıyor.

13. Aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcüklerden hangisi addan eylem türetme eki almıştır?

A. Hava durumunu öğrenip yola çıktık.
B. Kıyı şeridi olduğu gibi yosun bağla-mış.
C. Önündeki kağıda bir şeyler karaladı.
D. Ateş yakar, su boğarmış.
E. Yazlıklarına yeni taşındılar.

14. "-ecek" eki aşağıdaki cümlelerin hangisinde çekim eki olarak kullanıl mamıştır?

A. Aklım ererse bu problemi çözeceğim!
B. Bugün, yapılacak işlerim çok.
C. Burcu, bu yaz Çınarcık'a gidecek.
D. Okula, eskimiş kitaplarınızı getirecek misiniz?
E. Faturaları her zamanki gibi vaktinde ödeyeceğiz.

15. Gönlümü çekse de yârin hayali
I II
Aşmaya kudretim yetmez cibali
III Yolcuyum
bir kuru yaprak misali.
IV V
Rüzgârın önüne katılmışım ben.

Yukarıdaki dizelerde altı çizili sözcük-lerin hangisi yapım eki almıştır?

A. I B. II C. III D. IV E. V

16. Aşağıdaki ikilemelerin hangisinde anlam pekiştirmesi yoktur?

A. demet demet
B. grup grup
C. hemen hemen
D. tatlı tatlı
E. güzel mi güzel

17. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde bir yazım yanlışı vardır?

A. Kalp kalbe karşıdır derler.
B. Onunla görüşmeyeli uzun yıllar oldu.
C. O güzel günler şimdi yalnız resimler de kaldı.
D. Konser, yarın akşam saat 20.30'a er telendi.
E. Mert ile Merve aradıkları bilgiyi ansik lopedinin ilk ciltinde bulmuşlar.

18. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde süreklilik ifade eden bir fiil kullanılmıştır?

A. Kalemim elimden kayıverdi.
B. Sen şurada bekleyedur, şimdi geliyo rum
C. Az kalsın düşeyazdım, kendimi zor topladım.
D. Bizim at hızlı koşmaz.
E. Binnur, her problemi kolaylıkla çöze bilir.

19. Aşağıdaki çekimli eylemlerden hangisi basit zamanlıdır?

A. gelmeliydi
B. gelseydin
C. gelecekse
D. gelirsek
E. gelmeyeceğiz

20. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde terim niteliğinde bir sözcük yoktur?

A. Fuzûlî'nin gazelindeki en güzel beyti ezberlemiş.
B. Alfabemizde sekiz tane ünlü vardır.
C. Gol atacaktı, ama top kornere çıktı.
D. Meridyen ve paraleller haritada gös terilmişti.
E. Bence konuya biraz daha geniş açı dan bakmalısınız.

21. "Göz yummak" hangi seçenekte değişik anlamda kullanılmıştır?

.A- Bütün gece gözümü yummadım.
B. Yetkililer yolsuzluklara göz yummadı.
C. Bazı davranışlarımız göz yumulmaya cak kadar yanlış olabilir.
D. Artık yalanlarına bir saniye bile göz yummayacağım.
E. Düzeltmen, dergideki imlâ yanlışları na göz yummadı.

22. Aşağıdaki dizelerin hangisinde "gün" sözcüğü ötekilerden farklı bir anlamda kullanılmıştır?

A. Bütün gün aralıksız çalıştım.
B. Ne doğan güne hükmüm geçer ne hâlden anlayan bulunur.
C. Gün doğmayabilir bir daha.
D. Gün biraz yükselince ısı da artıyor.
E. Gün eğildi yine dağlara doğru.

23. Aşağıdaki fiillerin hangisinde anlam kayması yoktur?

A. Yarın Ankara'ya gidiyorum.
B. Sabahları bir müddet koşuyorum.
C. Spor yapmanın faydasına inanırım.
D. Akşam misafirliğe gidiyoruz.
E. Fatih, bir cuma günü istanbul'a girer

24. "Önemli giderlere katlanıp konuğu ağırlamak için, gücünü aşan özverilerde bulundu." cümlesinin deyim olarak karşılığı hangi seçenekte verilmiştir?

A. Evdeki hesap çarşıya uymadı.
B. Evinde elek dönmedi.
C. Evini yıkıp yüzünü ağarttı.
D. Ev yeni duvar yeni, eleğim sem» nerelere asayım.
E. Konukların etrafında dört döndü.

25. "Etliye sütlüye karışmamak" minin anlamı hangi seçenekte doğrat **olarak verilmiştir?**

A. Bir şeye aldırmamak, umursamana*
B. Hiçbir besin maddesiyle ilgis< atın»* mak
C. Hiçbir zaman hiçbir yere gitmene»
D. Toplumdaki eğilimlerin hiç ilgilenmemek
E. Kendisine verilen görevleri mak

26. Aşağıdaki cümlelerin ha altı çizili sözcük somut anlamlıdır?

A. Başarıya ulaşmak için denedim.
B. Harekete geçmek için bir liyorum.
C. Sözcük dağarcığı çok geniş cin kompozisyonları başarılı.

içmek sağlık açısından

insanlar olaylara başka

- ki eylemlerin hangisi yapı- farkhdır?

ar.
musunuz?
erdi.
ar.

£41 **son davranışla çizmeyi aştı." altı çizili sözün kattığı anlam hangisinde vardır?**

'JUL ^artıklarına dayanamıyorum, sabrım

(Kantarın topuzunu kaçırıyor, başına

I Biraz daha uyumlu olmalı, çevreyi uydurmaya çalışmamalı. Her birey hem kendinden hem sorumludur. E. insanlar yaptıkları eylemlerin ına katlanmalıdır.

29. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde yoktur?

A Elin ağzı torba değil ki büzesin.
B. Derslerden göz açamıyorum.
C. Yediden yetmişe herkesin sevgisini «azanmış bir insandı.
D. Sözümü ağzıma tıkıp durma, bırak •afatça konuşayım.
E. Ekmek alacak bir dükkân bile bula madım.

30. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde altı çizili sözcük terim olarak kullanıl- mamıştır?

A. Bir üçgende dış açıların toplamı üç yüz altmış derecedir.
B. Doktorum neşter kullanmadan ameli yat yapabiliyor.
C. Yaşanmış veya yaşanması mümkün olayları anlatan düz yazı türüne roman denir.
D. Kendisine yepyeni giysiler alacak.
E. Enflâsyon oranı bu yıl da umulanın üzerine çıktı.

31. Aşağıdaki cümlelerde geçen altı çizili sözcüklerden hangileri sesteş özel liklidir?

A. Soğuk bir günde soğuk su içtim.
B. Saçların uzamış, kır saçlı kuaföre git.
C. Gözleri çok güzeldi; gözlerimi ondan alamadım.
D. Yaz mevsiminde Mersin'den bana mektup yaz.
E. Gül bahçesinden gül topladım.

32. Aşağıdaki eylemlerden hangisin de iş, birden fazla kişi tarafından birlikte yapılmıştır?

A. Düğünde çektiği fotoğrafların yandığını görünce çok üzüldü.
B. Koşarak eve geldi, yine çamura bulan mıştı.
C. insanlar konuşa konuşa anlaşırlar.
D. Görmüş ve geçirmiş bir insandı.
E. Belki bir gün oraya giderim.

33. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, altı çizili sözcük ötekilerden farklı bir yapım eki almıştır?

A. Olayları daha gerçekçi bir yaklaşımla değerlendirmeliyiz.
B. Okulun bahçesinde oynayan çocuk ları görünce öğrencilik günlerimi anımsadım.
C. Soğuk günlerde boynuma kesinlikle bir atkı alırım.
D. Çocuğun döktüğü kırıntıları ancak süpürge toparlayabilir.
E. Su sayacımız bozulmuş, görevliyi çağırmak gerek.

34. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "-den, -dan" eki, sonuna geldiği sözcüğün anlamını değiştirmiştir?

i

A. Daha şimdiden okumayı öğrendi, koşa koşa,

B. Sıradan bir anlatımı var.

C. Fatmagül bir an önce dersten çıkmak için can atıyordu.

D. Sinemadan çıktıktan sonra tiyatroya gidelim.

E. Kendinden bir şeyler katıyor eserine.

35. "Her sabah otobüste selâmlaşırlar." cümlesindeki özne-yüklem ilişkisi anlamca aşağıdakilerden hangisinde vardır?

A. Komşular sokağa dökülmüşlerdi.
B. Film bitene kadar gülüştük.
C. Yeni tanıştığı arkadaşıyla tokalaştı.
D. Suçsuz olduğu hâlde ona sataşıyorlar.
E. Cenazede tüm kadınlar ağlaştılar.

36. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde birleşik sözcük yoktur?

A. Çocuk feryat ederek ağlıyordu.

B. Yeni ayakkabım yok diye üzülürken ayakları olmayan bir adam gördüm.

C. Şatonun uzak yerindeki silâh odasının kapısı açılmış.

D. Ülkemdeki ilköğretim okullarının sayısı her geçen gün artıyor.

E. Dikdörtgen prizması şeklinde bir heykel belediyenin önüne dikildi.

37. Aşağıdaki cümlelerden hangisinde "-de, -da", kullanıldığı cümleye küçümseme anlamı katmıştır?

. A. Film de ne filmdi hani!
B. Okuyacak da göreceğiz.
C. Konferansa da gidemedik.
D. Nasıl oldu da bugün harçlık istemedin.
E. Sinemayı da tiyatro kadar severim.

kadınların yanına vardı. Varır varmaz da neşeli bir konuşma başladı aralarında. "Emine kocaya vardı" diyordu biri. Diğeri de "Sizin köpeğiniz var mı?" diye soruyordu ötekine..."

Yukarıdaki parçada "var" sözcüğü kaç değişik anlamda kullanılmıştır?

A. 1 **B. 2** **C. 3** **D. 4** **E. 5**

39. "Öteden beri bekçilik yaparak geçimini sağlar." Altı çizili sözcüğün cümleye kattığı anlam aşağıdakilerin hangisinde vardır?

A. Uzun zamandır derslerine çalışıyor.

B. Şiir kitabını tamamlamak için çok uzun zaman harcadı.

C. Kendimi bildim bileli bu kulübede otu rur.

• D. Onun bu konuda doğruyu en iyi bite»» kişi olduğuna inanıyorum.

E. Gazete veya dergi okumayalı hay» zaman oldu.

40. Aşağıdaki cümlelerin hangi bir "sezgi, tahmin" söz konusu değildir?

A. Bu işin böyle olacağını biliyordum:.
B. Onu sevdiğin gözlerinden okunuyor
C. Bu gün maça gitmesen iyi olur.
D. Her bahar âşık olurum.
E. Bence güzel günler çok yakında

-A-

HIK Müslümanların el, ağız, burun, yüz, »'Kama ve temizleme biçiminde yap-

9r kimsenin yapmaya alışmış olduğu

Son, sonraki.

1. işe, eyleme dayanan, pratik şli, kolay.

t: Sessiz, sakin, rahat, dinç. aipa

kılmak : Tanıştırmak. •• : 1 Organ,

üye 2. Vücut parçası.

- B - arytıude :

1.Boşuna. 2. Yararsız, anlamsız.

buhurdan : İçinde tütsü için kullanılan madneer yakılan kap.

-C- .

caymak : Sözünden, kararından dönmek, «azgeçmek.

cemiyet: 1. Dernek 2. Topluluk, toplum.

cendere : Bir şeyi sıkmak, ezmek gibi işlerde Kullanılan düzenek, pres.

Ceyb-i hümayun :Padişahın özel harcamalarını yapan daire.

cübbe : Hukukçuların, bilim adamlarının, din adamlarının üstlerine giydikleri uzun, yenleri geniş düğmesiz giysi.

. Ç .

çelebi: Görgülü, terbiyeli, olgun kimse.

çit : Bağ, bahçe gibi yerlerin çevresine çalı, kamış, ağaç dalı gibi şeylerden çekilen duvar.

• D -

davlumbaz : 1 .Büyük savaş davulu (Metinde) 2. Dumanı toplayıp bacaya vermeye yarayan çıkıntı.

dest: El.

dün ü gün : Gece ve gündüz

- E -

ecdat: Dedeler, atalar. **endişe** : 1.

Düşünce 2. Tasa, kaygı.

enjekte etmek : 1. iğne vurma. 2. Aşılama (mecaz).

- F - fasih: 1. Düzgün ve

açık konuşan. 2. Açık.

filozof : Felsefeyle uğraşan ve felsefenin gelişmesine katkıda bulunan kimse.

- G -

gaye : Amaç, erek, hedef.

gem : Atı yönetmek için ağzına takılan demir araç.

gurbet: Doğup yaşanılan yerden uzak yer.

- H -

hafız : 1.Ezberleyen, Kur'an-ı Kerim'i ezbere bilen.

hakaret : Saygı göstermeme, alçak görme. Aşağılama.

hile : Birini aldatmak, yanıltmak için yapılan düzen, oyun.

hülya : Hayal.

-I-

ibâdet: Allah'ın buyruklarını yerine getirme.

ibret: Yanlış, kötü davranışlardan sakınmayı sağlayan olgu ya da bu gibi olgulardan alınması gereken sonuç.

ihtiyaten : Her duruma, her olasılığa karşı, ilerisini düşünerek.

-K-

kabir : Mezar.

kadir: Değer, kıymet.

Konfüçyüs : Çin'in yetiştirdiği ünlü filozof.

küstah : Sıra, saygı tanımadan davranan.

- L -

lâkırdı: Söz. lügat: 1.Sözlük, 2.

Söz. kelime.

• M -

mağrur: Kurumlu, gururlu.

maliye : t.Katnu ile ilgili işlerin yürütülmesi için gerekli gelirleri ve harcanan paraları düzenleyen kuralların tümü. 2. Konusu, bu kuralları incelemek olan bilim dalı.

mana : Anlam.

matmazel: Fransızcada kız.

mecruh : Yaralı, yaralanmış.

meyi etmek : Eğilmek.

mösyö Fransızcada erkeklere verilen bir

muhafız : Birini ya da bir şeyi koruyan, kollayan, gözeten kimse, koruyucu.

müteradif : Eş anlamlı, anlamdaş.

- N -

nasihat: öğüt.

nazar kılmak : Bakmak, dikkat etmek.

-P-

pak : Temiz.

peksimet: Pişirildikten sonra dilimler hâlinde kesilerek ısı ile kurutulmuş, uzun süre dayanabilecek ekmek.

pinhan : Gizli.

potin : Koncu ayak bileğini örtecek kaçar uzun olan, bağcıklı ya da yan tarafı lasfMli ayakkabı.

-R-

Rab : Tanrı.

reji : 1. Tekel idaresine verilen ad. 2. oyunlarında oyunu yönetme.

rint : 1. Hoşgörüsü geniş, açık yüre< nilir kimse. 2. Dünya işlerini ho? aldırışsız, kalender kimse.

.Ş.

Beriyle ünlü kenti.

-T-

- okuma kurallarını öğretim bi-

1 . 3 Gökalp gibi düşünürlerin : _:_,n Türkleri birleştirerek kurmayı devletin adı.

fndtsinden umulmayan bir biçimde #e rıakkı olmayan bir duruma gelmiş

Drv törenlerde çevrenin güzel koksağiamak, büyü ya da ilâç yapmak ı yakılan kokulu madde.

: Bir işi yerine getireceğine söz

1. Araç. 2. Aracı. 3. Aracılık.

yamaç : Dağın ya da tepenin herhangi bir yanı.

yaman : 1. Alışılmışın dışında olan. 2. Kötü, korkulan.

yumak : Yıkamak.

-Z-

zapt etmek : 1. Zorla almak. 2. Tutmak.

zerrin : 1. Altından yapılmış. 2. Altın rengi.

ziyâde : 1. Çok, daha çok. 2. Çoğalma, artma.

GENEL

TEST1

1. E
2. D
3. D
4. D
5. E
6. C
7. C
8. B
9. B
10. E
11. C
12. A
13. B
14. B
15. B
16. A
17. D
18. D
19. E
20. C
21. D
22. C
23. A
24. A
25. A
26. A
27. D
28. E
29. B
30. B
31. D
32. C
33. B
34. C
35. C
36. C
37. C
38. A
39. D
40. B

GENEL

TEST 2

1. E
2. A
3. E
4. B
5. C
6. B
7. A
8. E
9. A
10. B
11. A
12. D
13. C
14. B
15. D
16. C
17. E
18. B
19. E
20. E
21. A
22. A
23. C
24. C
25. D
26. D
27. A
28. B
29. E
30. D
31. D
32. C
33. A
34. B
35. C
36. C
37. B
38. C
39. A
40. D

[redacted]

21.

TEST CEVAP ANAHTARLARI

TEST 2	TEST 3	TEST 4	TEST 5
1.C	1. B	1. B	1.C
2. A	2. A	2. D	2. C
3. D	3. D	3. E	3. B
4. D	4. D	4. B	4. C
5. B	5. C	5. B	5. D
6. E	6. D	6. A	6. C
7. C	7. A	7. B	7. D
8. A	8. B	8. A	8. B
9. C	9. C	9. C	9. E
10. A	10. D	10. C	10. A
11. C	11. D	11. E	11. D
12. D	12. A	12. C	12. A
13. D	13. B	13. D	13. D
14. E	14. D	14. C	14. C
15. B	15. A	15. E	15. D
16. A	16. A	16. B	16. E
17. C	17. D	17. A	17. E
18. B	18. B	18. A	18. C
19. E	19. E	19. A	19. B
20. D	20. D	20. A	20. C

C

• m

î D

u C

fi. D

T2 B

13. C

14. B

15. B

16. D

17. B

18. B

19. E

20. A

¡

11
1

K A Y N A K Ç A

Aksan, Doğan, Her Yönüyle Dil, Türk Dil Kurumu Yayınları, I. Cilt, Ankara 1979. **Aksan, Doğan,** Her Yönüyle Dil, Türk Dil Kurumu Yayınları, II.Cilt, Ankara 1980. **Aksoy, Ömer Asım,** Deyimler Sözlüğü, I, II, İnkılâp Kitap Evi, istanbul 1982. **Arat, Reşit Rahmeti,** Kutadgu Bilig, I. Metin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1979.

Arat, Reşit Rahmeti, Kutadgu Bilig III İndeks, Türk Kültürü Araştırma Enstitüsü, Hazırlayanlar: Kemal Erarslan, Osman F.Sertkaya, Nuri Yüce, İstanbul 1979.

Banarlı, Nihad Sami, Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, C. 1-2-3 İstanbul.

Banguoğlu, Tahsin, Türkçenin Grameri, Baha Matbaası, İstanbul 1974.

Bilgegil, M. Kaya, Türkçe Dilbilgisi, Dergâh Yayınları, İstanbul 1984. **Caferoğlu, Ahmet (Prof.Dr),** Türk Dili Tarihi, Enderun Kitap Evi, İstanbul 1984. **Dilaçar, Agop,** Dil, Diller ve Dilcilik, TDK Yayınları, Ankara 1968. **Ediskun, Haydar,** Türk Dilbilgisi, Remzi Kitap Evi, istanbul 1988. **Ergin, Muharrem,** Türk Dilbilgisi, Boğaziçi Yayınları, İstanbul 1985. **İmlâ Kılavuzu,** Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1996. •

Karahan, Leyla (Y.Doç.Dr.), Türkçede Söz Dizimi-Cümle Tahlilleri, Akçağ Yayınları, Ankara 1993.

Karamanoğlu, Ali, Türk Dili, Dergâh Yayınları, İstanbul 1986.

Kocaoğlu, Timur, Çağdaş Özbek Edebiyatı, Türk Dünyası El Kitabı, 3. Cilt, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları, Ankara 1992.

Levend, Agâh Sırrı, Tarih Boyunca Türk Dili, TDK Yayınları, Ankara 1975,

Ozon, Mustafa Nihat, Büyük Osmanlıca - Türkçe Sözlük, İnkılâp ve Aka Kitap Evleri Koli. Ş*. İstanbul 1965.

TDK, Dil Tartışmalarında Gerçekler, TDK Yayınları, 558, Ankara 1990.

TDK, Türkçe Sözlük, Türk Tarih Kurumu Basım Evi, Ankara 1983.

TDK, Yeni Tarama Sözlüğü, Düzenleyen: Cem Dilcin, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1983

Vardar, Berke Güz, N.Öztokat, E. Rıfat, M.Senemoğlu, O.Sözer, Dilbilim ve Dilbilgisi Terime» Sözlüğü, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1980.

METİN VE CÜMLE SEÇİMİNDE KULLANILAN KAYNAKLAR „».

; - «„, Sait Faik, Seçme Hikâyeler, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1972.

:»

İ

ı»..»-,*. Sait Faik, Bütün Eserleri, Bilgi Yayınları, Ankara 1991. Hrtde Edip,

Mor Salkımlı Ev, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1992. Halide Edip, Kubbede

Kalan Hoş Şada, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1974.

Ömer Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü Atasözleri Sözlüğü, Ankara Üniversitesi 5as m Evi, Ankara 1971.

Kenan, Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, inkılâp Kitap Evi, İstanbul 1986.

Diyor ki, MEB Yayınları, istanbul 1980. ^

•x için Yurt Dışında Yazılan Şiirler, Kültür Bakanlığı, Ankara 1994. -. Denemeler,

Çeviren: Akşit Göktürk, inkılâp Kitab Evi, İstanbul 1986. ı, Yahya Kemal, Kendi Gök

Kubbemiz, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, istanbul 1987.

-ğra, Tarık, Küçük Ağa, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1964.

amlıbel, Faruk Nafiz, Han Duvarları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990. Çahov, Anton, Hikâyeler, Cem Yayın Evi, İstanbul 1990. Bçkı, Şükrü, Çocuklarımıza Şiirler, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1980. Ergin, Muharrem, Dede Korkut Hikâyeleri, MEB Ankara 1971. Ersoy, Mehmet Akif, Safahat, İnkılâp ve Aka Kitap Evleri, istanbul 1974. Esendal, Memduh Şevket, Ev Ona Yakıştı, Dost Yayınları, Ankara 1971. Esendal, Memduh Şevket, Sahan Külbastısı, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1983. Gökyay, Orhan Saik, Dede Korkut Hikâyeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1970. Güntekin, Reşat Nuri, Balıkesir Muhasebecisi, MEB, İstanbul 1971. Güntekin, Reşat Nuri, Yaprak Dökümü, inkılâp Kitap Evi, İstanbul 1965. Güntekin, Reşat Nuri, Çalıkuşu, İnkılâp ve Aka Kitap Evi, İstanbul 1968. Gürpınar, Hüseyin Rahmi, Efsuncu Baba, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1982. Gürpınar, Hüseyin Rahmi, Cehennemlik, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1973. Hisar, Abdullah Şinasi, Boğaziçi Mehtapları, Varlık Yayınları, İstanbul 1967. İlhan, Attilâ, Yasak Sevişmek, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1968. Kabaklı, Ahmet, Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, İstanbul 1992. Kanık, Orhan Veli, Bütün Şiirleri, Adam Yayınları, İstanbul 1988. Kaplan, Mehmet, Kültür ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbuM982.

Kaplan, Mehmet, Büyük Türkiye Rüyası, Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1969.

Karaosmanoğlu, Yakup Kadri, Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1969.

Kemal Tahir, Devlet Ana, Bilgi Yayın Evi, 1968.

METİN VE CÜMLE SEÇİMİNDE KULLANILAN KAYNAKLAR

«. **Sait Faik,** Seçme Hikâyeler, Millî Eğitim Bakanlığı, İstanbul 1972. n» •*-'«. **Sait Faik,** Bütün Eserleri, Bilgi Yayınları, Ankara 1991. - 3'tde **Edip,** Mor Salkımlı Ev, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1992. -âude **Edip,** Kubbede Kalan Hoş Şada, Atlas Kitap Evi, istanbul 1974.

Asım, Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü Atasözleri Sözlüğü, Ankara Üniversitesi ~! Evi, Ankara 1971.

: **Kenan,** Batı Tesirinde Türk Şiiri Antolojisi, İnkılâp Kitap Evi, İstanbul 1986.

•к **Diyor ki,** MEB Yayınları, İstanbul 1980.

g

•x **İçin Yurt Dışında Yazılan Şiirler,** Kültür Bakanlığı, Ankara 1994.

-. Denemeler, Çeviren: Akşit Göktürk, İnkılâp Kitab Evi, istanbul 1986.

lı, Yahya Kemal, Kendi Gök Kubbemiz, Yahya Kemal Enstitüsü Yayınları, İstanbul 1987.

ı, Tarık, Küçük Ağa, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1964. **lamlıbel, Faruk Nafiz,** Han Duvarları, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara 1990. **:«*wv, Anton,** Hikâyeler, Cem Yayın Evi, İstanbul 1990. **Elçin, Şükrü,** Çocuklarımıza Şiirler, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1980. **Ergin, Muharrem,** Dede Korkut Hikâyeleri, MEB Ankara 1971. **Ersoy, Mehmet Akif,** Safahat, İnkılâp ve Aka Kitap Evleri, İstanbul 1974. **Esendal, Memduh Şevket,** Ev Ona Yakıştı, Dost Yayınları, Ankara 1971. **Esendal, Memduh Şevket,** Sahan Külbastısı, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1983. **Gökyay, Orhan Saik,** Dede Korkut Hikâyeleri, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul 1970. **Güntekin, Reşat Nuri,** Balıkesir Muhasebecisi, MEB, İstanbul 1971. **Güntekin, Reşat Nuri,** Yaprak Dökümü, inkılâp Kitap Evi, istanbul 1965. **Güntekin, Reşat Nuri,** Çalıkuşu, İnkılâp ve Aka Kitap Evi, İstanbul 1968. **Gürpınar, Hüseyin Rahmi,** Efsuncu Baba, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1982. **Gürpınar, Hüseyin Rahmi,** Cehennemlik, Atlas Kitap Evi, İstanbul 1973. **Hisar, Abdullah Şinasi,** Boğaziçi Mehtapları, Varlık Yayınları, İstanbul 1967. **İlhan, Attilâ,** Yasak Sevişmek, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1968. **Kabaklı, Ahmet,** Türk Edebiyatı Tarihi, Türk Edebiyatı Vakfı Yayınları, istanbul 1992. **Kanık, Orhan Veli,** Bütün Şiirleri, Adam Yayınları, İstanbul 1988. **Kaplan, Mehmet, Kültür** ve Dil, Dergâh Yayınları, İstanbuM 982.

Kaplan, Mehmet, Büyük Türkiye Rüyası, Türkiye Kültür Enstitüsü Yayınları, istanbul 1969. **Karaosmanoğlu, Yakup Kadri,** Gençlik ve Edebiyat Hatıraları, Bilgi Yayın Evi, Ankara 1969.

Kemal Ta Dheiv, Jet Ana, Bilgi Yayın Evi, 1968. , ,

K

'

K

K

L

M

N

Ö

Ö

Ö

Ş

Ö

S

Ş

S

Tans

T

T

T

U

U

Y

TÜRKİYE HARİTASI

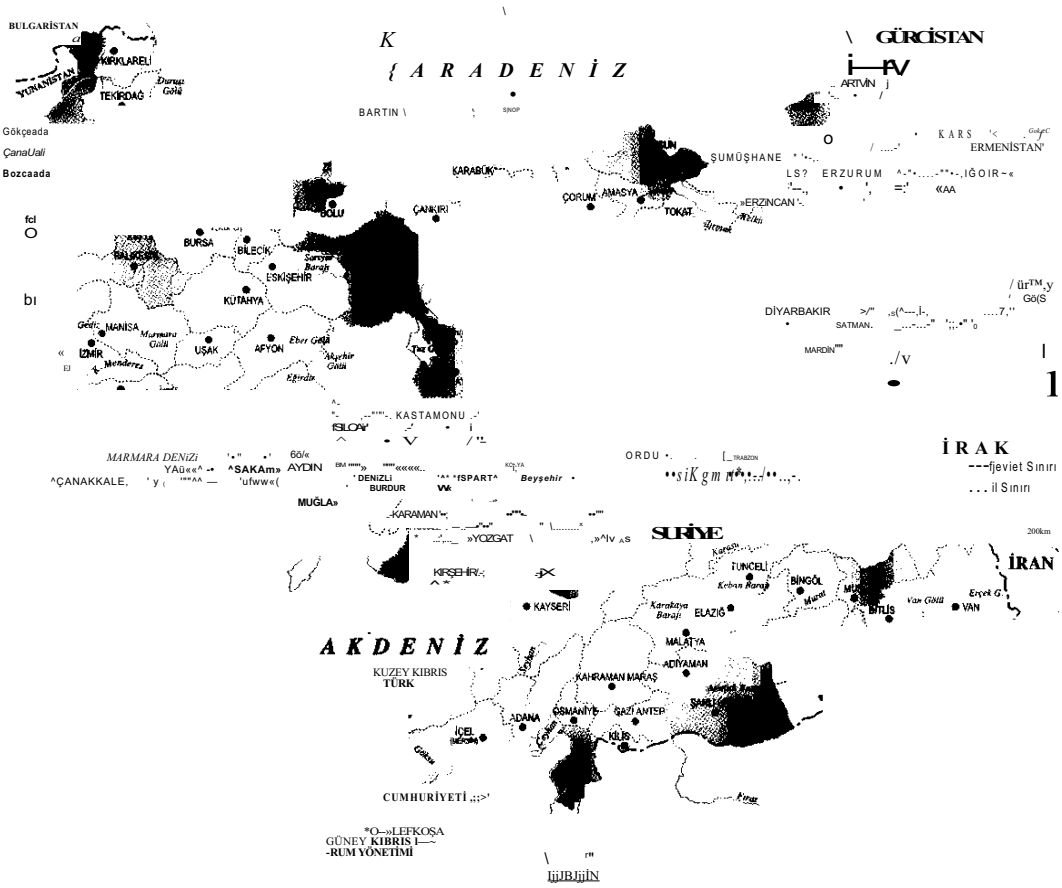

"ïid'
f